โมคฺคลฺลาน วุตฺติวิวรณปญฺจิกาฯ

วุตฺติสเมตาฯ

ฯนโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

สทฺธมิทฺธคุณํ สาธุ นมสฺสิตฺวา ตถาคตํ,
สธมฺมสงฺฆํ ภาสิสฺสํ มาคธํ สทฺทลกฺขณํฯ

อการาทโย นิคฺคหีตนฺตา เตจตฺตาลีสกฺขรา วณฺณา นาม โหนฺติ, อ อา อิ อี อุ อู เอ ऐ โอ औ ก ข ค ฆ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ อํ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘โญนม วเณฺณ‘‘ฯ ติตาลีสาติ วจนํ กตฺถวิ วณฺณโลปํ ญาเปติ; เตน-ปฎิสงฺขาโยนิ โสติ-อาทิ สิทฺธํฯ

ทสาโท สรา-ฯ

ตตฺถาทิมฺหิ ทส วณฺณา สรา นาม โหนฺติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘สโร โลโป สเร‘‘ฯ จฺจาทิฯ

เทฺวเทฺว สวณฺณา-ฯ

เตสุ เทฺวเทฺว สรา สวณฺณา นาม โหนฺติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘วณฺณปเรณ สวโณฺณปิ‘‘

๑.๒.

ปุโพฺพ รโสฺส-ฯ

เตสุ ทฺวีสุ โย โย ปุโพฺพ โส โส รสฺสสโญฺญ โหติ; เตสุ เอ โอ สํโยคโต ปุพฺพาว ทิสฺสนฺติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘รโสฺส เว‘‘ฯจฺจาทิฯ

ปโร ทีโฆ-ฯ

เตเสฺวว ทฺวีสุ โย โย ปโร โส โส ทีฆสโญฺญ โหติ; เตน กฺวโตฺถ’โยโลปนิสุ ทีโฆ‘‘ฯจฺจาทิฯ

กาทโย พฺยชนา-ฯ

กการาทโย วณฺณา นิคฺคหีตปริยนฺตา พฺยชนสญฺญา โหนฺติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘พฺยชเน ทีฆรสฺสา‘‘ฯจฺจาทิฯ

ปญฺจ ปญฺจกา วคฺคา-ฯ

กาทโย ปญฺจกา ปญฺจ วคฺคา นาม โหนฺตี; เตน กฺวโตฺถ ‘‘วเคฺค วคฺคโนฺต‘‘ฯ จฺจาทิฯ

พินฺทุ นิคฺคหีตํ-ฯ

ยฺวายํ วเณฺณ พินฺทุมฺโตฺต โส นิคฺคหีตสโญฺญ โหติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘นิคฺคหีตมิ‘‘ฯ จฺจาทิ; ครุสญฺญา กรณํ อนฺวตฺถสญฺญตฺถํฯ

อิยุวณฺณา ชฺฌลา นามสฺสเนฺต-ฯ

นามํ ปาฏิปทิกํ ตสฺส อเนฺต วตฺตมานา อิวณฺณุวณฺณา ฌลสญฺญา โหนฺติ ยถากฺกมํ; เตน กฺวโตฺถ‘‘ฌลา เว‘‘ฯ จฺจาทิฯ

ปิตฺถิยํ-ฯ

อิตฺถิยํ วตฺตมานสฺส นามสฺสเนฺต วตฺตมานา อิวณฺณุ วณฺณา ปสญฺญา โหนฺติ; เตน กฺวตฺถา ‘‘เย ปสฺสิวณฺณสฺส‘‘ฯ อิจฺจาทิฯ

ฆา-ฯ

อิตฺถิยํ วตฺตมานสฺส นามสฺสเนฺต วตฺตมาโน อากาโร ฆสเญฺญญฺญา โหติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘ฆพฺรหฺมาทิเต‘‘ฯจฺจาทิฯ

โคสฺยาลปเน-ฯ

อาลปเน สิ คสโญฺญ โหติ; เตน กฺวโตฺถ ‘‘เค เว‘‘ฯจฺจาทิฯ

สญฺญาธิกาโรฯ

วิธิพฺพิเสสนนฺตสฺส-ฯ

ยํ วิเสสนํ ตทนฺตสฺส วิธิ ญาตโพฺพ; ‘‘อโต โยนํ ฏาเฏ‘‘ฯ นรา นเรฯ

สตฺตมิยํ ปุพฺพสฺส-ฯ

สตฺตมีนิเทฺทเส ปุพฺพเสฺสว การิยํ ญตพฺพํ; ‘‘สโร โลโป สเร‘‘ฯ เวฬคฺคํ; ตมหนฺตีธ กสฺมา น โหติ; สเรโตปสิเลสิกาธาโร ตเตฺถตาว วุจฺจเต ปุพฺพเสฺสว โหติ น ปรสฺสาติฯ

ปญฺจมิยํ ปรสฺส-ฯ

ปญฺจมีนิเทฺทเส ปรสฺส การิยํ ญตพฺพํ; ‘‘อโต โยนํ ฏาเฏ‘‘ฯ นรา นเร; อิธ น โหติ ชนฺตุโย อนนฺตา; อิธ กสฺมา น โหติ; โอสโธฺย อนนฺตเร กตตฺถตาย น วฺยว หิตสฺส การิยํฯ

อาทิสฺส-ฯ

ปรสฺส สิสฺสมานํ การิยมาทิวณฺณสฺส ญาตพฺพํ; ‘‘ร สงฺขฺยาโต วา‘‘ฯ ราชินาฯ

ฉฏฺฐียนฺตสฺส-ฯ

ฉฏฺฐีนิทฺทิฏฺฐสฺส ยํ การิยํ ตทนฺตสฺส วณฺณสฺส วิเญฺญยฺยํ ‘‘ราชสฺสิ นามฺหิ‘‘ฯ ราชินาฯ

งนฺพโนฺธ-ฯ

งกาโร’นฺพโนฺธ ยสฺส โส’นฺตสฺส โหติ; ‘‘โคสฺสาวงิ‘‘ฯ ควาสฺสํฯ

ฎนฺพนฺธาเนกวณฺณา สพฺพสฺส-ฯ

ฎกาโร’นฺพโนฺธ ยสฺส โส’เนกกฺขโร จาเทโส สพฺพสฺส โหติ; ‘‘อิมสฺสานิตฺถิยํ เฎ‘‘ฯ เอสุ ‘‘นามฺหนิมิ‘‘ฯ อเนนฯ

ญกานุพนฺธาทฺยนฺตา-ฯ

ฉฎฺฐินิทฺทิฎฺฐสฺส ญานุพนฺธกานุพนฺธา อาทฺยนฺตา โหนฺติ; ‘‘พฺรุโต ติสฺสีญ‘‘ฯ พฺรวีติ, ‘‘ภุสฺส วุก‘‘ฯ พภุวฯ

มนุพโนฺธ สรานมนฺตา ปโร-ฯ

มกาโร’นฺพโนฺธ ยสฺส โส สรานมนฺตา สรา ปโร โหตี; ‘‘มญฺจ รุธาทีนํ‘‘ฯ รุนฺธติฯ

วิปฺปฎิเสเธ-ฯ

ทฺวินฺนํ ติณฺณํ วา ปุริสานํ สหปฺปตฺติยํ ปโร; โส จ คจฺฉติ ตฺวญฺจ คจฺฉสิ, ตุเมฺห คจฺฉถ; โส จ คจฺฉติ ตฺวญฺจ คจฺฉสิ อหญฺจ คจฺฉามิ, มยํ คจฺฉามฯ

สเงฺกโต’นวยโว’นุพโนฺธ-ฯ

โย’นวยวภุโต สเงฺกโต โส’นุพโนฺธติ ญตโพฺพ;ลตุปิตาทีนมาสิมฺหิฯ กตฺตา, สเงฺกตคฺคหณํ กึ? ปกตียาทิสมฺทายสฺสานุพนฺธตา มา โหตฺติ; อนวยโว หิ สมฺทาโย สมฺทายรูปตฺตา เยว; อนวยวคฺคหณํ กึ?’อเตน’ฯ ชเนน; อิมินาว โลปสฺสาวคตตฺตา นานุพนฺธโลปาย วจนมารทฺธํฯ

วณฺณปเรน สวโณฺณ’ปิ-ฯ

วณฺณสโทฺท ปโร ยสฺมา เตน สวโณฺณ’ปิ คยฺหติ สํว รูปํ; ยฺวณฺณานโมฺญ ลุตฺตา‘‘ฯ วาเตริตํ, สโมนาฯ

นฺตุ วนฺตุมนตฺวาวนฺตุตวนฺตุสมฺพนฺธิ-ฯ

วนฺตฺวาทิสมฺพนฺธิเยว นฺตุ คยฺหติ, ‘‘นฺตนฺตุนํ โนฺต โยมฺหิ ปฐเม‘‘ฯ คุณวโนฺต; วนฺตฺวาทิสมฺพนฺธีติ กึ; ชนฺตุ ตนฺตุฯ

ปริภาสาโยฯ

สโร โลโป สเร-ฯ

สเร สโร โลปนีโย โหติ; ตตฺริเม, สทฺธินฺทฺริยํ, โน เหตํ, ภิกฺขุโนวาโท, สเมตายสฺมา, อภิภายตนํ, ปุตฺตา มตฺถิ, อสเนฺตตฺถฯ

ปโร กฺวจิ โลปนีโย โหติ; โส’ปิ, สาว, ยโตทกํ, ตโตว; กฺววีติ กึ? สทฺธินฺทุยํ อยมธิกาโร อาปริเจฺฉทาวสานา เตน นาติปฺปสโงฺคฯ

นเทฺววา-ฯ

ปุพฺพปรสรา เทฺว’ปิ วา กฺวจิ น ลุปฺเยนฺต; ลตา อิว ลเตว ลตาวฯ

ยุวณฺณนโมฺญ ลุตฺตา-ฯ

ลุตฺตา สรา ปเรสํ อิวณฺณุวณฺณานํ โญ โหนฺติ วา ยถากฺกมํ; ตเสฺสทํ, วาเตริตํ, โนเปติ, วาโมรุ, อเตว’เญฺญ, โวทกํ; กถํ ปโจฺจรสฺมนฺติ; โยควิภคา, วาเตฺวว ตสฺสิทํ; ลุเตฺตติ กึ? ลตา อิวฯ

ยวา สเร-ฯ

สเร ปเร อิวณฺณุวณฺณานํ ยการวการา โหนฺติว ยถากฺกมํ; วฺยากโต, อิจฺจสฺส, อชฺฌิณมุโตฺต, สฺวาคตํ, ภวาปนลานีลํ; วาเตฺถว-อิติสฺส; กฺวจีเตฺวว-ยานีธ, สูปฏฺฐิตํฯ

โญนํ-ฯ

โญนํ ยวา โหนฺติ วา สเร ยถากฺกมํ; ตฺยชฺช เต’ชฺช สฺวาหํ โส’หํ,กฺวจิเตฺวว-ปุตฺตามตฺถิ อสเนฺตตฺถฯ

โคสฺสาวงิ-ฯ

สเร โคสฺส อวงิ โหติ; ควาสฺสํ; ยถริว ตถริเวตินิปาตาว; ภุสามิเวติ อิวสโทฺท เอวโตฺถฯ

พฺยญฺชเน ทีฆรสฺสา-ฯ

รสฺสทีฆานํ กฺวจิ ทีฆรสฺสา โหนฺติ พฺยญฺชเน; ตตฺรายํ, มุนีวเร, สมฺมเทว, มาลหารีฯ

สรมฺหา เทฺว-

สรมฺหา ปรสฺส พฺยญฺชนสฺส กฺวจิ เทฺว รูปา โหนฺติ; ปคฺคโห; สรมฺหาติ-กึ? ตํขณํฯ

จตุตฺถทุติเยเสฺวยํ ตติยปฐามา-ฯ

จตุตฺถทุติเยสุ ปเรเสฺวสํ จตุตฺถทุติยานํ ตพฺพเคฺค ตติยปฐมา โหนฺติ ปจฺจาสตฺตฺย; มหทฺธโน, ยส เตฺถโร, อปฺผุฏฺํ, อพฺภุคฺคโต; เอเสฺวติ-กึ? เถโร; เอสนฺติกึ?ปโตฺถฯ

วิติเสฺสเว วา-ฯ

เอวสเทฺท ปเร อิติสฺส โว โหติ วา; อิเตฺถว อิเจฺจว; เอเวติ-กึ,อิจฺจาหฯ

โญนม วเณฺณ-ฯ

โญนํ วเณฺณ กฺวจิ อ โหติ วา; ทิสฺวา ยาจกมาคเต, อกรมฺภสเต,เอสอโตฺถ, เอสธโมฺม, ม โคฺค อคฺคมกฺขายติ, สฺวายตนํ, หิยฺยตฺตนํ, กรสฺสุ; วาเตฺวว-ยาจเก อาคเต, เอโส ธโมฺม; วเณฺณติ กึ?โสฯ

นิคฺคหีตํ-ฯ

นิคฺคภีตมาคโม โหติ วา กฺวจิ; จกฺขุํ อุทปาทิ จกฺขุ อุทปาทิ, ปุริมํชาติ ปุริมชาติ, กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุํฯ อวํ สิโรติ-อาทิสุ นิจฺจํ ววตฺถิตวิภาสตฺตา วาธิการสฺส; สามตฺถี เยนาค โมว ส จ รสฺสสรเสฺสว โหติ ตสฺส รสฺสานุคตตฺตาฯ

โลโป-ฯ

นิคฺคหีตสฺส โลโป โหติ วา กฺวจิ; กฺยาหํ กึมหํ, สา รโตฺต สํรโตฺต; สเลฺลโข-คตฺตฺกาโม-คนฺตุมโนติอาทิสุ นิจฺจํฯ

ปรสรสฺส-

นิคฺคหีตมฺหา ปรสฺส สรสฺส โลโป โหติ วา กฺวจิ; ตฺวํสิ ตฺวมสิฯ

วเคฺค วคฺคโนฺต-

นิคฺคหีตสฺส โข วเคฺค วคฺคโนฺต วา โหติ ปจฺจา สตฺยา; ตงฺกโรติ ตํ กโรติ, ตญฺจรติ ตํ จรติ, ตณฺฐานํ ตํ ฐานํ, ตนฺธนํ ตํ ธนํ, ตมฺปาติ ตํ ปาติ; นิจฺจํ ปท มเชฺฌ, คนฺตฺวา; กฺวจญฺญตฺราปิ, สนฺติฎฺฐติฯ

เยวหิสฺโญฺญ-ฯ

ยเอวหิสเทฺทสุ นิคฺคหีตสฺส วา โญ โหติ; ยยญฺญเทว, ตเญฺญว, ตญฺภิ; วาเตฺวว-ยํย เทวฯ

เย สํสฺส-

สํสทฺทสฺส ยํ นิคฺคหีตํ ตสฺส วา โญ โหติ ยกาเร; สญฺญโม สํยโมฯ

มยทา สเร-ฯ

นิคฺคหีตสฺส มยทา โหนฺติ วา สเร กฺวจิ; ตมหํ, ตยิทํ, ตทลํ; วาเตฺวว-ตํ อหํฯ

วนตรคา จาคมา-ฯ

เอเต มยทา จาคมา โหนฺติ สเร วา กฺวจิ; ติวงฺคีกํ, อิโต นายติ, จินิตฺวา, ตสฺมาติห, นิโรชํ, ปุถเคว, อิธมาหุ, ยถยิทํ, อตฺตทตฺถํ; วาเตฺวว-อตฺตตฺถํ; อติปฺปโค โข ตาวาติ-ปฐมโนฺต ปคสโทฺทวฯ

ฉา โฬ-ฯ

ฉสทฺทา ปรสฺส สรสฺส ฬกาโร อาคโม โหติ วา; ฉฬํ, ฉฬายตนํ; วาเตฺวว-ฉ อภิญฺญาฯ

ตทมินาทีนิ-

ตทมินาทีนิ สาธูนิ ภวนฺติ? ตํ อิมินา ตทมินา, สกึ อาคามี สกทาคามี, เอกํ อิธ อหํ เอกมิทาหํ, สํวิธาย อวหาโร สํวิทาวหาโร, วาริโน วาหโก วลาหโก, ชีวนสฺส มูโต ชีมูโต, ฉวสฺส สยนํ สุสานํ, อุทฺธํ ขมสฺส อุทุกฺขลํ, ปิสิ ตาโส ปิสาโจ, มหิยํ รวตีติ มยูโร; เอวมเญฺญปิ ปโยคโต’นุคนฺตพฺพา; ปเรสํ ปิโสทราทิเวทํ ทฎฺฐพฺพํฯ

ตวคฺควรณานํ เย จวคฺคพยญา-ฯ

ตวคฺควรณานํ จวคฺคพยญา โหนฺติ ยถากฺกมํ ยกาเร; อปูจฺจณฺฑกายํ, ตจฺฉํ, ยเชฺชวํ, อชฺฌตฺตํ, ถญฺญญฺํ, ทิพฺพํ, ปเยฺยสนา, โปกฺขรโญฺญ; กฺวจีเตฺวว-รตฺยาฯ

วคฺคลเสหิ เต-

วคฺคลเสหิ ปรสฺส ยการสฺส กฺวจิ เต วคฺคลสา โหนฺติ; สกฺกเต, ปจฺจเต, อฎฺฎเต, กุปฺปเต, ผลฺลเต, อสฺสเต, กฺวจี เตฺวจ-กฺยาหํฯ

หสฺส วิปลฺลาโส-

หสฺส วิปลฺลาโส โหติ ยกาเร; คุยฺหํฯ

เว วา-ฯ

หสฺส วิปลฺลาโส โหติ วา วกาเร; พวฺหาพาโธ พหฺวา พาโธฯ

ตถนรานํ ฎฐณลา-ฯ

ตถนรานํ ฎฐณลา โหนฺตี วา; ทุกฺกฎํ, อฎฺฐกถา, คหณํ, ปลิโฆ, ปลายติ, วาเตฺวจ-ทุกฺกตํ; กฺวจีเตฺวว-สุคโตฯ

สํโยคาทิโลโป-

สํโยคสฺส โย อาทิภุโต’วยโว ตสฺส วา กฺวจี โลโป โหติ; ปฺปุผํสา, ชายเต’คินิฯ

วิจฺฉาภิกฺขเญฺญสุ เทฺว-

วีจฺฉายมาภิกฺขเญฺญ จ ยํ วตฺตเต ตสฺส เทฺว รูปานิ โหนฺติ, กฺริยาย คุเณน ทเพฺพน วา ภิเนฺน อเตฺถ วฺยาปิตุ มิจฺฉา วีจฺฉา; รุกฺขํรุกฺขํ สิญฺจติ, คาโมคาโม รมณีโย, คาเม คาเม ปานียํ, เคเห เคเห อิสฺสโร, รสํ รสํ ภกฺขยตี, กิริยํ กิริยมารหเตฯ

อตฺถิเยวานุปุพฺพิเย’ปิ วีจฺฉา, มูเล ถูลา, อเคฺค อเคฺค สุขุมา; ยทิ หิ เอตฺถ มูลคฺคเภโท น สิยา อานุปุพฺพิยมฺปิ น ภเวยฺย, (เชฎฺฐํ เชฎฺฐมนุปฺปเวสย) มาสกํ มาสกํ อิมมฺหา กหาปณา ภวนฺตานํ ทฺวินฺนํ เทหีติ- มาสกํ มาสกมิเจฺจตสฺมา วีจฺฉาวคมฺยเต สทฺทนฺตรโต ปน อิมมฺหา ก

หาปณาติ อวธารณํ; ปุพฺพํ ปุพฺพํ ปุปฺผนฺติ, ปฐมํ ปฐมํ ปจฺจนฺตีติ วีจฺฉาว; อิเม อุโภ อฑฺฒา กตรา กตรา เอสํ ทฺวินฺนมฑฺฒตา, สเพฺพ อิเม อฑฺฒา กตมา กตมา อิเมสํ อฑฺฒตา, อิหาปิ วีจฺฉาว; อาภิกฺขญฺญํ-โปโนปุญฺญํ, ปจติ ปจติ ปปจติ ปปจติ, ลุนาหิ ลุนาหิเตฺววายํ ลุนาติ, ภุตฺวา ภุตฺวา คจฺฉติ, ปฏปฏา กโรติ, ปฏปฏายติฯ

สฺยาทิโลโป ปุพฺพเสฺสกสฺส-ฯ

วีจฺฉาเมกสฺส ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺส สฺยาทิโลโป โหติ, เอเกกสฺส, กถํ มตฺถกมตฺถเกนาติ? สฺยาทิโลโป ปุพฺพสฺสาติ โยควิภาคา; น จาติปฺปโยฺค โยควิภาคา อิฏฺฐปฺปสิทฺธีติฯ

สพฺพาทีนํ วีติหาเร-ฯ

สพฺพาทีนํ วีติหาเร เทฺว ภวนฺติ ปุพฺพสฺส สฺยาทิโลโป จ; อญฺญมญฺญสฺส โภชกา, อิตรีตรสฺส โภชกาฯ

ยาว โพธํ สมฺภเม-ฯ

ตุริเตนาปายเหตุปทสฺสนํ สมฺภโม, ตสฺมิํ สติ วตฺตุ ยาวเนฺตห สเทฺทหิ โส’โตฺถ วิญฺญายเต ตาวโนฺต สทฺทา ปยุชฺชเนฺต; สโปฺป สโปฺป สโปฺป, พุชฺฌสฺสุ พุชฺฌสฺสุ พุชฺฌสฺสุ, ภิโนฺน ภิกฺขุสโงฺฆ ภิโนฺน ภิกฺขุสโงฺฆฯ

พหุลํ-ฯ

อยมธิกาโร อาสตฺถปริสมตฺติยา เตน นาติปฺปสโงฺค อิฏฺฐสิทฺธิ จฯ

อิติ โมคฺคลฺลานวฺยากรเณ วุตฺตียํ ปฐโม กโณฺฑฯ

เทฺวเทฺวกาเนเกสุ นามสฺมา สิโยอํโยนาภิสนํ สฺมาหิสนํสฺมิํสุ-ฯ

เอเตสํ เทฺว เทฺว โหนฺติ เอกาเนกเตฺถสุ วตฺตมานโต นามสฺมา; มุนิ มุนโย, มุนิํ มุนโย, มุนินา มุนีหิ, มุนิสฺส มุนีนํ, มุนิสฺมา มุนีหิ, มุนิสฺส มุนีนํ, มุนิสฺมิํ มุนีสุ, เอวํ กุมารี กุมาริโย, กญฺญา กญฺญาโยติ; เอตานิ สตฺต ทุกานิ สตฺตวิภตฺติโย; วิภาโค วิภตฺตีติ กตฺวา-เอตฺถ สิอมิตีการา การา ‘‘กิมํสิสู‘‘ติฯ สํเกตตฺถาฯ

กเมฺม ทุติยา-ฯ

กรียติ กตฺตุกฺริยายาภีสมฺพนฺธียตีติ กมฺมํ, ตสฺมิํ ทุติยา วิภตฺติ โหติ; กฏํ กโรติ, โอทนํ ปวติ, อาทิจฺจํ ปสฺสติ, โอทโน ปจฺจตีติ-โอทนสทฺทโต กมฺมตา นปฺปตียเต, กิํ จรหิ? อาขฺยาตโต; กฏํ กโรติ วิปุลํ ทสฺสนียนฺติ- อเตฺถว คุณ ยุตฺตสฺส กมฺมตา; อิจฺฉิเต’ปิ กมฺมตฺตาว ทุติยาสิทฺธ; คาวุํ ปโย โทหติ, โคมนฺตํ คาวํ ยาวติ, ควมวรุนฺธติ วชํ, มาณวกํ มคฺคํ ปุจฺฉติ, โคมนฺตํ คาวํ ภิกฺขเต, รุกฺขมว จินาติ ผลานิ, สิสฺสํ ธมฺมํ พฺรูเต, สิสฺสํ ธมฺมมนุสาสติฯ

เอวมนิจฉิเต’ปิ; อหิํ ลงฺฆยติ, วีสํ ภเกฺขติ; ยเนฺน วิจฺฉิตํ นาปิ อนิจฺฉิตํ ตตฺถาปิ ทุตียาสิทฺธา; คามํ คจฺฉโนฺต รุกฺขมูลมุปสปฺปติ, ปถวิํ อธิเสสฺสติ, คามมธิติฏฺฐติ, รุกฺข มชฺฌาสเตติ-อธิสีฐาสานํ ปโยเค’ธิกรเณ กมฺมวจนิจฺฉาฯ

วตฺติจฺฉาโต หิ การกานิ โหนฺติ; ตํ ยถา- วลาหกา วิโชฺชตเต, วลาหกสฺส วิโชฺชตเต, วลาหโก วิโชฺชตเต, วลาหเก วิโชฺชตเต, วลาหเกน วิโชฺชตเตติฯ

เอวมภินวิสสฺส วา, ธมฺมมภินิวิสเต ธเมฺม วา, ตถา อุปนฺวชฺฌาวสสฺสาโภชนนวุตฺติจนสฺส; คามมุปวสติ, คาม มนฺวสติ, ปพฺพตมธิวสติ, ฆรมาวสติ; อโภชนนิวุตฺติวจ นสฺสาติ-กึ? คาเม อุปวสติ-โภชนนิวุตฺตึ กโรตีติ อโตฺถฯ ตปฺปานาจาเร’ปิ กมฺมตฺตาว ทุติยา สิทฺธา, นทิมฺปิวติ, คามํ จรติ; เอวํ สเจ มํ นาลปิสฺสตีติ-อาทิสุปิฯ

วิหิตาว ปฏิโยเค ทุติยา, ปฏิภนฺตุ ตํ จุนฺท โพชฺฌงฺคาติ-ตํ ปฏิ โพชฺฌงฺคา ภาสนฺตูติ อโตฺถ; ยทา ตุ ธาตุนา ยุโตฺต ปติ ตทา เตนาโยคา สมฺพเนฺธ ฉฏฺฐี จ ตสฺส นปฺปฏิ ภาตีติ? อเกฺข ทิพฺพติ, อเกฺขหิ ทิพฺพติ, อเกฺขสุ ทิพฺพตีติกมฺมกรณาธิกรณวจนิจฺฉาฯ

กาลทฺธานมจฺจนฺตสํโยเค-ฯ

กฺริยาคุณทเพฺพหิ สากเลฺลน กาลทฺธานํ สมฺพโนฺธ อจฺจนฺตสํโยเค, ตสฺมึ วิญฺญายมาเน กาลสเทฺทหิ อทฺธ สเทฺทหิ จ ทุติยา โหติ; มาสมธีเต, มาสํ กลฺยาณิฯ มาสํ คุฬํธานา, โกสมธีเต, โกสํ กุฏิลา นที, โกสํ ปพฺพโต; อจฺจนฺตสํเยเคติ กึ? มาสสฺส ทฺวีหมธีเต; โกสเสฺสก เทเส ปพฺพโต; ปุพฺพนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา, เอกํ สมยํ ภควา, อิมํ รตฺตึ จตฺตาโร มหาราชาติ; เอวมาทิสุ กาลวาจีหิ อจฺจนฺตสํเยคตฺตาว ทุติยา สิทฺธา, วิภตฺติวิปลฺลาเสน วา พหุลํ วิธานา-

ผลปฺปตฺติยํ กฺริยาปริสมตฺตฺยปวโคฺค ตสฺมึ วิญฺญาย มาเน กาลทฺธานํ กฺริยายาจฺจนฺตสํโยเค ตติยาภิมตา สาปิ กรณตฺตาว สิทฺธา; มาเสนานฺวาโก’ธีโต, โกเสนานฺวา โก’ธีโตติ; อนปวเคฺคตฺ อสาธกตมตฺตา กรณตฺตาภเว ทุติยาว มาสมธีโต’นฺวาโก, น จาเนน คหิโตติฯ

การกมเชฺฌ เย กาลทฺธานวาจิโน ตโต สตฺตมีปปญฺจมิโย อภิมตา; อชฺช ภุตฺวา เทวทโตฺต ทฺวีเห ภุญฺชิสฺสติ ทฺวีหา ภุญฺชิสฺสติ, อตฺรโฏฺฐ’ยมิสฺสาโส โกเส ลกฺขํ วิชฺฌติ, โกสา ลกฺขํ วิชฺฌตีติ-ตาปีห สกสกการกวจนิจฺฉาเยว สิทฺธาฯ

คติโพธาหารสทฺทตฺถกมฺมกหชฺชาทีนํ ปโยเชฺช-ฯ

คมนตฺถานํ โพธตฺถานํ อาหารตฺถานํ สทฺทตฺถานมกมฺมกานํ ภชฺชาทีนญฺจ ปโยเชฺช กตฺตริ ทุติยา โหติ, สามตฺถิยา จ ปโยชกวฺยาปาเรน กมฺมตาวสฺส โหตีติ ปตียเต; คม ยติ มาณวกํ คามํ, ยาปยติ มาณวกํ คามํ, โพธยติ มาณวกํ ธมฺมํ, เวทยติ มาณวกํ ธมฺมํ, โภชยติ มาณวกโมทนํ, อาสยติ มาณวกโมทนํ, อชฺฌาปยติ มาณวกํ เวทํ ปาฐยติ มาณวกํ เวทํ, อาสยติ เทวทตฺตํ, สายยติ เทว ทตฺตํ, อญฺญํ ภชฺชาเปติ, อญฺญํ โกฏฺฏาเปติ, อญฺญญฺญํ สนฺถราเปติฯ เอเตสเมวาติ กึ?ปาจยติ โอทนํ เทวทเตฺตน ยญฺญญฺญทโตฺต; ปเย โปฺปติ กึ?คจฺฉติ เทวทโตฺต, ยทา จรหิคมยติ เทวทตฺตํ ยญฺญ ทโตฺต, ตมปโร ปโยชยติ ตทา คมยติ เทวทตฺตํ ยญฺญทเตฺตเนติ - ภวิตพฺพํ คมยติสฺสาคมนตฺถตฺตาฯ

หราทีนํ วา-ฯ

หราทีนํ ปโยเชฺช กตฺตริ ทุติยา โหติ วา; หาเรติ หารํ เทวทตฺตํ เทวทเตฺตเนติ วา, อโชฺฌหาเรติ สตฺตุํ เทวทตฺตํ เทวทเตฺตเนติ วา, กาเรติ เทวทตฺตํ เทวทเตฺตเนติ วา, ทสฺสยเต ชนํ ราชา ชเนเนติ วา, อภิวาทยเต คุรุํ เทวทตฺตํ เทวทเตฺตเนติ วาฯ

น ขาทาทีนํ-ฯ

ขาทาทีนํ ปโยเชฺช กตฺตริ ทุติยา น โหติ; ขาทยติ เทวทเตฺตน, อาทยติ เทวทเตฺตน, อวฺหาปยติ เทวทเตฺตน, สทฺทายติ เทวทเตฺตน, กนฺทยติ เทวทเตฺตน, นายยติ เทวทเตฺตนฯ

วหิสฺสานิยนฺตุเก-ฯ()

วาหยติ ภารํ เทวทเตฺตน; อนิยนฺตุเกติ-กึ?วาหยติ คารํ พลิวเทฺทฯ

ภกฺขิสฺสาหิํสายํ-ฯ()

ภกฺขยติ โมทเก เทวทเตฺตน; อหิํสายนฺติ กึ? ภกฺขยติ พลิวเทฺท สสฺสํฯ

ธฺยาทีหิ ยุตฺตา-ฯ

ธิอาทีหิ ยุตฺตโต ทุติยา โหติ? ธิรตฺถุมํ ปูติกายํ, อนฺตรา จ ราชคหํ, อนฺตรา จ นาฬนฺทํ, สมาธานมนฺตเรน, มุจลินฺทมภิโต สรมิจฺจาทิ-ฉฎฺฐียาปวาโท ยํฯ

ลกฺขณิตฺถมฺภุตวีจฺฉาสฺวภินา-ฯ

ลกฺขณาทิสฺวเตฺถสฺวหินา ยุตฺตมฺหา ทุติยา โหติ; รุกฺข มภิวิเชฺชตเต วิชฺชุ, สาธุ เทวทโตฺต มาตรมภิ, รุกฺขํ รุกฺขมภิติฎฺฐติฯ

ปติปรีหิ ภาเค จ-ฯ

ปติปรีหิ ยุตฺตมฺหา ลกฺขณาทิสุ ภาเค วเตฺถ ทุติยา โหติ; รุกฺขมฺปติ วิโชฺชตเต วิชฺชุ, สาธุ เทวทโตฺต มาตรํ ปติ, รุกฺขํ รุกฺขํ ปติ ติฎฺฐติ, ยเทตฺถ มํ ปติ สิยา, รุกฺขํ ปริวิเชฺชตเต วิชฺชุ, สาธุ เทวทโตฺต มาตรํ ปริ, รุกฺขํ รุกฺขํ ปริ ติฎฺฐติ, ยเทตฺถ มํ ปริ สิยาฯ

อนุนา-ฯ

ลกฺขณาทิสฺวเตฺถสฺวนุนา ยุตฺตมฺหา ทุติยา โหติ; รุกฺข มนฺวิโชฺชตเต วิชฺชุ, สจฺจกิริยมนฺปวสฺสิ; เหตุ จ ลกฺขณํ ภวติ, สาธุ เทวทโตฺต มาตรมนุ, รุกฺขํ รุกฺขมนุ ติฎฺฐติ, ยเทตฺถ มํ อนุสิยาฯ

สหเตฺถ-

สหเตฺถ’นุนา ยุตฺตมฺหา ทุติยา โหติ; ปพฺพตมนุติฎฺฐติฯ

หีเน-

หีนเตฺถ’นุนา ยุตฺตมฺหา ทุติยา โหติ; อนุสาริปุตฺตํ ปญฺญาวโนฺตฯ

ปญฺญวโนฺต-มฯ

อุเปน-ฯ

หินเตฺถ อุเปน ยุตฺตมฺหา ทุติยา โหติ; อุปสาริปุตฺต ปญฺญาวโนฺตฯ

สตฺตมฺยาธิเกฺย-ฯ

อาธิกฺยเตฺถ อุเปน ยุตฺตมฺหา สตฺตมี โหติ; อุปขารยํ โทโณฯ

สามิเตฺต’ธินา-ฯ

สามิภาวเตฺถ’ธินา ยุตฺตมฺหา สตฺตมี โหติ; อธิพฺรหฺมทเตฺต ปญฺจาลา, อธิปญฺจาเลสุ พฺรหฺมทโตฺตฯ

กตฺตุกรเณสุ ตติยา-ฯ

กตฺตริ กรณ จ ้อ การเก ตติยา โหติ; ปุริเสน กตํ, อสินา ฉินฺทติ, ปกติยาภิรูโป, โคเตฺตน โคตโม’สุเมโธ นาม นาเมน, ชาติยา สตฺตวสฺสิโกติ-ภูธาตุสฺส สมฺภวา กรเณ เอว ตติยา; เอวํ สเมน ธาวติ, วิสเมน ธาวติ, ทฺวิโทเณน ธญฺญํ กิณาติ, ปญฺจเกน ปสโว กิณาตีติฯ

สหเตฺถน-

สหเตฺถน โยเค ตติยา สิยา; ปุเตฺตน สหาคโต, ปุเตฺตน สทฺธึ อาคโต? ตติยาปิ ฉฏฺฐีว อปฺปธาเน เอว ภวติฯ

ลกฺขเณ-ฯ

ลกฺขเณ วตฺตมานโต ตติยา สิยา; ติทณฺฑเกน ปริพฺพาชกมทฺทกฺขิ, อกฺขินา กาโณ, เตน หิ อเงฺคน องฺคิโน วิกาโร ลกฺขียเตฯ

เหตุมฺหิ-ฯ

ตกฺกิริยาโยเคฺค ตติยา สิยา; อเนฺนน วสติ, วิชฺชาย ยโสฯ

ปญฺจมีเณ วา-ฯ

อิเณ เหตุมฺหี ปญฺจมี โหติ วา;ชฬตฺตา พโทฺธ สเตน วาฯ

คุเณ-

ปรางฺคภูเต เหตุมฺหิ ปญฺจมี โหติ วา; ชฬตฺตา พโทฺธ ชฬเตฺตน วา, ปญฺญาย มุโตฺต, หุตฺวา อภาวโต’นิจฺจา, สงฺขาร นิโรธา วิญฺญาณนิโรโธฯ

ฉฏฺฐี เหตฺวเตฺถหิ-ฯ

เหตฺวตฺถวจีหิ เยเค เหตุมฺหิ ฉฐี สิยยา; อุทรสฺส เหตุ, อุทรสฺส การณาฯ

สพฺพาทิโต สพฺพา-ฯ

เหตฺวเตฺถหิ โยเค สพฺพาทีหิ สพฺพา วิภตฺติโย โหนฺติ; โก เหตุ, กํ เหตุํ, เกน เหตุนา, ตสฺส เหตุสฺส, กสฺมา เหตุสฺมา, กสฺส เหตุสฺส, กสฺมึ เหตุสฺมึ; กึ การณํ, เกน การเณน; กึ นิมิตฺตํ, เกน นิมิเตฺตน; กึ ปโยชนํ, เกน ปโยชเนเนเจฺจวมาทิ –เหตฺวเตฺถหีเตฺวว-เกน กตํฯ

จตุตฺถิ สมฺปทาเน-ฯ

ยสฺส สมฺมา ปทียเต ตสฺมึ จตุตฺถิ สิยา; สงฺฆสฺส ททาติ, อาธารวิจกฺขายํ สตฺตมีปิ สิยา, สเงฺฆ เทหิฯ

ตาทเตฺถฺย-ฯ

ตเสฺสทํ ตทตฺถํ ตทตฺถภาเว โชตนีเย นามสฺมา จตุตฺถี สิยา; สีตสฺส ปฏิฆาตาย, อตฺถาย หิตาย เทวมนุสฺสานํ, นาลํ ทารภรณาย, ยูปาย ทารุ, ปากาย วชตีเตฺววมาทิฯ

กสฺส สาทุํ น รุจฺจติ, มา อายสฺมนฺตานมฺปิ สงฺฆเภโท รุจฺจตฺถ, ขมติ สงฺฆสฺส, ภตฺตมสฺส นจฺฉาเทตีติ-ฉฏฺฐี สมฺพนฺธ วจนิจฺฉายํ; น เจวํ วิโรโธ สิยา สทิสรูปตฺตา เอวํ วิเธสุ จ สมฺพนฺธสฺส สทฺทิกานุมตตฺตา กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสีติ-อตฺถมเตฺต ปฐมาฯ

เอวมญฺญาปิ วิเญฺญยฺยา ปรโต’ปิ ยถาคมํฯ

รโญฺญ สตํ ธาเรติ, รโญฺญ ฉตฺตํ ธาเรตีติ สมฺพเนฺธ ฉฏฺฐี; เอวํ รโญฺญ สิลาฆเต, รโญฺญ หนุเต, รโญฺญ อุป ติฏฺฐเต, รโญฺญ สปเต, เทวาปิ ตสฺส ปิหยนฺติ ตาทิโน, ตสฺส กุชฺฌ มหาวีร, ยทิตํ ตสฺส ปกุเปฺปยฺยํ, ทุภยติ ทิสานํ เมโฆ, โย มิตฺตานํ น ทูหติ,[ ] โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ, กฺยาหํ อยฺยานํ อปรชฺฌามิ, อิสฺสยนฺติ สมณานํ ติตฺถิยา, ธเมฺมน นยมานานํ กา อุสูย, [ ] รโญฺญ ภาคฺยมา รชฺฌติ, รโญฺญ ภาคฺยมิกฺขเต, เตน ยาจิโต อยาจิโต วา ตสฺส คาโว ปฏิสุณาติ, คาโว อาสุณาติ, ภควโต ปจฺจโสฺสสุํ, โหตุ ปติคิณาติ, โหตฺวนุคิณาติ, อาโรวยามิ โว, ปติเวทยามิ โว, ธมฺม เต เทสิสฺสามิ, ยถา โน สตฺถา วฺยากเรยฺย, อลํ เต อิธ วาเสน, กึ เต ชฏาหิ ทุเมฺมธ, อรหติ มโลฺล มลฺลสฺสาติ –ชีวิตํ ติณายปิ น มญฺญมโนติ ตาทเตฺถฺย จตุตฺถิ; ติเณน โย อโตฺถ ตทตฺถายปีติ อโตฺถ;

‘‘โย จ สิตจ อุณฺหจ ติณา ภิโยฺย น นมญฺญติ‘‘

ติณมิว ชีวิตํ มญฺญมาโนติ-สวิสยาว วิภตฺติโย; สคฺคาย คจฺฉตีติ-ตาทเตฺถฺย จตุตฺถิ, โย หิ สคฺคํ คจฺฉติ ตทตฺถํ ตสฺส คมนนฺติ–-กมฺมวฺวนิจฺฉายํ ตุ ทุติยาว - สคฺคํ คจฺฉติ; อายุํ โภโต โหตุ, จิรํ ชีวิตํ ภทฺทํ กลฺยาณํ อตฺถํ ปโยชนํ กุสลํ อนามยํ หิตํ ปถฺยํ สุขํ สาตํ โภโต โหตุ; สาธุ สมฺมุติ เมตสฺส, ปุตฺตสฺสาวิกเรยฺย คุยฺหมตฺถํ, ตสฺส เม สโกฺก ปาตุรโหสิ, ตสฺส ปหิเณยฺย, ภิกฺขูนํ ทูตํ ปาเหสิ, กปฺปติ สมณานํ อาโยโค, เอกสฺส ทฺวินฺนํ ติณฺณํ วา ปโหติ, อุปมํ เต กริสฺสามิ, อญฺชลึ เต ปคฺคณฺหามิ, ตสฺส ผาสุ, โลกสฺสโตฺถ, นโม เต ปุริสาชญฺญ, โสตฺถิ ตสฺส, อลํ มโลฺล มลฺลสฺส, สมโตฺถ มโลฺล มิลฺลสฺส, ตสฺส หิตํ ตสฺส สุขํ, สฺวาคตํ เต มหาราชาติ-สพฺพตฺถ ฉฏฺฐี สมฺพเนฺธฯ

เอวํ วิธมญฺญเมฺปวํ วิเญฺญยฺยํ ยถาคมํฯ

ปญฺจมฺยวธิสฺมา-ฯ

ปทตฺถาวธิสฺมา ปญฺจมี วิภตฺติ โหติ; คามสฺมา อาคจฺฉติ เอวํ โจรสฺมา ภายติ, โจรสฺมา อุตฺตสติ, โจรสฺมา ตายติ โจรสฺมา รกฺขตีติฯ

สเวภายถ ทุกฺขสฺส, ปมาเท ภยทสฺสิวา ตสนฺติ ทณฺฑสฺสาติ,-ฉฏฺฐิสตฺตมิโย'ปิ โหเนฺตว สมฺพนฺธาธารววนิจฺฉายํ อเชฺฌนา ปราเชติ, ปฏิปเกฺข ปราเชตีติ-สวีสยาว วิภตฺติโย; สเจ เกวฏฺฏสฺส ปรชฺชิสฺสามีติ- ฉฏฺฐีปิ โหติ สมฺพนฺธววนิจฺฉายํ, ยเวหิ คาโว วาเรติ, ปาปา จิตฺตํ นิวารเย, กาเก รกฺขติ ตณฺฑุลาติ-สวิสเยว ปญฺจมี? จิตฺตํ รเกฺขถ เมธาวีติ-ทุติยาว ทิสฺสติ กมฺมเตฺถ; อุปชฺฌายา อนฺตรธายติ, อุปชฺฌายา อธีเต; กามโต ชายตี โสโกติ-สวิสเยว ปญฺจมี; ตเตฺถมิฉทฺธโย'ปิ โหเนฺตว สวิสเย; หิมจนฺตา ปภวติ คงฺคา, ปาณาติปาตา วิรมสฺสุ ขิปฺปํ, อโญฺญ เทวทตฺตา, ภิโนฺน เทวทตฺตาติ-สมิสเยว ปญฺจมี; อโญฺญ เทวทตฺตา, ภิโนฺน เทวทตฺตาติ-สวิสเยว ปญฺจมิ; เอวํ อารา โส [ ] อาสวกฺขยา, อิตโร เทวทตฺตา, อุทฺธํ ปาทตลา, อโธ เกสมตฺถกา, ปุโพฺพ คามา, ปุเพฺพว สโมฺพธา, ตโต ปรํ, ตโต อปเรน สมเยน, ตตฺตฺตรินฺติ, สมฺพนฺธ วจนิจฺฉายํ ฉฏฺฐีปิ; ปุรโต คามสฺส, ทกฺขิณโต คามสฺส, อุปริ ปพฺพตสฺส, เหฏฺฐา ปาสาทสฺสาติ;ปาสาทมารุยฺห เปกฺขติ, ปาสาทา เปกฺขติ, อาสเน อุปวิสิตฺวา เปกฺขติ อาสนา เปกฺขตีติ-อวธิ วจนิจฺฉายํ ปญฺจมี; ปุจฺฉนขฺยาเนสฺปิ; กุโต ภวํ, ปาฏลิปุตฺต สฺมาติ; ตถา เทสกาลมาเน'ปิ; ปาฏลิปุตฺตสฺมา ราชคหํ สตฺต โยชนานิ สตฺตสฺ โยชเนสูติ วา; เอวมิโต ติณฺณํ มาสา นมจฺจเยนาติ; กิจฺฉา ลทฺธนฺตี-คุเณ ปญฺจมี; กเจฺฉน เม อธิ คตนฺติ เหตุมฺหิ กรเณ วา ตติยา; เอวํ โถกา มุโตฺต, โถ เกน มุโตฺตติ, โถกํ วลตีติ-กฺริยาวิเสสเน กมฺมนิ ทุติยา; ทูรนฺติกตฺถโยเค'ปิ สวิสเยว ปญฺจมีฉฏฺฐิโย สิยุํ; ทูรํคามสฺมา, อนฺติกํ คามสฺมา, ทูรํ คามสฺส, อนฺติกํ คามสฺสาติ-ทูรนฺติ กเตฺถ หี ตุ สพฺพาว สวิสเย สิยุํ พาธกาภาวา; ทูโร คาโม, อนฺติโก คาโม เตฺววมาทิ; เกจิ ปนาหุ อสตฺตวจเนเหเตหิ ปาฏิปทิกเตฺถ ทุติยาตติยาปญฺจมีสตฺตมิโย สตฺตวจเนหิ ตุ สพฺพาว สวิสเยติ; เต ปนเณฺญเหว ปฏิกฺขิตฺตา; ทูรํ มโคฺค, อนฺติกํ มโคฺคติ- กฺริยาวิเสสนํ ภุธาตุสฺส คมฺม มานตฺตา; สุโทฺธ โลภนีเยหิ ธเมฺมหิ, ปริมุโตฺต ทุกฺขสฺมา, วิวิเจฺจว กาเมหิ, คมฺภีรโต จ ปุถุลโต จ โยชนํ, อายาเมน โยชนํ, ตโตปฺปภุติ, ยโต สรามิ อตฺตานนฺตี-สวิสเยว วิภตฺติโยฯ

อปปรีหิ วชฺชเน-ฯ

วชฺชเน วตฺตมาเนหิ อปปรีหิ โยเค ปญฺจมี โหติ; อปสาลาย อายนฺติ วาณิชา, ปริสาลาย อายนฺติ วาณิชา, สาลํ วเชฺชตฺวาติ อโตฺถ; วชฺชเนติ กึ? รุกฺขํ ปริวิโชฺชตเต วิชฺชุ, อาปาฏลิปุตฺตสฺมา วสฺสิ เทโวติ-มริยาทาภิวิธิมฺหิเยว ปญฺจม, วินา ปาฏลปุเตฺตน สห เวติ-วิเสโส; เอวํ ยาว ปาฏลิปุตฺตสฺม วสฺสิ เทโวติฯ

ปฏินิธิปฏิทาเนสุ ปตินา-ฯ

ปฏินิธิมฺหิ ปฏิทาเน จ วตฺตมาเนน ปตินา โยเค นามสฺมา ปญฺจมี วิภตฺติ โหติ; พุทฺธสฺมา ปติ สาริปุโตฺต, ฆตมสฺส เตลสฺมา ปติ ททาติ, ปฏินิธิปฏิทาเนสูติ-กึ? รุกฺขํ ปติ วิโปฺปตเตฯ

ริเต ทุติยา จ-

ริเต สเทฺทน โยเค นามสฺมา ทุติยา โหติ ปญฺจมี จ ริเต สทฺธมฺมํ, ริเต สทฺธมฺมาฯ

วินาญฺญตฺร ตติยา จ-ฯ

วินาญฺญตฺรสเทฺทหิ โยเค นามสฺมา ตติยา จ โหติ, ทุติยาปญฺจมิโย จ; วินา วาเตน, วินา วาตํ, วินา วาตสฺมา, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน, อญฺญตฺร ธมฺมํ, อญฺญตฺร ธมฺมาฯ

ปุถนานาหิ-ฯ

เอเตหิ โยเค ตติยา โหติ ปญฺจมี จ; ปุถเคว ชเนน, ปุถเคว ชนสฺมา, ชเนน นานา, ชสนฺมา นานาฯ

สตฺตมฺยาธาเร-ฯ

กฺริยาธารภุตกตฺตุกมฺมานํ ธารเณน โย กฺริยายาธาโร ตสฺมึ การเก นามสฺมา สตฺตมิ โหติ; กเฏ นิสีทติ, ถาลิยํ โอทนํ ปจติ, อากาเส สกุณา, ติเลสุ เตลํ, คงฺคายํ วโชฯ

นิมิเตฺต-ฯ

นิมิตฺตเตฺถ สตฺตมี โหติ; อชินมฺหิ หญฺญเต ทีปิ, มุสา วาเท ปาจิตฺติยํฯ

ยพฺภาโว ภาวลกฺขณํ-ฯ

ยสฺส ภาโว ภาวนฺตรสฺส ลกฺขณํ ภวติ ตโต สตฺตมี โหติ; คาวีสุ ทุยฺหมานาสุ คโต, ทุทฺธาสุ อาคโต; ภาโวติ กึ? โย ชฎาหิ ส ภุญฺชติ; ภาวลกฺขณนฺติ กึ;โย ภุชเต โส เทวทโตฺต? อกาเล วสฺสติ ตสฺส, กาเล ตสฺส น วสฺสตีติ-วิสยสตฺตมีฯ

ฉฎฺฐี จานาทเร-ฯ

ยสฺส ภาโว ภาวนฺตรสฺส ลกฺขณํ ภวติ ตโต ฉฎฺฐี ภวติ สตฺตมี จานาทเร คมฺยาเนฯ

> ‘‘อาโกฏยโนฺต โส เนติ สิวิราชสฺส เปกฺขโต;
> มจฺจุ คจฺฉติ อาทาย เปกฺขมาเน มหาชเนฯ

คุนฺนํ สามีติ-สมฺพเนฺธ ฉฎฺฐี, เคํสุ สามีติ วิสยสตฺตมี, เอวํ คุนฺนมิสฺสโร โคสิสฺสโร, คุนฺนํ อธิปติ โคสุ อธิปติ, คุนฺนํ ทายาโท โคสุ ทายาโท คุนฺนํ สกฺขิ โคสุ สกฺขิ, คุนฺนํ ปติภุ โคสุปติภุ, คุนฺนํ ปสูโต โคสุ ปสูโต, กุสลา นจฺจคีตสฺส กุสลา นจฺจคีเต, อายุโตฺต กฏกรณสฺส อายุโตฺต กฏกรเณ, ตถาธารวจนิจฺฉายํ ปตฺตมี; ภิกฺขุสุ อภิวาเทนฺติ, มุทฺธนิ จุมฺพิตฺวา, พาหาสุ คเหตฺวา, หเตฺถสุ ปิทฺธาย จรนฺติ, ปเถสุ คจฺฉนฺติ, กทลีสุ คเช รกฺขนฺตีติ; ญาณสฺมึ ปสโนฺนติ วิสยสตฺตมี; ญาเณน ปสโนฺนติ-กรเณ ตติยา; เอวํ ญาณสฺมึ อุสฺสุโกฺก ญาเณน อุสฺสุโกฺกติฯ

ยโต นิทฺธารณํ-ฯ

ชาติคุณกฺริยาหิ สมุทายเตกเทสสฺส ปุถกฺกรณํ นิทฺธารณํ ยโต ตํ กรียติ ตโต ฉฎฺฐีสตฺตมิโย โหนฺติ; สาลิโย สูกธญฺญานํ ปถฺยตมา สาลิโย สูกธเญฺญสุ ปถฺย ตมา,กณฺภา คาวีนํ สมฺปนฺนขีรตมา กณฺหา คาวีสุ สมฺปนฺน ขีรตมา, คจฺฉตํ ธาวโนฺต สีฆตมา คจฺฉเนฺตสุ ธาวโนฺต สีฆตมา –- สีลเมว สุตา เสโยฺยติ-อวธิมฺหิเยว ปญฺจมีฯ

ปฐมาตฺถมเนฺต -ฯ

นามสฺมาภิเธยฺยมตฺเต ปฐมาวิภตฺติ โหติ; รุกฺโข, อิตฺถิ, ปุมา นปุํสกนฺติ-ลิงฺคมฺปิ สโทฺท โตฺถว, ตถา โทโณ, ขารี อาฬฺหกนฺติ-ปริมาณมฺปิ สทฺทโตฺถว, เอโก, เทฺว, พหโวติ-สํขฺยฺยาปิ สทฺทโตฺถวฯ

อามนฺตเณ -ฯ

ยโต สเทฺทนาภิมุขีกรณมามนฺตณํ ตสฺมึ วิสเย ปฐมา วิภตฺติ โหติ; โภ ปุริส, โภ อิตฺถิ, โภ นปุํสกฯ ฉฏฺฐี สมฺพเนฺธ-ฯ

กฺริยาการกสญฺชาโต อเสฺสทมฺภาวเหตุโก สมฺพโนฺธ นาม ตสฺมึ ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ; รโญฺญ ปุริโส, สรติ รชฺชสฺสาติ- สมฺพเนฺธ กฺฏฺฐี, รชฺชสมฺพนฺธินึ สตึ กโรตีติ อโตฺถ; กมฺมว จนิจฺฉายนฺตุ ทุติยาว; สรติ รชฺชํ, ตถา รชกสฺส วตฺถํ ททาติ, ปหรโตปิฏฺฐึ ททาติ ปูรติ พาโล ปาปสฺส,

‘‘อมเจฺจ ตาต ชานาหิ ธีเร อตฺถสฺส โกวิเท’’

ทิวสสฺส ติฌตฺตุํ, สกึ ปกฺขสฺส, ปูรํ หิรญฺญสุวณฺณสฺส กุมฺภึ เตฺววมาทิฯ

กิตกปฺปโยเค กตฺตุกเมฺมสุ พหุลํ สมฺพนฺธวจนิจฺฉายํ ฉฏฺฐี; สาธุ สมฺมโต พหุชนสฺส, สุปฺปฏิวิทฺธา พุทฺธานํ ธมฺมธาตุ, ธมฺมสฺส คุโตฺต เมธาวี, อมตํ เตสํ ปริภุตฺตํ, ตสฺสภวนฺติ วตฺตาโร, อวิสํวาทโก โลกสฺส, อลชฺชีนํ นิสฺสาย, จตุนฺนํ มหาภูตานํอุปาทาย ปสาโทเตฺววมาทิ; กตฺตุกมฺม วจนิจฺฉายนฺตุ ตติยาทุติยาโยว สญฺจโตฺต ปิตรา อหํ, สรสิ ตฺวํ เอวรูปึ วาจา ภาสิตา, ภควนฺตํ ทสฺสนายเตฺถมาทิฯ

ตุลฺยเตฺถน วา ตติยา-ฯ

ตุลฺยเตฺถน โยเค ฉฏฺฐี โหติ ตติยา วา; ตุโลฺย ปิตุ, ตุโลฺย ปิตรา; สทิโส ปิตุ, สทิโส ปิตรา –-อิห กถํ ตติยยา น โหติ; อชฺชุนสฺส ตุลา นตฺถิ, เกสวสฺสุปมา นเจติเนเต ลฺยตฺถา กึจรหิ; ตุลฺยานโมปมฺมตฺถาฯ

ออโต โยนํ ฏาเฏ-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา โยนํ ฏาเฏ โหนฺติ ยถากฺกมํ ฏการา สพฺพาเทสตฺถา; พุทฺธา, พุเทฺธ, อโตติ-กึ? กญฺญาโย อิตฺถิโย, วธุโย –- อิธ กสฺมา น ภวติ อคฺคโย, อวิธาน สามตฺถิยาฯ

นีนํ วา-ฯ

การนฺตโต นามสฺมา นีนํ ฏาเฏ วา โหนฺติ ยถากฺก มํ; รูปา, รูเป, รูปานิ; อโตเตฺถว-อฏฺฐีนิฯ

สฺมาสฺมินฺนํ-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา สฺมาสฺมินฺนํ ฏาเฏ วา โหนฺติ ยถากฺกมํ; พุทฺธา, พุทฺธสฺมา, พุเทฺธ, พุทฺธสฺมึ; อโตเตฺวว-อคฺคีสฺมา อคฺคิสฺมึฯ

สสฺสาย จตุตฺถิยา-ฯ

อการนฺตโต ปรสฺส สสฺส จตุตฺถิยา อาโย โหติ วา; พุทฺธาย, พุทฺธสฺส, ภิโยฺย ตาท เตฺถฺยเยวายมาโย ทิสฺสเต กฺววิ เทวณฺณูตฺถ; อโตเตฺวว-อิสิสฺส; จตุตฺถิยาติ-กึ? พุทฺธสฺส มุขํ –- อตฺตตฺถนฺติ อตฺถสเทฺทน สมาโส; สพฺพาทิโต’ปิ สฺมาสฺมึ สานํ ฎาฎฺญายา โหเนฺตวฯ นิรุตฺติการานุมตตฺตา พุทฺธ วจเน สนฺทสฺสนโต ว-ตเตฺรทมุทาหรณํ?-

‘‘อสฺมา โลกา ปรมฺหา จ อุภยา ธํสเต นโร‘‘ตฺยาหํ มเนฺต ปรตฺถโทฺธ; ยาเยว โข ปนตฺถาย อาคเจฺฉยฺยาโถ; ตเมวตฺถํ สาธุกํ มนสิ กเรยฺยาโถติฯ

ฆปเตกสฺมึ สาทีนํ ยยา-ฯ

ฆปโต นาทีนเมกสฺมึ ยยา โหนฺติ ยถากฺกมํ; กญฺญาย, รตฺติยา, อิตฺถิยา, เธนุยา, วธุยา; เอกสฺมินฺติกึ?กญฺญาหิ, รตฺตีหิฯ

สฺสา วา เตติมามูหิ-ฯ

ฆปสเญฺญหิ เตติมามูหิ นาทีนเมกสฺมึ สฺสา วา โหติ; ตสฺสา กตํ, ตสฺสา ทียเต, ตสฺสา นิสฺสฏํ, ตสฺสา ปริคฺคโห, ตสฺสา ปติฏฺฐิตํ, ตาย วา; เอวํ เอติสฺสา, เอตาย, อิมิสฺสา, อิมาย, อมุสฺสา, อมุยา; เอเตหีติ-กึ? สพฺพาย, นาทีนํเตฺวว-สา, ฆปโตเตฺววเตน, เอกสฺมึเตฺวจ-ตาหิ, อมูหิฯ

นมฺหิ นุก ทฺวาทนํ สตฺตรสนฺนํ-ฯ

ทฺวาทีนํ สตฺตรสนฺนํ สํขฺยานํ นุก โหติ นมฺหิ วิภตฺติมฺหิ; ทฺวินฺนํ, จตุนฺนํ, ปญฺจนฺนํ, เอวํ ยาว อฏฺฐารสนฺนํ; อุกาโร อุจฺจารณโตฺถ, กกาโร อนฺตาวยวโตฺถ, เตนนมฺหิ น ทีโฆฯ

พหุกตินฺนํ-ฯ

นมฺหิ พหุโน กติสฺส จ สุกก โหติ? พหุนฺนํ, กตินฺนํฯ

ณฺณํณฺณนฺนํ ติโตชฺฌา-ฯ

ฌสญฺญา ติโต นํวจนสฺส ณฺณํณฺณนฺนํ โหนฺติ; ติณฺณํ, ติณฺณนฺนํ, ฌาติ-กึ?ติสฺสนฺนํฯ

อุภินฺนํ-ฯ

อุภา นํวจนสฺส อินฺนํ โหติ; อุภินฺนํฯ

สุญฺสสฺส-ฯ

นามสฺมา สสฺส สุญ โหติ; พุทฺธสฺส–-ทฺวิสการปาเฐน สิเทฺธ ลาฆวตฺถมิทํฯ

สฺสํสฺสาสฺสาเยสฺวิตเรกเญฺญติมานมิ-ฯ

สฺสมาทิสฺวิตราทีนมิ โหติ; อิตริสฺสํ, อิตริสฺสา, เอกิสฺสํ, เอกิสฺสา, อญฺญสฺสํ, อญฺญสฺสา, เอติสฺสํ, เอติสฺสาย, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา, อิมสฺสาย; เอสฺวิติ-กึ? อิตราย, เอสนฺติ-กึ? สพฺพสฺสํ, สพฺพสฺสาฯ

ตาย วา -ฯ

สฺสมาทิสุ ตสฺสา วา อิ โหติ; ติสฺสํ, ตสฺสํ, ติสฺสา, ตสฺสา, ติสฺสาย, ตสฺสาย; สฺสํสฺสาสฺสา เยสฺวิเตฺวว-ตายฯ

เตติมาโต ยสฺส สฺสาย-ฯ

ตาเอตาอิมาโต สสฺสสฺสาโย โหติ วา; ตสฺสาย, ตาย, เอติสฺสาย, เอตาย, อิมิสฺสาย, อิมายฯ

รตฺยาทีหิ โฏ สฺมิโน-ฯ

รตฺยาทีหิ สฺมิโน โฏ โหติ วา; รโตฺต, รตฺติยํ, อาโท, อาทิสฺมึฯ

สุหิสุภโสฺส-ฯ

อุภสฺส สุหิโสฺว โหติ; อุโภสุ, อุโภหิฯ

ลฺตุปิตาทีนมา สิมฺหิ-ฯ

ลตุปฺปจฺจยนฺตานํ ปิตาทีนญฺจา โหติ สิมฺหิ; กตฺตา ปิตา; ปิตุ มาตุ ภาตุ ธีตุ ทุหิตุ ชามาตุ นตฺตุ โหตุ โปตุฯ

เค อ จ-ฯ

ลตุปิตาทีนํ อ โหติ เค อา จ; โภ กตฺต, โภ กตฺตา, โภ ปิต, โภ ปิตาฯ

อยูนํ วา ทีโฆ-ฯ

อ อิ อุ อิเจฺจสํ วา ทีโฆ โหติ เค ปเร ติลิเงฺค; โภ ปุริสา, โภ ปุริส, โภ อคฺคี, โภ อคฺคิ, โภ ภิกฺขู, โภ ภิกฺขูฯ

ฆพฺรหฺมาทิเต-ฯ

ฆโต พฺรหฺมาทิโต จ คเสฺส วา โหติ; โหติ กเญฺญ, โหติ กญฺญา, โภ พฺรเหฺม, โภ พฺรหฺม, โภ กเตฺต, โภ กตฺต,โภ อิเส, โภ อิสิ, โภ สเข, โภ สข –- สขิ สขีติ-อิตฺถิยํ สิทฺธเมว; อากติคโณยํ; เอวมญฺญตฺราปิฯ

นามฺมาทีหิ-ฯ

อมฺมาทีหิ คเสฺสน โหติ; โภติ อมฺมา; โภติ อนฺนา, โภติ อมฺพาฯ

รโสฺส วา-ฯ

อมฺมาทีนํ เค รโสฺส โหติ วา; โภติ อมฺม, โภติ อมฺมาฯ

โฆ สฺสํสฺสาสฺสายํติํสุ-ฯ

สฺสมาทิสุ โฆ รโสฺส โหติ; ตสฺสํ, ตสฺสา, ตสฺสาย, ตํ, สภติํ –-เอสฺวิติ-กึ? ตาย, สหายฯ

เอกวจนโยสฺวโฆนํ-ฯ

เอกวจเน โยสฺว ฆโอการนฺตวชฺชิตานํ นามานํ รโสฺสโหติ ติลิเงฺค; อิตฺถึ, อิตฺถิยา, อิตฺถิโย, วธุํ, วธุยา, วธุโย; ททฺธึ, ททฺธินา, ททฺธิโน, สยมฺภุํ, สยมภุนา, สยมภุโว –- อโฆนนฺติ-กึ? กญฺญาย, กญฺญาโย; โอคฺคหณมุตฺตรตฺถํฯ

เค วา-ฯ

อโฆนํ เค วา รโสฺส โหติ ติลิเงฺค?อิตฺถิ, อิตฺถิ, วธุ, วธุ,ททฺธิ, ททฺธี, สยมฺภุ, สยมฺภุ –-อโฆนํเตฺวว-โหติ กญฺญา, โภ โคฯ

สิสฺมึ นานปุํสกสฺส-ฯ

นปุํสกวชฺชิตสฺส นามสฺส สิสฺมึ รโสฺส น โหติฯ อิตฺถิ, ททฺธี, วธู, สยมฺภุ –-สิสฺมินฺติ-กึ? อิตฺถึ, อนปุํสกสฺสาติ-กึฯ ททฺธิ, กุลํฯ

โคสฺสาคสิหินํสุ คาวควา-ฯ

คสิหินํ จชฺชิตาสุ วิภตฺติสุ โคสทฺทสฺส คาวควา โหนฺติ; คาโว, คโว, คาเวน, คเวน, คาวสฺส, ควสฺส, คาวสฺมา, ควสฺมา, คาเว, คเว; อคสิหินํสูติ-กึ? โภ โค โค ติฏฺฐติ, โคหิ, โคนํฯ

สุมฺหิ วา-ฯ

โคสฺส สุมฺหิ คาวควา โหนฺติ วา; คาเวสุ, คเวสุ, โคสุฯ

ควํ เสน-ฯ

โคสฺส เส วา ควํ โหติ สห เสน; ควํ, คาวสฺส, ควสฺสฯ

คุนฺนว นํนา-ฯ

นํวจเนน สห โคสฺส คุนฺนํ โหติ ควญฺจ วา; คุนฺนํ, ควํ, โคนํฯ

นาสฺสา-ฯ

โคโต นาสฺส อา โหติ วา; คาวา, ควา, คาเวน, คเวนฯ

คาวุมฺหิ-ฯ

อํวจเน โคสฺส คาวุ วา โหติ; คาวุํ, คาวํ, ควํ–-โคสฺส โคณาเทโส น กโต สทฺทนฺตรตฺตาฯ

ยํ ปีโต-ฯ

ปสญฺญีโต อํวจนสฺส ยํ วา โหติ; อิตฺถิยํ, อิตฺถึ–-ปีโตติ-กึ?ทณฺฑึ, รตฺตึฯ

นํ ฌีโต-ฯ

ฌสญฺญีโต อํวจนสฺส นํ วา โหติ; ทณฺฑินํ, ทณฺฑึ–- กถํ? พุทฺธํ อาทิจฺจพนฺธุนนฺติ-โยควิภาคา; ฌาติ-กึ? อิตฺถึ, อีโตติ -กึ?อคฺคึ

โยนํ โนเน ปุเม-ฯ

ฌิโต โยนํ โนเน วา โหนฺติ ยถากฺกมํ ปุลฺลิเงฺค, ทณฺฑิโน, ทณฺฑิเน, ทณฺฑี–-ฌีโตเตฺวว อคฺคี; ปุเมติ-กึ?ทณฺฑีนิ, กุลานิฯ

โน-ฯ

ฌิโต โยนํ โน วา โหติ ปุลฺลิเงฺค; ทณฺฑิโน ติฏฺฐนฺติ, ทณฺฑิโน ปสฺส, ทณฺฑี วาฯ

สฺมิโน นิ-ฯ

ฌิโต สฺมิํวจนสฺส นิ โหติ วา; ทณฺฑินี, ทณฺฑิสฺมึ, ฌิโต เตฺวว-อคฺคิสฺมึฯ

อมฺพวาทีหิ-ฯ

อมฺพุอาทีหิ สฺมิโน นิ โหติ วา; ผลํ ปตติ อมฺพุนิ,’ปทุมํ ยถา ปํสุนิ อาตเป กตํ’, วาเตฺวว-อมฺพุมฺห, ปํสุมฺหิฯ

กมฺมาทิโต-ฯ

กมฺมาทิโต สฺมิโน นิ โหติ วา; กมฺมนี, กเมฺม; กมฺม จมฺม เวสฺม ภสฺม พฺรหฺม อตฺต อาตุม ฆมฺม มุทฺธ–-กมฺมาทิโตติ-กึ? พุเทฺธฯ

นาเสฺสโน-ฯ

กมฺมาทิโต นาววนสฺส เอโน วา โหติ; กเมฺมน, กมฺมนา, จเมฺมน, จมฺมนา–-กมฺมาทิโต เตฺวว-พุเทฺธนฯ

ฌลา สสฺส โน-ฯ

ฌลโต สสฺส โน วา โหติ; อคฺคิโน, อคฺคิสฺส, ทณฺฑิโน ทณฺฑิสฺส, ภิกฺขุโน, ภิกฺขุสฺส, สยมฺภุโน, สยมฺภุสฺส–-กถํ?’โย วา สิโสฺส มหามุเน’ติฯ

อิโต กฺววี สสฺส ฏานุพเนฺธติ -()

พฺรหฺมาทิสุ ปาฐา สสฺส เอ ฎานฺพโนฺธฯ

นา สฺมาสฺส-ฯ

ฌลโต สฺมาสฺส นา โหติ วา; ออคฺคินา อคฺคิสฺมา ททฺธินา, ททฺธิสฺมา, ภิกฺขุนา, ภิกฺขุสฺมา, สยมฺภุนา, สยมฺภุสฺมาฯ

ลา โยนํ โว ปุเม-ฯ

ลโต โยนํ โว โหติ วา ปลฺลิเงฺค; ภิกฺขโว, ภิกฺขู, สยมฺภุโว, สยมฺภุ–-ปุเมติ-กึ?อายูนิฯ

ชนตฺวาทิโต โน จ-ฯ

ชนฺตฺวาทิโต โยนํ โน โหติ โว จ วา ปุลฺลิเงฺค; ชนฺตุโน, ชนฺตโว, ชนฺตุโย, โคตฺรภุโน, โคตฺรภุโว, โคตฺรภอ, สหภุโน, สหภุโว, สหภุฯ

กฺโต-ฯ

กฺปฺปจฺจยนฺตโต โยนํ โน วา โหติ ปุลฺลิเงฺค; วิทฺโน, วิทู, วิญฺญุโน, วิญฺญู, สพฺพญฺญุโน, สพฺพญฺญูฯ

โลโป’มุสฺมา-ฯ

อมุสทฺทโต โยนํ โลโปว โหติ ปุลฺลิเงฺค; อมู ปุเมเตฺวว-อมุโย,อมูนิ; โว’ปวาทา’ยํฯ

น โน สสฺส-ฯ

อมุสฺมา สสฺส โน น โหติ; อมุสฺส, โนติ-กึ? อมุยาฯ

โยโลปนิสุ ทีโฆ-ฯ

โยนํ โลเป นิสฺว ทีโฆ โหติ; อฏฺฐี, อฏฺฐีนิ; โยโลป นิสูติ-กึ? รตฺติโยฯ

สุนํหิสุ-ฯ

เอสุ นามสฺส ทีโฆ โหติ; อคฺคีสุ, อคฺคีนํ, อคฺคีหนิฯ

ปญฺจาทีนํ จุทฺทสนฺนม-ฯ

ปญฺจาทีนํ วทฺทสนฺนํ สุนํหิสฺว โหติ; ปญฺจสุ, ปญฺจนฺนํ, ปญฺจหิ, ฉสุ, ฉนฺน, ฉหิ; เอวํ ยาว อฏฺฐารสาฯ

ยวาโท นฺตุสฺส-ฯ

ยวาทิสุ นฺตุสฺส อ โหติ; คุณวนฺตา, คุณวนฺตํ, คุณวเนฺต, คุณวเนฺตน, อิจฺจาทิ–-ยฺวาโทติ-กึ? คุณวา ติฏฺฐติฯ อมุสฺสา-มฯ

นฺตสฺส จ ฏ วํเส-ฯ

อํเสสุ นฺตปฺปจฺจยยสฺส ฏ โหติ วา นฺตุสฺส จิ;' ยํ ยํ หิราช ภชติ สตํ วา ยทิ วา อสํ'' กิจฺจานิ กุพฺพสฺส กเรยฺย กิจฺจํ''หิมวํจ ปพฺพตํ','สุชาติ มโนฺต'ปิ อชาติมสฺส' โยควิภาเคนาญฺญตฺราปิ'จกฺขุมา อนฺธิตา โหนฺติ'' วคฺคุมุทาตีริยา ปน ภิกฺขู วณฺณวา โหนฺติฯ'

โยสฺชฺฌิสฺส ปฺเม-ฯ

ฌสญฺญสฺส อิสฺส โยสุ วา ฏ โหติ ปุลฺลิเงฺค;อคฺคโส อคฺคี--ฌคฺคหณํ กึ? อิการนฺตสมุทายสฺส โฎ มา สิยาติรตฺติโย; อิคฺคหณํ กึ? ทณฺฑิโน; ปุเวติ-กึ; อฏฺฐิฯ

เวโวสุ ลุสฺส-ฯ

ลสญฺญสฺส อุสฺส เทฺวโวสุ ฏ โหติ; ภิกฺขเว, ภิกฺขโว, เวโวสูติ-กึ?จนฺตุโย; อุคฺคหณํ กึ; สยมฺภุโวฯ

โยมฺหิ วา กฺววิ-ฯ

โยมฺหี กฺวจิ ลสญฺญสฺส วา ฏ โหติ; เหตโย,'นนฺทนฺติ ตํ กุรโย ทสฺสเนน อเชฺชว ตํ กุรโย ปาปยาตุ' วาติ-กึ เหตุโยฯ

ปุมาลปเน เวโว-ฯ

ลสญฺญโต อุโต โยสฺสาลปเน เวโว โหนฺติ วา ปุลฺลิเงฺค; ภิกฺขเว, ภิกฺขโว, ภิกฺขู--ปุเมติ-กึ; อายูนิ; อาลปเนติ-กึ?จนฺตุโย ติฏฺฐนฺติ; ลุตาเตฺวว ฺ-เธนุโย,สยมฺภุโวฯ

สฺมาหิสฺมินฺนํ มฺหาภิมฺหิ-ฯ

นามสฺมา ปเรสํ สฺมาหิสฺมินฺนํ มฺหาภิมฺหิ วา โหนฺติ ยถา กฺกมํ; พุทฺธมฺหา, พุทฺธสฺมา, พุเทฺธหิ, พุทฺธมฺหิ, พุทฺธสฺมึ--พหุลาธิการาปวาทวีสเย'ปิ; ทสสหสฺสิมฺหิ ธาตุยาฯ

สุหิสฺวเสฺส-ฯ

อการนฺตสฺส สุหิเสฺว โหติ; พุเทฺธสุ, พุเทฺธหิฯ

สพฺพาทีนํ นมฺหิ จ-ฯ

อการนฺตานํ สพฺพาทีนํ เอ โหติ นมฺหิ สุหิสุจ; สเพฺพสํ สเพฺพสุ, สเพฺพหิ--สพฺพาทีนนฺติ-กึ?พุทฺธานํ; อเสฺสเตฺวว อมูสํฯ

สพฺพ กตร กตม อุภย อิตร อญฺญ อญฺญตร อญฺญตม;

ปุพฺพปราปรทกฺขิณุตฺตราธรานิ ววตฺถายมสญฺญายํ-()ฯ

ยตฺย ต เอต อิม อมุ กึ เอก ตุมฺห อมฺห (อิเจฺจเต สพฺพาทโย)

สํสานํ-ฯ

สพฺพาทิโต นํวจนสฺส สํสานํ โหนฺติ; สเพฺพสํ, สเพฺพสานํฯ

ฆปา สสฺส สฺสา วา-ฯ

สพฺพาทีนํ ฆปโต สสฺส สฺสา วา โหติ; สพฺพสฺสา, สพฺพาย, ปคฺคหณมุตฺตรตฺถํฯ

สฺมิโน สฺสํ-ฯ

สพฺพาทีนํ ฆปโต สฺมิโน สฺสํ วา โหติ; สพฺพสฺสํ, สพฺพาย; อมุสฺสํ, อมุยาฯ

ยํ-ฯ

ฆปโต สฺมิโน ยํ วา โหติ; กญฺญายํ, ทญฺญาย, รตฺติยํ, รตฺติยา, วธุยํ, วธุยา, สพฺพายํ, สพฺพาย, อมุยํ, อมุยาฯ

ตึ สภาปริสาย-ฯ

สภาปริสาหิ สฺมิโน ตึ วา โหติ; สภตึ, สหาย, ปริสตึ, ปริสายฯ

ปทาทีหิ สิ-ฯ

เอหิ สฺมิโน สิ โหติ วา, ปทสิ, ปทสฺมึ, พิลสิ, พิลสฺมึฯ

นาสฺส สา-ฯ

ปทาทีหิ นาสฺส สา โหติ วา; ปทสา, ปเทน, พิลสา, พิเลนฯ

โกธาทีหิ-ฯ

เอหิ นาสฺส สา โหติ วา; โกธสา, โกเธน, อตฺถสา, อเตฺถนฯ

อเตน-ฯ

อการนฺตโต ปรสฺส นาววนสฺส เอนาเทโส โหติ; พุเทฺธน; อโตติ-กึ?อคฺคินาฯ

สิโสฺส-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา สิสฺส โอ โหติ; พุโทฺธ; อโต เตฺวว-อคฺคิฯ

กฺวเจ วา-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา สิสฺส เอ โหติ วา กฺวจิ;’วนปฺป คุเมฺพ ยถา ผุสฺสิตเคฺค’ อปวาทวิสเย’ปิ พหุลํ วิธานา, สุเข, ทุเกฺข–-วาติ-กึ? วนปฺปคุโมฺพ; กฺวจีติ-กึ? ปเกฺข สพฺพตฺถ มา โหตุฯ

อํ นปุํสเก-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา สสฺส อํ โหติ นปุํสกลิเงฺค รูปํฯ

โยนํ นิ-ฯ

อการนฺตโต นามสฺมา โยนํ นิ โหติ นปุํสเก; สพฺพานิ, รูปานิ –-นิจฺจวิธาเน ผลเมกจฺจาทิสพฺพาทนํ ปฐมายฯ

ฌลา วา-ฯ

ฌลโต โยนํ นิ โหติ วา นปุํสเก; อฏฺฐินิ, อฏฺฐี, อายูนิ, อายูฯ

โลโป-ฯ

ฌลโต โยนํ โลโป โหติ; อฏฺฐี, อายู, อคฺคี, ภิกฺขู, ฌลาเตฺวว-อคฺคโย; ปเคว กสฺมา น โหติ; อนฺตรงฺคตฺตา อากรสฺสฯ

ชนฺตฺวีเฆเปหิ วา-ฯ

ชนฺตุเหตูหิ อีการเนฺตหิ ฆปสโญฺญหิว ปเรสํ โยนํ วา โลโป โหติ; ชนฺตุ ชนฺตุโย, เหตุ เหตุโย, ทหฺธี ทหฺธีโย, กญฺญา กญฺญาโย, รตฺตี รตฺติโย, อิตฺถี อิตฺถิโย, เทณู เทณุยา, วํธู วธุโยฯ

เยปสฺสิวณฺณสฺส-ฯ

ปสญฺญสฺส อิวณฺณสฺส โลโป โหติ วา ยกาเร; รโตฺย รตฺยา รตฺยํ, โปกฺขรโญฺญ โปกฺขรญฺญา โปกฺขรญฺญํ–-วาเตฺวว-รตฺติโย; ปสฺสาติ-กิํ?ทหฺธิโย; อิวณฺณสฺสาติ-กิํ? เธนุโย วธุยา; กํถํ; อนุญฺญาโต อหํ มตฺยาติ?’ เย ปสฺสา’ติ-โยควิภาคาฯ

คสีนํ-ฯ

นามสฺมา คสีนํ โลโป โหติ วิชฺฌนฺตราภาเว; โภ ปุริส, อยํ ทหฺธีฯ

อสํเขฺยหิ สพฺพาสํ-ฯ

อวิชฺชมานสเงฺขฺยหิ ปราสํ สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ โลโปโหติ;ว วา เอวเอวํฯ เอตสฺมาเยว ลิงฺคา [ ] อสเงฺขฺยหิ สฺยาทฺยุปฺปตฺตฺยนุมียเตฯ

เอกตฺถตายํ-ฯ

เอกตฺถีภาเว สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ โลโป โหติ พหุลํ; ปุตฺตียติ, ราชปุริโส, วาสิโฏฺฐ–- กฺววิ น โหติ พหุลํ วิธานา; ปรนฺตโปฯ ภคนฺทโร, ปรสฺสปทํ, อตฺตโนปทํ, ควมฺปติ, เทวานมฺปิยติโสฺส, อเนฺตวาสี, ชเนสฺโต, มมตฺตํ, มามโกฯ

ปุพฺพสฺมามาทิโต-ฯ

อมาเทกตฺถา ปุพฺพํ ยเทกตฺถํ ตโต ปราสํ สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ โลโป โหติ; อธิตฺถี–-อิธ น โหติ พหุลํ วิธานา, ยถาปตฺติยา, ยยถาปริสาย; ปุพฺพสฺมาติ-กึ?คามํ คโตฯ

นาโตมปญฺจมิยา-ฯ

อมาเทกตฺถา ปุพฺพํ ยเทกตฺถมการนฺตํ ตโต ปราสํ สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ โลโป น โหติ อสฺตุ ภวตฺยปญฺจมฺยา; อุปกุมฺภํ, อปญฺจมิยาติ-กึ? อุปกุมฺภา อานยฯ

วา ตนิยาสตฺตมินํ-

อมาเทกตฺถา ปุพฺพํ ยเทกตฺถมการนฺตํ ตโต ปราสํ ตติยาสตฺตมินํ วา อํ โหติ; อุปกุเมฺภน กตํ, อุปกุมฺภํ กตํ, อุปกุเมฺภ นิเธหิ, อุปกุมฺภํ นิเธหิฯ

ราชสฺสิ นามฺหิ-ฯ

นามฺหิ ราชสฺสิ วา โหติ; สพฺพทเตฺตน ราชินา; วาเตฺว วรณฺญาฯ

สุนํหิสู-ฯ

ราชสฺส อู โหติ วา สุนํหิสุ; ราชูสุ ราเชสุ, ราชูนํ รณฺญํ, ราชูภิ ราเชภิฯ

อิมสฺสานิตฺถิยํ เฏ-ฯ

อิมสทฺทสฺสานิตฺถิยํ เฏ โหติ วา สุนํหิสุ; เอสุ อิเมสุ, เอสํ อิเมสํ, เอหิ อิเมหิ–-อนิตฺถิยนฺติ-กึ? อิมาสุ, อิมายํ, อิมาหิฯ

นามฺภนิมิ-ฯ

อิมสทฺทสฺสานิตฺถิยํ นามฺหิ อนิมิ อิจฺจาเทสา โหนฺติ; อเนน, อิมินา; อนิตฺถิยํเตฺวว-อิมายฯ

สีมฺภนปุํสกสฺสายํ-ฯ

อิมสทฺทสฺสานปุํสกสฺส อยํ โหติ สิมฺหิ; อยํ ปุริโส, อยํ อิตฺถี; อนปุํสกสฺสาติ-กึ?อิมํฯ

ตฺยเตตานํ ตสฺส โส-

ตฺยเตตานมนปุํสกานํ ตสฺส โส โหติ สิมฺหิ; โสฺย ปุริโส, สฺยา อิตฺถิ; เอวํ โส, สา, เอโส, เอสา –-อนปุํสก เสฺสตฺววฺ-ตฺยํ, ตํ, เอตํฯ

มสฺสามุสฺส-ฯ

อนปุํสกสฺสามุสฺส มการสฺส โส โหติ สิมฺหิ; อสุ ปุริโส, อสุ อิตฺถิฯ

เก วา-ฯ

อมุสฺส มสฺส เก วา โส โหติ; อสุโก อมุโก, อสุกา อมุกา, อสุกํ อมุกํ, อสุกานิ อมุกานิฯ

ตตสฺส โน สพฺพาสุ-ฯ

ตสทฺทสฺส ตสฺส โน วา โหติ สพฺพาสุวิภตฺตีสุ; เน, เต, นาโย, ตาโย, นํ, ตํ, นานิ, ตานิ อิจฺจาทิฯ

ฏ สสฺมาสฺมิํสฺสายยสฺสํสฺสาสํมฺภามฺหิสวิมสฺส จ-ฯ

สาทิสฺวิมสฺส ตตสฺส จ โฏ วา โหติ; อสฺสิมสฺส, อสฺมา, อิมสฺมา, อสฺมิํ อิมสฺมิํ,อสฺสาย อิมิสฺสาย, อสฺสํ อิมสฺสํ, อสฺสา อิมิสฺสา, อาสํ อิมาสํ, อมฺหา อิมมฺหา, อมฺหิ อิมมฺหิ; อสฺส ตสฺส, อสฺมา ตสฺมา, อสฺมิํ ตสฺมิํ, อสฺสาย ตสฺสาย, อสฺสํ ตสฺสํ, อสฺสา ตสฺสา, อาสํ ตาสํ, อมฺหา ตมฺหา, อมฺหิ ตมฺหิฯ สฺสายาทิคฺคหณ มาเทสนฺตเร มา โหตฺตีฯ

ฏา สิสฺสิสิสฺมา-ฯ

อิสิสฺมา สิสฺส เฏ วา โหติ;’ โยนชฺช วินเย กงฺขํ อตฺถธมฺมวิทู อิเส’ วาเตฺวว-อิสิฯ

ทุติยสฺส โยสฺส-ฯ

อิสิสฺมา ปรสฺส ทุยาโยสฺส เฏ วา โหติ;’ สมเณ พฺราหฺมเณ วเนฺท สมฺปนฺนจรเณ อิเส’ วาเตฺวว-อิสโย ปสฺส; ทุติยสฺสาติ-กิํ?อิสโย ติฏฺฐนฺติฯ

เอกจฺจาทิคโต-ฯ

อการเนฺตหิ เอกจฺจาทีหิ โยนํ เฏ โหติ; เอกเจฺจ ติฏฺฐนฺติ, เอกเจฺจ ปสฺส–-อโตติ-กิํ? เอกจฺจาโย; เอวํ เอสส ปฐมฯ

น นิสฺส ฏา-ฯ

เอกจฺจาทีหิ ปรสฺส นิสฺส ฏา น โหติ; เอกจฺจานิฯ

สพฺพาทีหิ ปรสฺส นิสฺส ฏา น โหติ; สพฺพานิฯ

เยยานเมฏ-ฯ

อการเนฺตหิ สพฺพาทีหิ โยนเมฏ โหติ; สเพฺพ ติฏฺฐนฺติ สเพฺพ ปสฺส; อโตเตฺวว-สพฺพาโยฯ

นาญฺญญฺจ นามปฺปธานา-ฯ

นามภุเตหิ อปฺปธาเนหิ จ สพฺพาทีหิ ยํ วุตฺตํ ยํ จญฺญํ สพฺพาทิการิยนฺตํ น โหติ; เต สพฺพา, เต ปิยสพฺพา, เต อติ สพฺพาฯ

ตติยตฺถโยเค-ฯ

ตติยเตฺถน โยเค สพฺพาทีหิ ยํ วุตฺตํ ยํ จญฺญํ สพฺพาทิ การิยนฺตํ น โหติ; มาเสนปุพฺพานํ มาสปุพฺพานํฯ

จตฺถสมาเส-ฯ

จตฺถสมาสวิสเย สพฺพาทีหิ ยํ วุตฺตํ ยํ จญฺญํ สพฺพาทิ การิยนฺตํ น โหติ; ทกฺขิณุตฺตรปุพฺพานํ--สมาเสติ-กึ?อมุสญฺจ เตสญฺจ เทหิฯ

เวฏ-ฯ

จตฺถสมาสวิสเย สพฺพาทีหิ ยเสฺสฏ วุโตฺต ตสฺส วา โหติ; ปุพฺพุตฺตเร, ปุพฺพุตฺตราฯ

ปุพฺพาทีหิ ชหิ-

เอเตหิ ปุพฺพาทีหิ ฉหิ สวิสเย เอฏ วา โหติ?ปุเพฺพ ปุพฺพา, ปเร ปรา, อปเร อปรา,ทกฺขิเณ ทกฺขิณา, อุตฺตเร อุตฺตรา, อธเร อธรา--ฉหีติ-กึ?เยฯ[ ]

มนาทีหิ สฺมึสํนาสฺมานํ สิโสโอสาสา-ฯ

มนาทีหิ สมีมาทีนํ สิโสโอสาสา วา โหนฺติ ยถากฺกํ; มนสิ มนสฺมึ, มนโส มนสฺส, มโน มนํ, มนสา มเนน, มนสา มนสฺมา--กถํ? ปุโตฺต ชาโต อเวตโส, หิตฺวา ยาติ สุเมธโส; สุทฺธุตฺตรวาสสา, เหมกปกฺปณวาสเสติ-สกเตฺถ ณนฺตาฯ

มน ตม ตป เตช สิร อุร วจ โอช รช ยส ปย

สรวยยายวาสเจตา ชลาสยากฺขยโลหปฏมเนสฺ-()ฯ

สโต สเพฺภ-ฯ

สนฺตสทฺทสฺส สพ ภวติ ภกาเร; สพฺภิฯ

ภวโต วา โหโนฺต คโยนาเส-ฯ

ภวนฺตสทฺทสฺส โภนฺตาเทโส วา โหติ คโยนาเส; โภนฺต, ภวํ, โภโนฺต, ภวโนฺต, โภตา, ภวตา, โภโต, ภวโต--โภ อิติ-อามนฺตเณ นิปาโต’กฺโตนฺ อาคจฺฉถ โภ ตโย ชนา’เอวํ ภเนฺตติ-ภเทฺทติ-สทฺทนฺตเรน สิทฺธํ;ภทฺทนฺต อิติ-ทสฺส ทฺวิภาเวนฯ

สิสฺสาคฺคิโต นิ-ฯ

อคฺคิสฺมา สิสฺส นิ โหติ วา; อคฺคินี,อคฺคิฯ

นฺตสฺสํ-ฯ

สิมฺหิ นฺตปฺปจฺจยสฺส อํ โหติ วา; คจฺฉํ, คจฺฉโนฺตฯ

ภุโต-ฯ

ภุธาตุโต นฺตสฺส อํ โหติ สิมฺหิ นิจฺจํ ปุนพฺพิธานา; ภวํฯ

มหนฺตรหตฺตานํ ฏา วา-ฯ

สิมฺหิ มหนฺตารหนฺตานํ นฺตสฺส ฏา วา โหติ; มหา, มหํ, อรหา, อรหํฯ

นฺตุสฺส-ฯ

สิมฺหิ นฺตุสฺสฏา โหติ; คุณวาฯ

อํง นปุํสเก-ฯ

นฺตุสฺส อํง โหนฺติ สิมฺหิ นปุํสเก; คุณวํ กุลํ, คุณญฺจ นฺตํ กุลํ–-นปุํสเกติ กึ? สีลวา ภิกฺขุฯ

หิมวโต วา โอ-ฯ

หิมวโต สิมฺหิ นฺตุสฺส โอ วา โหติ; หิมวนฺโต, หิมวาฯ

ราชาทิยุวาทิตฺวา -ฯ

ราชาทีหิ ยยุวาทีหิ จ สิสฺส อา โหติ; ราชา, ยยุวา–-ราช พฺรหฺม สข อตฺต อาตุมฯ

ธโมฺม วาณฺญเตฺถ-()ฯ

ทฬฺหธมฺมา; (ทฬฺหธโมฺม) อสฺมาฯ

อิโม ภาเว-()ฯ

อณิมา, ลฆิมา–-ยุว สา สุวา มฆว ปุม วตฺตหฯ

วามฺภานทฺธ -ฯ

ราชาทีนํ ยุวาทีนํ จานงิ โหติ วามฺหิ; [ ] ราชานํ, ราชํ, ยุวานํ, ยุวํฯ

โยนมาโน-ฯ

ราชาทีหิ ยุวาทีหิ จ โยนมาโน วา โหติ; ราชาโน, ยุวาโน–-วาเตฺวว-ราชา,ราเช, ยุวา, ยุเวฯ

อาโย โน จ สขา-ฯ

สขโต โยนมาโยโน โหนฺติ วา อาโน จ; สขาโย, สขิโน, สขาโน?วาเตฺวว-สขา, สเขฯ

เฏ สฺมิโน-ฯ

สขโต สฺมิโน เฎ โหติ; สเข นิจฺจโตฺถ’ยมารโมฺภฯ

โนนาเสสฺวิ-ฯ

สขสฺส อิ โหติ โนนาเสสุ; สขิโน, สขินา, สขิสฺสฯ

สฺมานํสุ วา-ฯ

สขสฺส วา อิ โหตี สฺมานํสุ; สขิสฺมา, สขสฺมา, สขีนํ, สขานํฯ

โยสฺวํหิสุ จารงิ-ฯ

สขสฺส วา อารงิ โหติ โยสฺวํหิสฺสฺมานํสุ จ; สขาโร สขาโย, สขาเรสุ, สเขสุ,สขารํ, สขํ, สขาเรหิ, สเขหิ, สขารา, สขารสฺมา, สขารานํ, สขานํฯ

ลตฺปิตาทินมเส-ฯ

ลตฺปฺปจฺจยนฺตานํ ปิตาทีนํ จารงิ โภติ สโต’ญฺญตฺร; กตฺตาโร, ปิตโร, กตฺตารํ, ปิตรํ, กตฺตารา, ปิตรา, กตฺตริ, ปิตริ–-อเสติ-กึ?กตฺตุโน, ปิตุโนฯ

นมฺหิ วา-ฯ

นมฺหิ ลตฺปิตาทีนมารงิ วา โหติ; กตฺตารานํ, กตฺตุนํ, ปิตรานํ, ปิตุนฺนํฯ

อา-๑

.

นมฺหิ ลตฺปิตาทีนมา วา โหติ; กตฺตานํ, กตฺตูนํ, ปิตานํ, ปิตุนฺนํฯ

สโลโป-ฯ

ลตฺปิตาทีหิ สสฺส โลโป วา โหติ; กตฺตุ, กตฺตุโน, สกมนฺธาตุ, สกมนฺธาตุโน, ปิตุ, ปิตุโนฯ

สฺหิสฺวารงิ-ฯ

สุหิสุ ลตฺปิตาทีนมรงิ วา โหติ; กตฺตาเรสุ, กตฺตุสุ, ปิตเรสุ, ปิตุสุ, กตฺตาเรหิ, กตฺตุหิ, ปิตเรหิ, ปิตุหิฯ

นชฺชาโยสฺวาม-ฯ

โยสุ นทีสทฺทสฺส อามิ วา โหติ; นชฺชาโย, นทิโยฯ

ฎิ กติมฺหา-ฯ

กติมฺหา โยนํ ฎิ โหติ; กติ ติฎฺฐนฺติ, กติ ปสฺสฯ

ฎ ปญฺจาทิหิ จุทฺทสหิ-ฯ

ปญฺจาทีหิ จุทฺทสหิ สํขฺยาหิ โยนํ โฎ โหติ; ปญฺจ ปญฺจ, เอวํ ยาว อฎฺฐารสา–-ปญฺจาทีหีกิ-กึ? เทฺว ตโย จตฺตาโร; จุทฺทสภีติ-กึ? เทฺววีสติโยฯ

อุภโคหิ โฎ-ฯ

อุภโคหิ โยนํ โฎ โหติ; อุโภ, อุโภ, คาโว, คาโว–-กถํ? อิเมกรตฺติํ อุภโย วสามาติ-โฎมฺหิ ยการาคโมฯ

อารงิสฺมา-ฯ

อารงาเทสโต ปเรสํ โยนํ โฎ โหติ; สขาโร, กตฺตาโร, ปตโรฯ

โฎเฎ วา-ฯ

อารงาเทสมฺหา โยนํ โฎเฎ วา โหนฺติ ยถากฺกมํ; สขาโร, สขาเร, สขาโร–-โฎคฺคหณํ ลาฆวตฺถํฯ

ฎา นาสฺมานํ-ฯ

อารงาเทสมฺหา นาสฺมานํ ฎา โหติ; กตฺตารา, กตฺตารา, กฺวจิ วา โหติ พหกุลาธิการา; เอตาทิสา สขารสฺมา

ฎิ สฺมิโน-ฯ

อารงาเทสมฺหา สฺมิโน ฎิ โหติ; กตฺตริ, ปิตริฯ

ทิวาทิโต-ฯ

ทิวาทีหิ นาเมหิ สฺมิโน ฎิ โหติ; ทิวิ, ภุวิ–-นิจฺจํ วการาคโมฯ

รสฺสารงิ-ฯ

สฺมิมฺหิ อาโร รโสฺส โหติ; กตฺตริ, นตฺตริฯ

ปิตาทีนมนตฺตฺวาทีนํ-ฯ

นตฺตฺวาทิวชฺชิตานํ ปิตาทีนมาโร รโสฺส โหติ สพฺพาสุ วิภตฺติสุ; ปิตโร, ปิตรํ–-อนตฺตฺวาทีนนฺติ กึ? นตฺตาโรฯ

ยุวาทีนํ สุหิสฺวานงิ-ฯ

สุหิสุ ยุวาทีนํ อานงิ โหติ; ยยุวาเนสุ, ยุวาเนหิฯ

โนนาเนสฺวา-ฯ

เอสฺ ยุวาทีนมา โหติ; ยุวาโน, ยุวานา, ยุวาเนฯ

สฺมาสฺมินฺนํ นาเน-ฯ

ยุวาทีหิ สฺมาสฺมินฺนํ นาเน โหนฺติ ยถากฺกมํ; ยุวานา, ยุวาเนฯ

โยนํ โนเน วา-ฯ

ยุวาทีหิ โยนํ โนเน วา โหนฺติ ยถากฺกมิํ; ยุวาโน ยุวาเน–-วาติ-กิํ?ยุเว ปสฺส;โนคฺคหณํ ลาฆวตฺถํฯ

อิโต’ญฺญเตฺถ ปุเม-ฯ

อญฺญปทเตฺถ วตฺตมานา อิการนฺตโต นามสฺมา โยนํ โนเน วา โหนฺติ ยถากฺกมํ ปุลฺลิเงฺค, โตมรํกุส ปาณิโน, โตมรํกุสปาณิเน, วาเตฺวว-โตมรํกุสปาณโย; อญฺญเตฺถติ-กิํ?ปาณโยฯ

เน สฺมิโน กฺววิ-ฯ

อญฺญปทเตฺถ วตฺตมานา อิการนฺตโต นามสฺมา สฺมิโน เน โหติ วา กฺวจิ;’ กตญฺญุมฺหิ จ โปสมฺหิ สีลวเนฺต อริยวุตฺติเน’ วาเตฺวว-อริยวุตฺติมฺหิ; ปุเมเตฺวว-อริยยวุตฺติยาฯ

ปุมา-ฯ

ปุมสทฺทโต สฺมิโน ยํ วุตฺตํ ตํ วา โหติ; ปุมาเนปุเมฯ

นามฺหิ-ฯ

ปุมสฺส นามฺหิ ยํ วุตฺตํ ตํ วา โหติ; ปุมานา ปุเมนฯ

สุมฺหา จ-ฯ

ปุมสฺส สุมฺหิ ยํ วุตฺตํ ตํ อา จ วา โหติ; ปุมาเนสุ, ปุเมสุ, ปุมาสุฯ

คสฺสํ-ฯ

ปุมสทฺทโต คสฺส อํ วา โหติ; โภ ปุมํ, โภ ปุม, โภ อิตฺถิปุมํ, โภ อิตฺถิปุมฯ

สาสฺสํเส จานงิ-ฯ

สาสทฺทสฺส อานงิ โหติ อํเส เค จ; สานํ, สานสฺส, โภ สานฯ

วตฺตหา สนนฺนํ โนนานํ-ฯ

วตฺตหา สนนฺนํ โนนานํ โหนฺติ ยถากฺกม; วตฺตหา โน, วตฺตหานานํฯ

พฺรหฺมสฺสุ วา-ฯ

พฺรหฺมสฺสุ วา โหติ สนํสฺ; พฺรหฺมุโน, พฺรหฺมสฺส, พฺรหฺมูนํ พฺรหฺมานํฯ

นามฺหิ-ฯ

พฺรหฺมสฺสุ โหติ นามฺหิ; พฺรหฺมุนา,

ปุมกมฺมถามทฺธานํ วา สสฺมาสุ จ-ฯ

ปุทีนมุ โหติ วา สสฺมาสุ นามฺหิ จ; ปุมฺโน, ปุมสฺส; ปุมฺนา, ปุมานา, ปุมฺนา, ปุมานา; กมฺมุโน, กมฺมสฺส; กมฺมุนา กมฺมสฺมา; กมฺมุนา, กมฺมนา; ฐามุโน, ฐามสฺส;ฐามุนา, ฐามสฺมา; ฐามุนา, ฐาเมน; อทฺธุโน, อทฺธสฺส; อทฺธุนา, อทฺธสฺมา;อทฺธุนา, อทฺธนาฯ

ยุวา สสฺสโน-ฯ

ยุวา สสฺสวา อิโน โหติ, ยุวิโน, ยุวสฺสฯ

โนตฺตาตุมา-ฯ

อตฺตาตุเมหิ สสฺส โน โหติ วา; อตฺตโน, อตฺตสฺส; อาตุมโน, อาตุมสฺสฯ

สุหิสุ นก-ฯ

อตฺตอาตุมานํ สุหิสุ วา นก โหติ; อตฺตเนสุ, อเตฺตสุ, อาตุมเนสุ, อาตุเมสุ; อตฺตเนหิ, อเตฺตหิ; อาตุมเนหิ, อาตุเมหิ–-กถํ?เวริเนสูติ-นก อิติ โยควิภาคาฯ

สฺมาสฺสนา พฺรหฺมา จ-ฯ

พฺรหฺม อตฺตอาตุเมหิ จ สฺมาสฺส นา โหติ; พฺรหฺมุนา, อตฺตนา, อาตุมนาฯ

อิเมตานเมนาณฺวาเทเส ทุติยายํ-ฯ

อิมเอตสทฺทานํ กถิตานุกถนวิสเย ทุติยายเมนาเทโส โหติ; อิมํ ภิกฺขุํ วินยมชฺฌาปยอโถ เอนํ ธมฺมมชฺฌาปย, อิเม ภิกฺขู วินยมชฺฌาปย อโถ เอเน ธมฺมมชฺฌาปย; เอวเม ตสฺส จ โยชนียํฯ

กิสฺส โก สพฺพาสุ-ฯ

สพฺพาสุ วิภตฺติสุกิสฺสโก โหติ; โก, เก, กา, กาโย, กํ, กานิ, เกเนจฺจาทิฯ

กิ สสฺมึสฺวานิตฺถิยํ-ฯ

อนิตฺถิยํ กิสฺส กิ วา โหติ สสฺมึสฺ; กิสฺส, กสฺส, กิสฺมึ, กสฺมึ; อนิตฺถิยนฺติ-กึ? โก, กํฯ

อิมสฺสิทํ วา-ฯ

อํสิสุ สห เตหิอิมสฺสิทํ โหติ วา นปุํสเก; อิทํ, อิมํ; อิทํ,อิมํฯ

อมุสฺสาทุํ-ฯ

อํสิสุ สห เตหิ อมุสฺส อทุํ โหติ วา นปุํสเก; อทุํ, อมุํ; อทุํ, อมุํฯ

สฺมฺภามฺภสฺสาสฺมา-

อหฺมสฺส อสฺมา โหติ วา สฺมฺหิ; ภตฺตีรสฺมาสุ สา ตว; วาเตฺวว-อเมฺหสุฯ

นมฺหิ ติจตุนฺตมิตฺถิยํ ติสฺสจตสฺสา-ฯ

นมฺหิ ติจตุนฺนํ ติสฺสวตสฺสา โหนฺติตฺถิยํ ยถากฺกมํ; ติสฺสนฺนํ, วตสฺสนฺนํ; อิตฺถิยนฺติ-กึ? ติณฺณํ, จตุนฺนํฯ

ติโสฺสจตโสฺส โยมฺหิ สวิภตฺตีนํ-ฯ วิภตฺติสหิตานํ ติวตุนฺนํ โยมฺหิ ติโสฺส จตโสฺส โหนฺติตฺถิยํ ยถากฺกมํ; ติโสฺส,จตโสฺส

ตีณิจตฺตาริ นปุํสเก-ฯ

โยมฺหิสวิภตฺตีนํ ติจตุนฺนํ ยถากฺกมํตีณิ จตฺตาริ โหนฺติ นปุํสเก; ตีณิ, จตฺตาริฯ

ปุเม ตโยจตฺตาโร-ฯ

โยมฺหิ สวิภตฺตีนํ ติจตุนฺนํ ตโยจตฺตาโร โหนฺติ ยถากฺกมํ ปุลฺลิเงฺค; ตโย, จตฺตาโรฯ

จตุโรวา จตุสฺส-ฯ

จตุสทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส โยมฺภิ จตุโร วา โหติ ปุลฺลิเงฺค; จตุโร ชนา สํวิธาย; กถํ? จตุโร นิมิเตฺตนาทฺทสาสินฺติ ลิงฺควิปลฺลาสาฯ

มยมสฺมามฺหสฺส-ฯ

เยยาสฺวมฺหสฺส สวิภตฺติสฺสอสฺมากํมมํ โหนฺติ วา ยถากฺกมํ; อสฺมากํ, อมฺหากํ; มมํ, มมฯ

สิมฺภหํ-ฯ

สิมฺหิ อมฺหสฺส สวิภตฺติสฺส อหํ โหติ; อหํฯ

ตุมฺหสฺส ตุวํตฺวมมฺหิ จ-ฯ

อมฺหี สิมฺหิ จ ตุหฺมสฺส สวิภตฺติสฺส ตุวํตฺวํ โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตุวํ, ตฺวํฯ

ตยาตยีนํ ตฺวํ วา ตสฺส-ฯ

ตุมฺหสฺสตยาตยีนํ ตการสฺสตฺว โหติ วา; ตฺวยา, ตยา; ตฺวยิ, ตยิฯ

สฺมามฺหิ ตฺวมฺหา-ฯ

สฺมามฺหิ ตุมฺหสฺส สวิภตฺติสฺส ตฺวมฺหา โหติ วา; ปตฺตา นิสฺสํสยํ [ ] ตฺวมฺหา–-วาเตฺวว-ตฺวยาฯ

นฺตนฺตุนํ โนฺต โยมฺหิ ปฐเม-ฯ

ปฐเม โยมฺหิ นฺตนฺตุนํ สวิภตฺตินํ โนฺต อิจฺจาเทโส วา โหติ; คจฺฉโนฺต, คจฺฉนฺตา; คุณวโนฺต, คุณวนฺตาฯ

ตํ นมฺหิ-ฯ

นมฺหิ นฺตนฺตุนํ สวิภตฺตินํ ตํ วา โหติ; คจฺฉตํ, คจฺฉนฺตานํ; คุณวตํ, คุณวนฺตานํฯ

โตตาติตา สสฺมาสฺมึนาสุ-ฯ

สาทิสุนฺตนฺตุนํ สวิภตฺตินํ โตตาติตา โหนฺติ วา ยถากฺกมํ; คจฺฉโต, คจฺฉนฺตสฺส; คุณวโต, คุณวนฺตสฺส; คจฺฉตา, คจฺฉนฺตมฺหา; คุณวตา, คุณวนฺตมฺหา; คจฺฉติ, คจฺฉเนฺต;คุณวติ, คุณวเนฺต; คจฺฉตา, คจฺฉเนฺตน; คุณวตา, คุณวเนฺตนฯ

ฎฎาอํ เค-ฯ

เค ปเร นฺตนฺตุนํ สวิภตฺตีนํ ฎฎาอํ อิจฺจาเทสา โหนฺติ; โภ คจฺฉ, โภ คจฺฉา, โภก คจฺฉํ; โภ คุณว, โภ คุณวา, โภ คุณวํฯ

โยมฺหิ ทฺวินฺนํ ทุเวเณฺจ-ฯ

โยมฺหิ ทฺวิสฺส สวิภตฺติสฺส ทุเวเทฺว โหนฺติ ปเจฺจกํ; ทุเว, เทฺวฯ

ทุวินฺนํ นมฺหิ วา-ฯ

นมฺหิ ทฺวิสฺส สวิภตฺติสฺส ทุวินฺนํ โหติ วา; ทุวินฺนํ, ทฺวินฺนํฯ

ราชสฺส รญฺญํ-ฯ

นมฺหิ ราชสทฺทสฺสสวิภตฺติสฺสรญฺญํ โหติ วา; รญฺญํ, รชานํ

นาสฺมาสุ รญฺญา-ฯ

นาสฺมาสุ ราชสฺส สวิภตฺติสฺสรญฺญา โหติ, รญฺญา กตํ, รญฺญานิสฺสฏํฯ

รโญฺญรญฺญสฺสราชิโน เส-ฯ

เส ราชสฺส สวิภตฺติสฺส รโญฺญรญฺญสฺสราชิโน โหนฺตี; รโญฺญ, รญฺญสฺส, ราชิโนฯ

สฺมิมฺหิ รเญฺญราชินิ-ฯ

สฺมิมฺหิ ราชสฺส สวิภตฺติสฺส รเญฺญราชินิ โหนฺติ; รเญฺญ,ราชินิฯ

สมาเส วา-ฯ

สมาสวิสเย เอเต อาเทสา ราชสฺสวา โหนฺติ; กาสิรญฺญา, กาสิราเชน; กาสิรญฺญา, กาสิราชสฺมา; กาสิรโญฺญ, กาสิราชสฺส; กาสิรเญฺญ, กาสิราเชฯ

สฺมิมฺหิ ตุมฺหามฺหานํตยิมยิ-ฯ

สฺมิมฺหิ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ตยิมยิ โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตยิ,มยิฯ

อมฺหิ ตํมํตวํมมํ-ฯ

อมฺหิ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ตํมํตวํมมํ โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตํ, มํ, ตวํ, มมํฯ

นาสฺมาสุตยามยา-ฯ

นาสฺมาสุ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ตยามยา โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตยา กตํ, มยา กตํ; ตยา นิสฺสฏํ, มยา นิสฺสฏํฯ

ตวมมตุยฺหํมยฺหํ เส-ฯ

เสตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ตวมมตุยฺหํมยฺหํ โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตว, ตุยฺหํ; มม,มยฺหํฯ

งํงกํ นมฺหิ-ฯ

นมฺหิ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ งํงากํ โหนฺติ ปเจฺจกํ; ตุมฺหํ, ตุมฺหากํ, อมฺหํ, อมฺหากํ–-ยถาสงฺขฺยมตฺร น วิวจฺฉเตฯ

ทุติเย โยมฺหิ วา-ฯ

ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ปเจฺจกํ งํงากํ วา โหนฺติ โยมฺหิ ทุติเย; ตุมฺหํ’ตุมฺหากํ, ตุเมฺห; อมฺหํ,อมฺหากํ,อเมฺหฯ

อปาทาโท ปทเตกวาเกฺย-ฯ

อิทมธิกตํ เวทิตพฺพํ; ปชฺชเต’เนนโตฺถติ-ปทํ, สฺยาทฺยนฺตํ ตฺยาทฺยานฺตญฺจ; ปทสมูโห วากฺยํฯ

โยนํหิสฺวปญฺจมฺยา โววโน-ฯ

อปญฺจมิยา โยนํหิสฺวปาทาโท วตฺตมานานํ ปทสฺมา ปเรสํ เอกวาเกฺย ฐิตานํ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ โว โน โหนฺติ วา ยถากฺกมํ; ติฏฺฐถ โว, ติฏฺฐถ ตุเมฺห; ติฏฺฐาม โน, ติฏฺฐาม มยํ; ปสฺสติ โว, ปสฺสติ ตุเมฺห; ปสฺสติ โน, ปสฺสติอเมฺห; ทียเต โว, ทียเต ตุมฺหํ; ทียเต โน,

ทียเต อมฺหํ; ธนํ โว, ธนํ ตุมฺหํ; ธนํ โน, ธนํ อมฺหํ; กตํ โว, กตํ ตุเมฺหหิ; กตํ โน, กตํ อเมฺหหิ–-อปญฺจมฺยาติ-กึ?นิสฺสฏํ ตุเมฺหหิ, นิสฺสฏํ อเมฺหหิ; อปาทาโทเตฺวว

“พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนํ,
ตุเมฺหหิ ปุญฺญํ ปสุตํ อนปฺปกํ”;

ปทโตเตฺวว- ตุเมฺห ติฏฺฐถ; เอกวาเกฺยเตฺวว- เทวทโตฺต ติฏฺฐติ คาเม, ตุเมฺห ติฏฺฐถนคเร; สวิภตฺตีนํเตฺวว- อรหติ ธโมฺม ตุมฺหาทินํ; อรหติ ธโมฺม อมฺหาทิสานํฯ

เตเม นาเส-ฯ

นามฺหิ เส จ อปาทาโท วตฺตมานานํ ปทสฺมา ปเรสํ เอก วาเกฺย ฐิตานํ ตุมฺหอมฺภสทฺทานํ สวิภตฺตีนํ เตเม วา โหนฺติ ยถากฺกมํ; กตํ เต, กตํ ตยา; กตํเม, กตํ มยา; ทียเต เต, ทียเต ตว; ทียเต เม, ทียยเต มม; ธนํ เต, ธนํเม, ธนํ มมฯ

อนฺวาเทเส-ฯ

กถิตานุกถนวิสเย ตุมฺหอมฺหสทฺทานมาเทสา นิจฺจํ ภวนฺติ ปุนพฺพิธานา; คาโม ตุมฺหํ ปริคฺคโห, อโถ ชนปโท โว ปริคฺคโหฯ

สปุพฺพา ปฐมนฺตา วา-ฯ

วิชฺชมานปุพฺพสฺมา ปฐมนฺตา ปเรสํ ตุมฺหอมฺหสทฺทานมา เทสา วา โหนฺติ อนฺวาเทเส’ปิ; คาเม ปโฏ ตุมฺหากํ, อโถ นคเร กมฺพโล โว; อโถ นคเร กมฺพโล ตุมฺหากํ; สปุพฺพาติ-กึ? ปโฏ ตุมฺหากํ, อโถ กมฺพโล โว; ปฐ มนฺตาติ-กึ-ปโฏ นคเร ตุมฺหากํ, อโถ กมฺพโล คาเม โวฯ

น ววาหาเหวโยเค-ฯ

จาทีหิ โยเค ตุมฺหอมฺหสทฺทานมาเทสา น โหนฺติ; คาโม ตว จ ปริคฺคโห, มม จ ปริคฺคโห; คาโม ตว วา ปริคฺคโห, มม วา ปริคฺคโห; คาโม ตวห ปริคฺคโห, มมห ปริคฺคโห; คาโม ตวาห ปริคฺคโห, มมาห ปริคฺค โห; คามา ตเวว ปริคฺคโห, มเมว ปริคฺคโห; เอวํ สพฺพตฺถ อุทาหรริตพฺพํ–-โยเคติ กึ? คาโมจ เต ปริคฺคโห, นครญฺจ เม ปริคฺคโหฯ

ทสฺสนเตฺถนาโลจเน-ฯ

ทสฺสนเตฺถสุ อาโลจนวชฺชิเตสุ ปยุชฺชมาเนสุ ตุมฺห อมฺหสทฺทานมาเทสา น โหนฺติ; คาโม ตุเมฺห อุทฺทิสฺสาคโต, คาโม อเมฺห อุทฺทิสฺสาคโต–-อนาโลจเนติ-กึ? คาโม โว อาโลเวติ, คาโม โน อาโลเจติฯ

อามนฺตณํ ปุพฺพมสนฺตํว-ฯ

อามนฺตณํ ปุพฺพมวิชฺชมานํ วิย โหติ ตุมฺหอมฺหสทฺทาน มาเทสวิสเย; เทวทตฺต ตว ปริคฺคโห–-อามนฺตณนฺติกึ? กมฺพโล เต ปริคฺคโห; ปุพฺพนฺติ-กึ?’มเยตํ สพฺพ มกฺขาตํ ตุมฺหากํ ทฺ

วิชปุ่งควา’ ปรสฺส หิ [ ] อวิชฺชมานนฺตา อปาทาโทติ-ปฏิเสโธน สิยา? อิวาติ-กึ? สวนํ[ ] ยถา สิยาฯ

น สามญฺญวจนเมกเตฺถ-ฯ

สมานาธิกรเณ ปรโต สามญฺญวจนมามนฺตณมสนฺตํ วิย น โหติ; มาณวก ชฏิลก เตปริคฺคโห–-ปรสฺสา วิชฺชมานเตฺต’ปิ ปุพฺพรูปมุปาทายาเทโส โหติ; สามญฺญ วจนนฺติ-กึ? เทวทตฺต มาณวก ตว ปริคฺคโห; เอกเตฺถติกึ? เทวทตฺต ยญฺญทตฺต ตุมฺหํ ปริคฺคโหฯ

พหุสุ วา-ฯ

พหุสุ วตฺตมานมามนฺตณํ สามญฺญวจนเมกเตฺถ อวิชฺชมานํ วิย วา น โหติ; พฺราหฺมณา คุณวโนฺต ตุมฺหากํ ปริคฺคโห; พฺราหฺมณา คุณวโนฺต โว ปริคฺคโหฯ

อิติ โมคฺคลฺลาเน วฺยากรเณ วุตฺติยํ สฺยาทิกโณฺฑ ทุติโยฯ

สฺยาทิ สฺยาทิเนกตฺถํ-ฯ

สฺยาทฺยนฺตํ สฺยาทฺยาเนฺตน สเหกตฺถํ โหตีติ-อิทมธิกตํ เวทิตพฺพํ; โส จ ภินฺนตฺถานเมกตฺถิภาโว สมาโสติ วุจฺจเตฯ

อสํขฺยํ วิภตฺติสมฺปตฺติสมีปสากลฺยาภาวยถา ปจฺฉายุคปทเตฺถ-ฯ

อสํขฺยํ สฺยฺยาทฺยนฺตํ วิภตฺยาทีนมเตฺถ วตฺตมานํ สฺยาทฺยเนฺตน สเหกตฺถํ ภวติ; ตตฺถ วิภตฺยเตฺถ ตาว-อิตฺถิสุ กถา ปวตฺตา อธิตฺถิ–-สมฺปตฺติ ทฺวิธา อตฺตสมฺปตฺติ สมิทฺธิ จสมฺปนฺนํ พฺรหฺมํ สพฺรหฺมํ, ลิจฺฉวีนํ; สมิทฺธิ ภิกฺขานํ สุภิกฺขํฯ สมีเป-กุมฺภสฺส สมีปมุปกุมฺภํ–-สากเลฺย-สติณมโชฺฌ หรติ; สาคฺคฺยธีเต–-อภาโว สมฺพนฺธิเภทา พหุวิโธ; ตตฺร อิทฺธาภาเว-วิคตา อิทฺธิ สทฺทิกานํ ทุสฺสทฺทิกํ; อตฺถาภาเว-อภาโว มกฺขิกานํ นิมฺมกฺขิกํ; อติกฺกมาภาเว-อติคตานิ ติณานิ นิตฺติณํ; สมฺปตาภาเว-อติคตํ ลหุปาปุรณํ อติ ลหุปาปุรณํ; ลหุปาปุรณสฺส นายมุปโภคกาโลติ อโตฺถฯ ยยถาโตฺถ’เนกวิโธ; ตตฺร โยคฺคตายํ-อนุรูปํ สุรูโป วหติ; วิจฺฉายํ -อนฺวทฺธมาสํ; อตฺถานติวตฺติยํ- ยถาสตฺติ; สทิสเตฺต- สทิโส กิขิยา[ ] สกิขิ; อานุปุพฺพิยํ- อนุเชฏฺฐํ; ปจฺฉาเตฺถ [-]อนุรถํ; ยุคปทเตฺถ-สจกฺกํ นิธิฯ

ยถา น ตุเลฺย-ฯ

ยถาสโทฺทตุลฺยเตฺถ วตฺตมาโน สฺยาทฺยเนฺตน สเหกโตฺถ น ภวติ; ยถา เทวทโตฺต ตถา ยญฺญทโตฺตฯ

ยาวาวธารเณ-ฯ

ยาวสโทฺท’วธารเณ วตฺตมาโน สฺยาทฺยเนฺตน สเหกโตฺถ ภวติ; อวธารณเมตฺตกตา ปริเจฺฉโท; ยาวามตฺตํ พฺราหฺมเณ อามนฺตย; ยาวชีวํ–-อวธารเณติ-กึ, ยาว ทินฺนํตาว ภุตฺตํ นาวธารยามิ กิตฺตกํ มยา ภุตฺตนฺติฯ

ปยฺยปาพหิติโรปุเรปจฺฉาวา ปญฺจมฺยา-ฯ

ปริอาทโย วณฺจมฺยเนฺตน สเหกตฺถา โหนฺติ วา; ปริ ปพฺพตํ วสฺสิ เทโว, ปริปพฺพตา; อปปพฺพตํ วสฺสิ เทโว, อป ปพฺพตา; อาปาฏลิปุตฺตํ วสฺสิเทโว, อาปาฏลิปุตฺตา; พหิคามํ, พหิคามา; ติโรปพฺพตํ, ติโรปพฺพตา; ปุเรภตฺตํ, ปุเรภตฺตา; ปจฺฉาภตฺตํ, ปจฺฉาภตฺตา–-เวตาธิกาโร

สมีปายาเมสฺวนุ-ฯ

อนุสโทฺท สามีเปฺย อายาเม จ วตฺตมาโน สฺยาทฺยเนฺตน สเหกโตฺถ โหตี วา; อนฺวนมสนิคตา; อนุคงฺคํ พาราณสี–-สมีปายาเมสฺวิติ-กึ, รุกฺขมนฺวิโชฺชตเต วิชฺชุฯ

ติฏฺฐคฺวาทินิ-ฯ

ติฏฺฐคฺวปฺปภุตีนิ, เอกตฺถิภาววิสเย นิปาตียเนฺต;'ติฏฺฐนฺตี คาโว ยสฺมึ กาเล'ติฏฺฐคฺ, กาโล; วหคฺคุ, กาโล; อายติควํ, ขเลยวํ, ลูนยวํ, ลูยมานยวมิจฺจาทิ–-วฺยโนฺต'เปตฺถ; เกสาเกสิ; ทณฺฑาทณฺฑิ–-ตถา เวลาปฺปภาวนโตฺถ'ปิ; ปาโต นหานํ ปาตนหานํ; สายํ นหานํ สายนหานํ; ปาตกาลํ, สายกาลํ; ปาตเมฆํ, สายเมฆํ; ปาตมคฺคํ, สายมคฺคํฯ

โอเรปริปฏิปาเรมเชฺฌเหฐุทฺธาโธโนฺต วา ฉฏฺฐียา-ฯ

โอราทโย สทฺทา ฉฏฺฐิยเนฺตน สเหกตฺถา วา โหนฺติ; เอการนฺตตฺตํ นิปาตนโต–-โอเรคงฺคํ; อุปริสิขรํ; ปฏิ โสตํ; ปาเรยมุนํ; มเชฺฌคงฺคํ; เหฏฺฐาปาสาทํ; อุทฺธคงฺคํ; อโธคงฺคํ; อโนฺตปาสาทํ–-ปุน วาวิธานา คงฺคาโอรมิจฺจา ทิปิ โหติฯ

ตํ นปุํสกํ-ฯ

ยเทตมตกฺกนฺตเมกตฺถํ ตํ นปุํสกลิงฺคํ เวทิตพฺพํ; ตถา เวโวทาหฏํ; วา กฺวจิ พหุลาธิการา–-ยถาปริสํ, ยถา ปริสาย; สกาย สกาย ปริสายาติ อโตฺถฯ

อมาทิ-ฯ

อมาทิสฺยาทฺยนฺตํ สฺยาทฺยาเนฺตน สห พหุลเมกตฺถํ โหติ;'คามํ คโต' คามคโต;'มุหุตฺตํ สุขํ' มุหุตฺตสุขํฯ วุตฺติเย โวปปทสมาเส-กุมฺภกาโร; สปาโก; ตนฺตวาโย; จรา หโร–-นฺตมานกฺตวนฺตุหิ วากฺยเมว; ธมฺมํ สุณโนฺต; ธมฺมํ สุณมาโน; โอทนํ ภุตฺตวาฯ'

รญฺญา หโต' ราชหโต;'อสินา ฉิโนฺน' อสิจฺฉิโนฺน; ปิตุสทิโส; ปิตุสโม; สุขสหคตํ;'ทธินา อุปสิตฺตํ โภชนํ'ทธิโภชนํ;'คุเฬน มิโสฺส โอทโน' คุโฬทโนฯ วุตฺติ ปเทเนโวปสิตฺตาทิกฺริยายาขฺยาปนโต นตฺถายุตฺตตฺถตาฯ

กฺวจิ วุตฺติเยว; อุรโค ปาทโป–-กฺวจิ วากฺยเมว; ผรสุนา ฉินฺนวา; ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ'

พุทฺธสฺสเทยฺยํ' พุทฺธเทยฺยํ;'ยูปาย ทารุ' ยูปทารุ;'รชนาย โทณิ' รชนโทณิ; อิธ น โหติ-สงฺฆสฺส ทาตพฺพํ–-กถํ, เอตทโตฺถ เอตทตฺถนฺติ-อญฺญปทเตฺถ ภวิสฺสติฯ'

สวเรหิ ภยํ' สวรภยํ; คามนิคฺคโต, เมถุนาเปโตฯ กฺวจิ วุตฺติเยว; กมฺมชํ, จิตฺตชํ–-อิธ น โหติ-รุกฺขา ปติโตฯ'

รโญฺญ ปุริโส’ ราชปุริโส–-พหุลาธิการา นฺตมาน นิทฺธาริยปูรณภาวติตฺตเตฺถหิ น โหติ; มมานุกฺพฺพํ; มมานุ กุรฺมาโน; คุนฺนํ กณฺหา สมฺปนฺนขีรตมา; สิสฺสานํ ปญฺจโม; ปฏฺสฺส สุกฺก ตา–-กฺวจิ โหเตว; วตฺตมานสามีปฺยํ–-กถํ พฺราหฺมณสฺส สุกฺกา ทนฺตาติ-สาเปกฺขตาย น โหติ–-อิธ ปนโหเตว จนฺทนคโนฺธ; นทีโฆโส; กญฺญารูปํ; กายสมฺผโสฺส?ผลรโสติ [–-]ผลา นํติโตฺต; ผลานมาสิโต[ ] ผลานํ สุหิโต; พฺราหฺมณสฺสโจฺจํ เคหนฺติ; สาเปกฺข ตาย น โหติ–-

รโญฺญปาฏฺลิปุตฺตกสฺสธนนฺติ–-ธน สมฺพเนฺธ ฉฏฺฐีติ ปาฏฺลิปุตฺตกินสมฺพนฺธาภาวา นเหสฺ สติ; รโญฺญ’โคว อโสฺส จ ปุริโส จา’ติ ภีนฺนตฺถตายํ [ ] วากฺย เมว–-’รโญฺญ ควาสฺสปุริสา ราชควาสฺสปุริสาติ วุตฺติ โหเตเวกตฺถิภาเวฯ’ทาเนโสโณฺฑ’ ทานโสโณฺฑ; ธมฺมรโต; ทา นภิรโต–-กฺวจิวุตฺติเยว; กุจฺฉิสโย; ถลโฏฺฐ; ปงฺกชํ; สโรรุหํ อิธ น โหติ โภชเน มตฺตญฺญุตา; อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา; อาสเน นิสิโนฺน อาสเน นิสีทิตพฺพํฯ

วิเสสนเมกเตฺถน-ฯ

วิเสสนํ สฺยาทฺยนฺตํ วิเสเสฺสน สฺยาทฺยาเนฺตน สมานาธิกรเณนสเหกตฺถํ โหติ;’นีลญฺจ ตํ อุปฺปลเญฺจ’ติ นิลุปฺปลํ,’ฉินฺนญฺจ ตํ ปรูฬฺหเญฺจ’ติ ฉินฺนปรูฬฺหํ; สตฺถิว สตฺถี,’สตฺถี จ สาสามา เจ’ติ สตฺถิสามา; สีโหว สีโห,’มุนิ จ โสสีโห วา’ติมุนิสีโห;’สีลเมว ธนํ’ สีลธนํ–-กฺจิ วากฺย เมว, ปุโณฺณ มนฺตาณิปุโตฺต; จิโตฺต คหปติฯ–-กฺวจิ วุตฺติเยว; กณฺหสโปฺป; โลหิตสาลิฯ วิเส สนนฺติ-กึ? ตจฺฉโก สโปฺปฯ เอกเตฺถเนติ-กึ? กาฬมฺหา อโญฺญ–-กถํ, ปตฺต ชีวิโก อาปนฺนชีวิ โก[ ] มาสชาโตติ-อญฺญปทเตฺถ ภวิสฺสติฯ

นญ-ฯ

นญิเจฺจตํ สฺยาทฺยนฺตํ สฺยาทฺยเนฺตน สเหกตฺถํ โหติ; น พฺราหฺมโณ อพฺราหฺมโณ–-พหุลา ธิการโต อสมเตฺถหิปิ เกหิจิ โหติ; อปุนเคยฺยา, คาถา–-อโนกาสํ กาเรตฺวา อมูลามูลํ คนฺตฺ วา–-อีสกฬาโร อีสปิงฺคโลติ-สฺยาทิ สฺยาทิเนกตฺถนฺติ สมาโส; วากฺยเมว วาติปฺปสงฺคาภาวาฯ

กุปาทโย นิจฺจมสฺยาทิวิธิมฺหิ-ฯ

กุสโทฺท ปาทโย จ สฺยาทฺยเนฺตน สเหกตฺถา โหนฺติ นิจฺจํ สฺยทิวิธิวิสยโต’ญฺญตฺถ;’กุจฺฉิ โต พฺราหฺมโณ’ กุพฺราหฺมโณ,’อีสกํ อุณฺหํ’ กทฺุณฺหํ; ปนายโก, อภิเสโก, ปกริตฺตฺวา, ปกตํ, ทุปฺปุริโส, ทุกฺกตํ, สุปุริโส, สุกตํ, อภิตฺถุตํ, อติตฺถุตํ, อากฬาโร, อาพโทฺธฯ ปาทโย คตาทฺย เตฺถ ปฐมาย()’ ปคโต อาจริโย’ ปาจริโย; ปเนฺตวาสี–-อจฺจาทโย กนฺตาทฺยเตฺถ ทุติยาย; ()’อติกฺกโนฺต มจ’มติมโญฺจ; อติมาโลฯ อวาทโย กุฏฺฐาทฺยเตฺถ ตติยาย;()’อวกฺฏฺฐํ โกกิลาย วน’มวโกกิลํ; อวมยยูรํฯ ปริยาทโย คิลานาทฺยเตฺถ จตุตฺถิยา; ()’ปริคิล โน’เชฺฌนาย’ ปริย เชฺฌโน–-นฺยาทโย กนฺนาทฺยเตฺถ ปญฺจมิยา()’นิกฺขโนฺตโกสมฺพิยา’ นิโกฺกสมฺพิ–-อสฺยาทิวิ ธิมฺหีติ กึรุกฺขมฺปติ วิโชฺชตเตฯ

จี กฺริยเตฺถหิ-ฯ

จีปฺปจฺจยโนฺต กฺริยเตฺถหิ สฺยทฺยเนฺตหิ สเหกโตฺถ โหติ; มลินี กริยฯ

ภุสนาทรานาทเรสฺวลํสาสา-ฯ

ภุสนาทิสฺวเตฺถสฺวลมาทโย สทฺทา กฺริยาเตฺถหิ สฺยาทฺยเนฺตหิ สเหกตฺถา โหนฺติ; อลํ กริย; สกฺกจฺจ; อสกฺกจฺจ–-ภุสนาทีสูติ-กึ? อลํ ภุตฺวา คโต; สกฺกตฺวา คโต; อสกฺกตฺวา คโต; ปริยตฺตํ โสภนมโสภนนฺติ อโตฺถฯ

อเญฺญ จ-ฯ

อเญฺญ จ สทฺทา กฺริยเตฺถหิ สฺยาทฺยเนฺตหิ สห พหุลเมกตฺถา ภวนฺติ; ปฺุโรภุย; ติโรภุย;ติโรกริย; อุรสิกริย; มนสิกริย; มเชฺฌกริย; ตุณฺหิภุยฯ

วาเนกญฺญเตฺถ-ฯ

อเนกํ สฺยาทฺยนฺตมญฺญสฺส ปทสฺสเตฺถ เอกตฺถํ วา โหติ; พหูนิ ธนานิ ยสฺสโส’พหุธโน;’ลมฺพา กณฺณา ยสฺส โส’ ลมฺพกโณฺณ;’วชิรํ ปาณิมฺหิ ยสฺสโส’ยํ’ วชิรปาณิ;’มตฺตาพหโว มาตงฺคา เอตฺถ’ มตฺตพหุมาตงฺคํ, วนํ;’อารูโฬฺห วานโรยํ รุกฺขํ โส’ อารูฬฺหวานโร;’ชิตานิ อินฺทฺริยานิ เยนโส’ ชิตินฺทฺริโย;’ทินฺนํ โภชนํ ยสฺสโส’ ทินฺนโภชโน;’อปคตํ กาฬกํ ยสฺมา ปฏาโส’ย’ มปคตกาฬโก;’อุปคตาทส เยสํ เต’ อุปทสา; อาสนฺนทสา; อทูรทสา? อธิกทสา;’ตโย ทส ปริมาณเมสํ) ติทสา–-กถํ, ทสสโทฺทสํ ขฺยาเน วตฺตเต ปริมาณสทฺทสนฺนิธานา, ยถา-ปญฺจปริมาณ เมสํ’ ปญฺจกา สกุณาติ; เทฺว วา ตโย วาปริมาณเมส’ทฺวตฺตโย;วาสทฺทเตฺถ วา-’เว วา ตโย วา’ ทฺวตฺตโย–-’ทกฺขิณสฺสา จ ปุพฺพสฺสา จ ทิสาย ยทนฺตราฬํ’ ทกฺขิณปุพฺพา, ทินา;’ทกฺขิณา วสา ปุพฺพา จา’ติ วา;’สห ปุเตฺตนาคโต’ สปุโตฺต สโลมโก, วิชฺชมานโลมโกติ อโตฺถ เอวํ สปกฺขโก; อตฺถิขีรา, พฺราหฺมณิติ-อตฺถิสโทฺท วิชฺชมานเตฺถ นิปาโต–-กฺวจิ คตตฺถตาย ปทนฺตรานมปฺปโยโค, กณฺฐฏฺฐา กาฬา อสฺส กเณฺฐกาโฬ; [ ] โอฏฺฐมฺุขมิจมฺุขมสฺสโอฏฺฐมุโฺข; เกสสงฺฆาโต จูฬา อสฺส เกสจูโฬ; สฺุวณฺณวิกาโร อลงฺกาโร อสฺสสฺุวณฺณาลงฺกาโร;’ ปปติตํ ปณฺณมสฺส’ ปปติตปโณฺณ, ปปโณฺณ;’อวิชฺชมานา ปุตฺตา อสฺส’ อวิชฺชมานปุโตฺต;’น สนฺติ ปุตฺตา อสฺส’ อปุโตฺต–-กฺวจิ น โหติปญฺจภุตฺตวโนฺต อสฺส, ภาตุโน ปุโตฺต อสฺส อตฺถีติ พหุลาธิการโตฯ

ตตฺถ คเหตฺวา เตน ปหริตฺวา ยุเทฺธ สรูปํ-ฯ

สตฺตมฺยนฺตํ ตติยนฺตญฺจ สรูปมเนกํ ตตฺถ คเหตฺวา เตน ปหริตฺวา ยุเทฺธ’ญฺญปทเตฺถ เอกตฺถํ วา โหติ;’เกเสสุ จ เกเสสุ จ คเหตฺวา ยุทฺธมฺปวตฺตํ’ เกสาเกสิ;’ทเณฺฑหิ จ ทเณฺฑหิ จ ปหริตฺวา ยุทฺธมฺปวตฺตํ’ ทณฺฑาทณฺฑิ; มุฏฺฐามุฏฺฐิ ‘‘จิ วีติ หาเร’ติฯ จิ สมาสโนฺต [’]จิสฺมิฯ นฺตฺยากาโร–-ตตฺถ เตเนติ-กึ? กายทฺว กายทฺว [ ] คเหตฺวา ยุทฺธํ ปวตฺตํ; คเหตฺวา ปหริตฺวาติ- กึ? รเถ จ รเถ จ ฐตฺวา ยุทฺธํปวตฺตํ; ยุเทฺธติกึ? หเตฺถ จ หเตฺถ จ คเหตฺวา สขฺยํ ปจตฺตํ; สรูปนฺติกึ? ทเณฺฑหิ จ มุสเลหิจ ปหริตฺวา ยุทฺธํ ปวตฺตํฯ

จเตฺถ-ฯ

อเนกํ สฺยาทฺยนฺตํ จเตฺถ เอกตฺถํ วา ภวติ–-สมุจฺจโย’ณฺวาจโย อิตรีตรโยโค สมาหาโร จ จสทฺทตฺถา, ตตฺถ สมุจฺจยาณฺวาจเยสุ เนกตฺถิภาโว สมฺภวติ- เตสุ หิ สมุจฺจโย อญฺญมญฺญนิรเปกฺขานมตฺตปฺปธานานํ กตฺถจิ กฺริยาวิเสเส จียมานตา-ยถา-ธเว จ ขทิเร จ ปลาเส จ ฉินฺทาติ; อนฺวาจโยว ยเตฺถโก ปธานภาเวน วิธิยเต อปโร จคุณภาเวน-ยถา-ภิกฺขํ จร คาโว วานเยติ–-อิตรญฺจยย ตุ สมฺภวติ, เตสุ หิ อญฺญมญฺญสาเปกฺขานมว ยวเภทานุคโต อิตรีตรโยโค-

ยถา- สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาติอสฺสาวยวปฺปธานตฺตา พหุวจนเมว; อญฺญมญฺญ สาเปกฺขาน เมว ติโรหิตาวยวเภโท สมุทายปฺปธาโน สมาหาโร-ยถา-ฉตฺตุปาหนนฺติ-อสฺส ปน สมุทาย ปฺปธานตฺตา เอกวจนเมว; เต จ สมาหารีตรีตรโยคา พหุลํ วิธานา นิยตวิสยาเยว โหนฺติ, ตตฺ รายํ วิสยวิภาโค นิรุตฺติ ปิฏกาคโตฯ

ปาณิตุริยโยคฺคเสนงฺคานํ; นิจฺจเวรีนํ; สํขฺยาปริ มาณสญฺญานํ; ขุทฺทชนฺตุกานํ; ปจน วทฺธาลานํ; จรณสาธารณานํ; เอกฺฌายนปาวจนานํ; ลิงฺควิเสสานํ; วิวิธวิรุทฺธานํ; ทิสานํ; นที นญฺจ; นิจฺจํ สมาหาเรกตฺถํ ภวติฯ

ติณรุกฺขปสุสกุณธนธญฺญวฺยญฺชนชนปทานํวา อเญฺญ สมิตรีตรโยโควฯ

ปาณฺยงฺคานํ–-จกฺขุโสตํ; มุขนาสิก; หนุคีวํ; ฉวิ มํสโลหิตํ; นามรูปํ; ชรามรณํ;–-ตุริยงฺคานํ–-อลสตาฬมฺพรํ;มุรชโคมุขํ; สํขเททฺธิมํ; [ ] มทฺทวิกปาณวิกํ; คีตวาทตํ?สมฺมตาฬํ–-โยคฺคงฺคานํ–-ผาลปาจนํ; ยุคนงฺคลํ–-เสนงฺคานํ–-อสิสตฺติโตมรปิณฺฑํ;[ ] อสิจมฺมํ; พีฬารมูสิกํ; กาโกลูกํ; นาคสุปณฺณํ–-สํขฺยาปริมาณ สญฺญานํ–-เอกกทุกํ, ทุกติกํ; ติกจตุกฺกํ, จตุกฺกปญฺจกํ; ทเสกาทสกํ –- ขุทฺทชนฺตุกานํ–-กีฏปฏงฺคํ; กุตฺถกิปิลฺลิกํ; ฑํสมกสํ; มกฺขิกกิปิลฺลิกํ–-ปวนวทฺธาลานํ–-โอรรพฺคิกสุกริกํ; สากุนฺติกมาควิกํ;สปากวทฺธาลํ;เวน

รถการํ; ปุกฺกุสฉวฑาหกํ–-จรณสาธารณานํ–-อติสภารทฺวาชํ; กฐกาลาปํ; สีลปญฺญาณํ; สมถวิปสฺสนํ; วิชฺชาจรณํ–-เอกชฺฌายนปาวจนานํ–-ทีฆมชฺฌิมํ; เอกุตฺตรสํยุตฺตกํ; ขนฺธกวิภงฺคํ–-ลิงฺควิเสสานํ–-อิตฺถิปุมํ; ทาสิทาสํ; จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปรริกฺขารํ; ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ; ‘‘ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาราน‘‘นฺติปิ ทิสฺสติ–-วิวิธวิรุทฺธานํ–-กุสลากุสลํ; สาวชฺชานวชฺชํ; หีนปฺปณิตํ; กณฺภสุกฺกํ; เฉกปาปกํ; อธรุตฺตรํ–-ทิสานํ–-ปุพฺพาปรํ; ทกฺขิณุตฺตรํ; ปุพฺพทกฺขิณํ; ปุพฺพุตฺตรํ; อปร ทกฺขิณํ; อปรุตฺตรํ–-นทีนํ–-คงฺคายมุนํ, มหีสรภุฯ

ติณวิเสสานํ–-กาสกุสํ, กาสกุสา; อุสีรพีรณํ, อุสี รพีรณา; มุชพพฺพชํ, มุญฺชพพฺพชา–-รุกฺขวเสสานํ–-ขทิรปลาสํ, ขทิรปลาสา; ธวาสฺสกณฺณํ, ธวาสฺสกณฺณา; ปิลกฺขนิโคฺรธํ, ปิลกฺขนโคฺรธา; อสฺสตฺถกปิตฺถนํ, อสฺสตฺถ กปิตฺถนา; สากสาลํ, สากสาลา–-ปสุวิเสสานํ–-คชควชํ,คชควชา; โควหิสํ, โคมหิสา;เอเณยฺยโคมหิสํ, เอเณยฺยโคมหิสา; เอเณยฺยวราหํ, เอเณยฺยวราหา; อเช

ฬกํ, อเชฬกา; กุกฺกุรสูกรํ, กุกฺกุรสูกรา; หตฺถิควาสฺส วฬวํ, หตฺถิควาสฺสวฬวา–-สกุณวิเสสานํ–-หํสพลาวํ, หํสพลาวา; การณฺฑววกฺกวากํ, การณฺฑววกฺกวากา; พกพลากํ, พกพลากา–-ธนานํ–-หิรญฺญสุวณฺณํ, หิรญฺญ สุวณฺณา;มณิสํขมุตฺตาเวฬผริยํ, มณิสํขมุตฺตาเวฬุริยา; ชาตรูปรชตํ, ชาตรูปรชตา–-ธญฺญานํ–-สาลิยวกํ, สาลิยวกา; ติลมุคฺคมาสํ, ติลมคฺคมาสา; นิปฺผาวกุลตฺถํ, นิปฺผาวกุลตฺถา–-พฺยญฺชนานํ–-สากสุวํ, สากสุวา; คพฺยมาหิสํ, คพฺยมาหิสา; เอเณยฺยวาราหํ, เอเณยฺยวาราหา; มิคมายูรํ, มิคมายูรา–-ชนปทานํ–กาสิโกสลํ, กาสิโกสลา; วชฺชิมลฺลํ, วชฺชิมลฺลา; เจติวีสํ, เจติวีสา; มจฺฉสุรเสนํ, มจฺฉสูรเสนา; กุรุปญฺจาลํ, กุรุปญฺจาลาฯ

อิตรีตรโยโค-ยถา-วนฺทิมสูริยา, สมณพฺราหฺมณา, มาตาปิตโร, อิจฺจาทิ, เอตสฺมึ เอกตฺถิภาวกเณฺฑ ยํ วุตฺตํ ปุพฺพํ ตเทว ปุพฺพํ นิปตติ กมาติกฺกเม ปโยชนาภาวา กฺววิ วิปลฺลาโส’ปิ

โหติ พหุลาธิการโตฯ’ ทนฺตานํ ราชา’ ราชทโนฺตฯ กตฺถจิ กมฺมปฺปจฺจนาทรา ปุพฺพกาลสฺสาปิ ปรนิปาโตฯ ลิตฺตวาสิโต, นคฺคมุสิโต, สิตฺตสมฺมโฏฺฐ, ภฏฺฐลุญฺจิโต–-จเตฺถ ยเทกตฺถํ ตตฺถ เกจิ ปุพฺพปทํ พหุธา นิยเมนฺติ ตทิห วฺยภิวารทสฺสนา น วุตฺตนฺติ ทฏฺฐพฺพํฯ

สมาหาเร สปุํสกํ-ฯ

วเตฺถ สมาหาเร ยเทกตฺถํ ตนฺนปุํสกลิงฺคมฺหวติ; ตถา เวโวทาหฎํ–-กตฺถจิ น โหติ สภา ปริสายาติ ญาปกา; อาธิ ปจฺจปริวาโร; ฉนฺทปาริสุทฺธิ; ปฏิสนฺธิปฺปวตฺติยํฯ

สํขฺยาทิ-ฯ

เอกเตฺถ สมาหาเร สํขฺยาทิ นปุํสกลิงฺคมฺภวติ; ปญฺจควํ; จตุปฺปถํ–-สมาหารเสฺสกตฺตา เอกวจนเมว โหติ; สมาหาเรเตฺวว-ปญฺจกปาโล, ปูโว; ติปุโตฺตฯ

กฺวเจกตฺตญฺจ ฉฎฺฐิยา-ฯ

ฉฎฺฐิเยกเตฺถ กฺวจิ นปุํสกตฺตํ โหเตกตฺตญฺจ;’สลภานํ ฉายา’ สลหจฺฉายํ; เอวํ’สกุนฺตานํ ฉายา’ สกุนฺตจฺฉายํ;

ปาสาทจฺฉายยํ, ปาสาทจฺฉายยา; ฆรจฺฉายยํ, ฆรจฺฉายาฯ อมนุสฺสา สภาย นปุํสเกกตฺตมฺภวติ; พฺรหฺมสภํ; เทวสภํ; อินฺทสภํ; ยกฺขสภํ; สรภสภํ–-มนุสฺสสภายํ–-ขตฺติยสภา, ราชสภา อิเจฺจวมาทิ–-กฺวจีติ กึ?ราชปฺุริโสฯ

สฺยาทิสุ รโสฺส-ฯ

นปุํสเก วตฺตมานสฺส รโสฺส โหติ สฺยาทิสุ; สลภจฺฉายํ–-สฺยาทิสูติ-กึ?สลภจฺฉาเยฯ

ฆปสฺสานฺตสฺสาปฺปธานสฺส-ฯ

อนฺตภุตสฺสาปฺปธานสฺสฆปสฺสสฺยาทิสุรโสฺสโหติ; พหุมาโล, โปโส; นิโกฺกสมฺพิ; อติวาโมรุ–-อนฺตสฺสาติ-กึ? กญฺญาปิโย; อปฺปธานสฺสาติ-กึ? ราชกุมารี; พฺรหฺมพนฺธูฯ

โคสฺสุ-ฯ

อนฺตภุตสฺสาปฺปธานสฺส โคสฺส สฺยาทิสุ อุ โหติ; จิตฺตคุ–-อปฺปธานสฺสาเตฺวว -สฺุโค;อนฺตสฺสาเตฺวจโคกุลํฯ

อิตฺถิยมตฺวา-ฯ

อิตฺถิยํ วตฺตมานโต อการนฺตโต นามสฺมา อาปฺปจฺจโย โหติ, ธมฺมทินฺนาฯ

นทาทิโต ณฺฑี-ฯ

นทาทีหิ อิตฺถิยํ ณฺฑีปฺปจฺจโย โหติ; นที, มหี, กุมารี, ตรุณี, วารุณี, โคตมีฯ

โคโต วา()ฯ

คาวี, โค; อากติคโณ’ยํ–-งกาโร ‘‘นฺตนฺตุนํ งิมฺหิ โต วา‘‘ติฯ วิเสสนโตฺถฯ

ยกฺขาทิตฺตฺวิตี จ-ฯ

ยกฺขาทิโต อิตฺถิยมินี โหติ งี จ; ยกฺขินี, ยกฺขิ; นาคินี, นาคี; สีหินี, สีหีฯ

อารามิกาทีหิ-ฯ

อารามิกาทิโต อินี โหติตฺถิยํ; อารามิกินี; อนนฺตราสิกินี; ราชินีฯ

สญฺญายํ มานุโส()ฯ

มานุสินี; อญฺญตฺร มานุสีฯ

ยุวโณฺณหิ นี-ฯ

อิตฺถิยมิวณฺณุวณฺณเนฺตหิ นี โหติ พหุลํ; สทาปยต ปาณินี; ทณฺฑินี; ขตฺตพนฺธุนี; ปรจิตฺตวิทุนี–-มาตุ อาทิโต กสฺมา น โหติ? อิตฺถิปฺปจฺจยํ วินาปิ อิตฺถตฺตาหิ ธานโตฯ

กฺติมฺหาญฺญเตฺถ-ฯ

กฺติมฺหาญฺญเตฺถเยว อิตฺถิยํ นี โหติ พหุลํ; สาหํ อหิํสารตินี; ตสฺสา มุฏฺฐสฺสตินิยา; สาวจฺฉคิทฺธินี–-อญฺญเตฺถติ-กิํ? ธมฺมรติฯ

ฆรณฺยาทโย-ฯ

ฆรณีปฺปภุตโย นีปฺปจฺจยนฺตา สาธโว ภวนฺติ; ฆรณี; โปกฺขรณี; อีสฺสตฺตํ นิปาตนาฯ

อาจริยา วา ยโลโป จ(); อาจรินี; อาจริยาฯ

มาตุลาทิตฺวานี ภริยายํ-ฯ

มาตุลาทิโต ภริยายมานี โหติ; มาตุลานี; วรุณานี; คหปตานี; อาจริยานีฯ

อภริยายํ ขตฺติยา วา() ขตฺติยานี; ขตฺติยา –-นทา ทีปาฐา ภริยายนฺตุ ขตฺติยีฯ

อุปมาสํหิตสหิตสญฺญตสหสผวามลกฺขณาทิตฺรุตฺ-ฯ

อูรุสทฺทา อุปมานาทิปุพฺพา อิตฺถิยมู โหติ; กรโหรู; สํหิโตรู; สหิโตรู; สญฺญโตรู; สโหรู; สโผรู; วาโม รู; ลกฺขโณรู–-’อู’ติ-โยควิภาคา อู; พฺรหฺมพนฺธุฯ

ยุวาติ -ฯ

ยุวสทฺทโตติ โหติตฺถิยํ; ยุวติฯ

นฺตนฺตุนํ งีมฺหิ โต วา-ฯ

งีมฺหิ นฺตนฺตุนํ โต วา โหติ; คจฺฉตี, คจฺฉนฺตี; สีลวตี, สีลวนฺตีฯ

ภวโต โภโต-ฯ

งีมฺหิ ภวโต โภตาเทโส โหติ วา; โภตี; ภวนฺตีฯ

โคสฺสาวงิ-ฯ

โคสทฺทสฺส งีมฺหาวงิ โหติ; คาวีฯ

ปุถุสฺสปถวปุถวา-ฯ

งีมฺหิ ปุถุสฺส ปถวปุถวา โหนฺติ; ปถวี; ปุถวีฯ--เฐ ปถวีฯ

สมาสนฺตฺว-

สมาสโนฺต อ อิติ วาธิกรียนฺติฯ

ปาปาทีหิ ภุมิยา-ฯ

ปาปาทีหิ ปรา ยา ภุมิ ตสฺสา สมาสโนฺต อ โหติ; ปาป ภุมิํ; ชาติภุมํฯ

สํขฺยาหิ-ฯ

สํขฺยาหิ ปรา ยา ภุมิ ตสฺสา สมาสโนฺต อ โหติ; ทฺวิภุมํ; ติภุมํ

นทีโคทาวรีนํ-ฯ

สํขฺยาหิ ปราสํ นทีโคทาวรีนํ สมาสโนฺต อ โหติ; ปญฺจนทํ, สตฺตโคทาวรํฯ

อสํเขฺยหิ จางฺคุลฺยานญฺญาสํขฺยเตฺถสุ-ฯ

อสํเขฺยหิ สํขฺยาหิ จ ปราย องฺคุลฺยา สมาสโนฺต อโหติ โน เจ อญฺญปทเตฺถ อสํขฺยเตฺถว สมาโส วตฺติเตฯ'นิคฺคตมงฺคุลีหิ' นิรงฺคุลํ; อจฺจงฺคุลํ; เทฺว องฺคุลิโย สมาหฏา'ทฺวงฺคุลํ--อนญฺญาสํขฺยเตฺถสูติ-กิํ? ปญฺจงฺคุลิหโตฺถ; อุปงฺคุลิ--กถํ, ทฺวฺงฺคุลี ปมาณมสฺสาติ ทฺวงฺคุลนฺติ-นาตฺ สมาโส'ญฺญปทเตฺถ วิหิโต มตฺตาทีนํ โลเป กเต ตตฺถวตฺตเต; องฺคุลสโทฺทวา ปมาณวาจีสทฺทนฺตรํ--ยถาเสนางฺคุลปฺปมาเณน องฺคุลานํ สตํ ปุณฺณํ จตุทฺทส วา องฺคุลานีติฯ

ทีฆาโหวเสฺสกเทเสหิ จ รตฺยา-ฯ

ทีฆาทีหิ อสํเขฺยหิ สํขฺยาหิ จ ปราย รตฺติยา สมาสโนฺต อ โหติ; ทีฆรตฺตํ; อโหรตฺตํ; วสฺสารตฺตํ; ปุพฺพรตฺตํ; อปรรตฺตํ; อฑฺฒรตฺตํ;'อติกฺกโนฺต รตฺติํ' อติรโตฺต;'เทฺว รตฺตี สมาหฏา' ทฺวิรตฺตํ--วา กฺวจิ พหุลาธิการาเอกรตฺตํ; เอกรตฺติ--อนญฺญาสํขฺยเตฺถสฺเตฺวว-ทีฆรตฺติ, เหมโนฺต; อุปรตฺติ--กฺวจิ โหเตว พหุลํ วิธานา;ยถารตฺตํฯ

โคตฺวจเตฺถ จาโลเป-ฯ

โคสทฺทา อโลปวิสยา สมาสโนฺต อโหติ น เว วเตฺถ สมาโส อญฺญปทเตฺถ อสํขฺยฺยเตฺถ จ; ราชคโว; ปรมคโวร ปญฺจควธโน; ทสควํ–-อโลเปติ-กึ?ปญฺจหิ โคหิ กีโต ปญฺจคุ; อจเตฺถ ติ-กึ? อชสฺสคาโว –-อนญฺญาสํขฺยเตฺถสฺเตฺวว-จิตฺตคุ;อุปคุฯ

รตฺตินฺทิวทารควจตุรสฺสา-ฯ

เอเต สทฺทา อ อนฺตา นิปจฺจเนฺต;’รโตฺต จ ทิวา จ’ รตฺตินฺทิวํ;’ รตฺติ จ ทิวา จ’รตฺตินฺทิวํ;’ทารา จ คาโว จ’ ทารควํ;’ วตโสฺส อสฺสิโย อสฺส’ จตุรโสฺสฯ

อายาเม’นุควํ-ฯ

อนุควนฺติ นิปจฺจเต อายาเม คมฺยมาเน; อนุควํ, สกฏํ–-อายาเมติ-กึ? คุนฺนํ ปจฺฉา อนุคุฯ

อกฺขิสฺมาญฺญเตฺถ-ฯ

อกฺขิสฺมา สมาสโนฺต อ โหติ อญฺญเตฺถ เจ สมาโส; วิสาลโกฺขฯ

ทารุมฺภฺยงฺคุลฺยา-ฯ

องฺคุลนฺตา อญฺญปทเตฺถ ทารุมฺหิ สมาสโนฺต อ โหติ; ทฺวงฺคุลํ, ทารุ; ปญฺจงฺคุลํ–-องฺคุลิสทิสาวยวํ ธญฺญาทีนํ วีเกฺขปกํ ทารูติ วุจฺจเต–-ปมาเณ ตุ ปุเพฺพ วิย สิทฺธํ; สขราชสทฺทา อการนฺตาว, สิโสฺส’ปิ น ทิสฺสติ–-คาณฺฑีวธตฺวาติ ปกตนฺตเรนสิทฺธํฯ

ทฺวิ วีติหาเร-ฯ

กฺริยาวฺยติหาเร คมฺยมาเน อญฺญปทเตฺถ วตฺตมานโต จิ โหติ; เกสาเกสิ; ทณฺฑาทณฺฑิ–-จกาโร’จิสฺมิ’นฺติฯ วิเสสนโตฺถ; สฺคนฺธิ ทุคฺคนฺธีติ-ปโยโค นทิสฺสเตฯ

ลตฺวิตฺถิยูหิ โก-ฯ

ลตุปฺปจฺจยเนฺตหิ อิตฺถิยมีการูการเนฺตหิ จพหุลํ กปฺปจฺจโย โหติ อญฺญปทเตฺถ; พหุกตฺตุโก; พหุกุมาริโก; พหุพฺรหฺมพนฺธุโก, พหุลํเตฺวว-สฺพฺภุฯ

วาญฺญโต-ฯ

อเญฺญหิ อญฺญปทเตฺถ โก วา พหุลํ โหติ; พหุ มาลโก; พหุมาโลฯ

อุตฺตรปเท-ฯ

เอตมธิกตํ เวทิตพฺพํฯ

อิมสฺสิทํ-ฯ

อุตฺตรปเท ปรโต อิมสฺส อิทํ โหติ; อิทมฏฺฐิตา; อิทปฺปจฺจยา; นิคฺคหีตโลโป ปสฺส จ ทฺวิภาโวฯ

ปุํ ปุมสฺส วา-ฯ

ปุมสฺส ปุํโหตุตฺตรปเท วิภาสา; ปุลฺลิงฺคํ; ปุํลิงฺคํฯ

ฎ นฺนนฺตุนํ-ฯ

เอสํ ฎ โหตุตฺตรปเทกฺวจิ วา; ภวมฺปติฎฺฐา มยํ; ภาควมมูลกา โน ธมฺมา–-พหุลาธิการา ตราทิสุ จ; ปเคว มหตฺตรี; รตฺตญฺญุมหตฺตํฯ

อ-๕

.

เอสํ อ โหตุตฺตรปเท; คุณวนฺตปติโฎฺฐ’สฺมิฯ

[หฺหฺว ปเค]

มนาทฺยาปาทีนโม มเย จ-ฯ

มนาทีนมาปาทีนญฺจ โอ โหตุตฺตรปเท มเย จ; มโน เสฎฺฐา; มโนมยา; รโชชลฺลํ; รโชมยํ; อาโปคตํ; อาโปมยํ; อนฺยนฺติ ทิโสทิสํฯ

ปรสฺสสํขฺยาสุ-ฯ

สํขฺยาสุตฺตรปเทสุ ปรสฺส โอ โหติ; ปโรสตํ, ปโรสหสฺสํ–-สํขฺยาสูติ-กึ?ปรทตฺตุปชีวิโนฯ

ชเน อุตฺตรปเท ผุถสฺส อุ โหติ; อริเยหิ ปุถเควายํ ชโนติ ปุถุชฺชโนฯ

โส ฉสฺสาหายตเน วา-ฯ

อเห อายตเน วุตฺตรปเท ฉสฺส โส วา โหติ; สาหํ, ฉาหํ; สฬายตนํ, ฉฬายตนํฯ

ลตฺปิตาทีนมารงรงิ-ฯ

ลตุปฺปจฺจยนฺตานํ ปิตาทีนญฺจ ยถากฺกมมารงรงิ วา โหนฺตุตฺตรปเท; สตฺถารทสฺสนํ; กตฺตารนิเทฺทโส; มารต ปิตโร–-วาเตฺวว-สตฺถุทสฺสนํ; มาตาปิตโรฯ

วิชฺชาโยนิสมฺพานฺธนมา ตตฺร จเตฺถ-ฯ

ลตฺปิตาทีนํ วิชฺชาสมฺพนฺธีนํ โยนิสมฺพนฺธีนญฺจ เตเสฺวว ลตฺปิตาทิสุ วิชฺชาโยนิสมฺพนฺธิสุตฺตรปเทสุ จตฺถวิสเย อา โหติ; โหตาโปตาโร; มาตาปิตโร–-ลตฺปิตาทีนเนฺตฺววปุตฺตภาตโร; ตเตฺรติ-กึ? ปิตฺปิตามหา; จเตฺถติ-กึ; มาตุ ภาตา; วิชฺชาโยนิสมฺพนฺธานนฺติ-กึ?ทาตุภาตโรฯ

ปุเตฺต-ฯ

ปุเตฺต อุตฺตรปเท วตฺถวิสเย ลตฺปิตาทีนํวิชฺชาโยนิ สมฺพนฺธานมา โหติ; ปิตาปุตฺตา; มาตาปุตฺตาฯ

จิสฺมึ-ฯ

จิปฺปจฺจยเนฺต อุตฺตรปเท อา โหติ; เกสาเกสิ; มุฏฺฐามุฏฺฐิฯ

อิตฺถิยมฺหาสิตปุมิตฺถิ ปุเมวกเตฺถ-ฯ

อิตฺถิยํ วตฺตมาเน เอกเตฺถ สมานาธิกรเณ อุตฺตรปเท ปเร ภาสิตปุมา อิตฺถิ ปุเมว โหติ; กุรภริโย; ทีฆ

ชโงฺฆ; ยุวชาโย–-อิตฺถิยนฺติ-กึ?’กลฺยาณี ปธานเมสํ’ กลฺยฺยาณิปฺปธานา; ภาสิตปุเมติ-กึ? กญฺญาภริโย; อิตฺถิติ-กึ? คามณิกุลํ ทิฏฺฐิ อสฺส’ คามณิทิฏฺฐิ; เอกเตฺถติ-กึ?’กลฺยาณิยา มาตา’ กลฺยาณีมาตาฯ

กฺวจิปฺปจฺจเย-ฯ

ภาสิตปุมิตฺถิ ปจฺจเย กฺวจิ ปุเมว โหติ; วฺยตฺตตรา, วฺยฺยตฺตตมาฯ

สพฺพาทโย วุตฺติมเตฺต-ฯ

อิตฺถิวาจกา สพฺพาทโย วุตฺติมเตฺต ปุเมว โหนฺติ; ตสฺสา มุขํ’ ตมฺมุขํ; ตสฺสํ ตตฺร; ตาย ตโต; ตสฺสํเวลายํ ตทาฯ

ฉายาย ชยํ ปติมฺหิ-ฯ

ปติมฺหิ ปเร ชายาย ชยํ โหติ; ชยมฺปตี–-ชานิปตีติปกตนฺตเรน สิทฺธํ; ตถา ทมฺปตี ชมฺปตีติฯ

สญฺญายมุโททกสฺส-ฯ

สญฺญายมุทกสฺสุตฺตรปเท อุทาเทโส โหติ; อุทธี; อุทปานํฯ

กุมฺภาทิสฺวา-ฯ

กุมฺภาทสุตฺตรปเทสุ อุทกสฺส อุทาเทโส วา โหติ; อุทกุโมฺภ, อุทกกุโมฺภ; อุทปโตฺต, อุทกปโตฺต; อุทพินฺทุ, อุกพินฺทุ–-อากติคโณ’ยํฯ

โสตาทิสูโลโป-ฯ

โสตาทิสุตฺตรปเทสุอุทกสฺส อุสฺสโลโป โหติ; ทกโสตํ; ทกรกฺขโสฯ

ฏ นญฺสฺส-ฯ

อุตฺตรปเทนญฺสทฺทสฺส ฏ โหติ; อพฺราหฺมโณ –-ญกาโร กึ, เกวลสฺสมา โหตุ; ปามนปุโตฺตฯ

อน สเร-ฯ

สราโท อุตฺตรปเท นญฺสทฺทสฺสอน โหติ; อนกฺขาตํฯ

๒ ญกาโรติ-สพฺพตฺถฯ

นขาทโย-ฯ

นขาทโย สทฺทา อกตฏาเทสา นิปจฺจเนฺต;’นาสฺส ขมตฺถิติ’ นโข; อขมญฺญํ–-สญฺญาสเทฺทสุ จ นิปฺผตฺติมตฺตํ ยถากถจิ กตฺตพฺพํฯ’

นาสฺส กุลมตฺถิ’ติ นกฺโล; อกุลมญฺญํ; นข นกุล นปุํสก นกฺขตฺต นาก เอวมาทิฯ

นโค วาปฺปาณินิ-ฯ

นคิจฺจปฺปาณินิ วา นิปจฺจเต; นคา, รุกฺขา; นคา, ปพฺพตา; อคา, รุกฺขา; อคา ปพฺพตา–-อปฺปาณินีติ -กึ? อโค วสโล สีเตนฯ

สหสฺส โส’ญฺญเตฺถ-ฯ

อญฺญปทตฺถวุตฺติมฺหิ สมาเส อุตฺตรปเท ปเร สหสฺส โส วา โหติ; สปุโตฺต, สหปุโตฺต; อญฺญเตฺถติ-กึ? สหกตฺวา สหยุชฺฌิตฺวาฯ

สญฺญายํ-ฯ

สหสฺสุตฺตรปเท โส เหติ สญฺญายํ; สาสฺสตฺถํ; สปลาสํฯ

อปจฺจเกฺข-ฯ

อปจฺจเกฺข คมฺยมาเน สหสฺส โส โหตฺตุตฺตรปเท; สาคฺคิ, กโปโต; สปิสาววา, วาตมณฺฑลิกาฯ

อกาเล สกเตฺถ-ฯ

สกตฺถปฺปธานสฺส สหสทฺทสฺส อกาเล อุตฺตรปเท โส โหติ; สมฺปนฺนํ พฺรหฺมํ สพฺรหฺมํ; สจกฺกํ นิเธหิ, สธุรํ–-อกาเลติ-กึ? สหปุพฺพนหํ, สหาปรนฺหํฯ

คนฺถานฺตาธิเกฺย-ฯ

คนฺถาเนฺต อาธิกฺย จือ วตฺตมานสฺส สหสฺส โส โหตฺตุตฺตรปเท; สกลํ โชติมธีเต; สมุหุตฺตํ–-กาลโตฺถ อารโมฺภ; อาธิเกฺย-สโทณา ขารี; สมาสโก กหาปโณ; นิจฺจโตฺถ’ยมารโมฺหฯ

สมานสฺส ปกฺขาทิสุ วา-ฯ

ปกฺขาทิสุตฺตรปเทสุ สมานสฺสโส โหติ วา; สปโกฺข, สมานปโกฺข; สโชติ, สมานโชติ–-ปกฺขาทิสูติ-กึ? สมานสีโล; ปกฺข โชติ ชนปท รตฺติ ปตฺตินี ปตฺตี นาภี พนฺธุ พฺรหฺมจารี นาม โคตฺต รูป ฐานวณฺณ วโย วจน ธมฺม ชาติย ฆจฺจฯ

อุทเร อิเย-ฯ

อุทเร อิยปเร ปรโต สมานสฺส โส วา โหติ; โสทริโย; สมาโนทริโย–-อิเยติ-กึ? สมาโนทรตํฯ

รีริกฺขเกสุ-ฯ

เอเตสฺสมานสฺส โส โหติ; สรี; สริโกฺข; สริโสฯ

สพฺพาทินมา-ฯ

รีริกฺขเกสฺสพฺพาทีนมา โหติ; ยาที, ยาทิโกฺข, ยาทิโสฯ

นฺตกิมิมานํ ฏากีฏี-ฯ

รีริกฺขเกสุ นฺตสทฺทกึสทฺท◌ิมสทฺทานํ ฏากีฏี โหนฺติ ยถากฺกมํ; ภวาที, ภวาทิโกฺข, ภวาทิโส; กีที, กีทิโกฺข, กีทิโส; อีที, อีทิโกฺข, อีทิโสฯ

ตุมฺหามฺภานํ ตาเมกสฺมึ-ฯ

รีริกฺขเกสุ ตุมฺหามฺหานํ ตามา โหเนฺตกสฺมึ ยถากฺกมํ; ตาที, ตาทิโกฺข, ตาทิโส;มาที, มาทิโกฺข, มาทิโส; –-เอกสฺมินฺติ-กึ? ตุมฺหาที, อมฺหาที, ตุมฺหาทิโกฺข, อมฺหาทิโกฺข, ตุมฺหาทิโส, อมฺหาทิโสฯ

ตํมมญฺญตฺร-ฯ

รีริกฺขกนฺตโต’ญฺญสฺมึ อุตฺตรปเท ตุมฺหามฺหานเม กสฺมึ ตํมํ โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตนฺทีปา; มนฺทีปา; ตํ สรณา, มํสรณา; ตโยฺยโค มโยฺยโคติ-พินฺทุโลโปฯ

เวตเสฺสฏ-ฯ

รีริกฺขเกเสฺวตเสฺสฏ วา โหติ; เอที, เอตาที; เอทิโกฺข, เอตาทิโกฺข; เอทิโส, เอตาทิโสฯ

วิธาทิสุ ทฺวิสฺส ทุ-ฯ

ทฺวิสฺส ทุ โหติ วิธาทิสุ; ทุวิโธ, ทุปฏฺฏํ; เอวมาทิฯ

ทิ คุณาทิสุ-ฯ

คุณาทิสุ ทฺวิสฺส ทิ โหติ; ทิคุณํ, ทิรตฺตํ, ทิคุ; เอวมาทิ

ติสฺว-ฯ

ตีสุ ทฺวิสฺส อ โหติ; ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ, ทฺวตฺติปตฺตปูราฯ

อา สํขฺยายาสตาโท’นญฺญเตฺถ-ฯ

สํขฺยายมุตฺตรปเท ทฺวิสฺสอา โหตสทาโท’นญฺญเตฺถ; ทฺวาทส, ทฺวาวีสติ, ทฺวตฺติํส; สํขฺยายนฺติ-กิํ?’ทิรตฺตํ; อสตาโทติ-กิํ? ทฺวิสตํ, ทฺวิสหสฺสํ; อนญฺญเตฺถติ-กิํ?ทฺวิทสาฯ

ติเสฺส-ฯ

สํขฺยายมุตฺตรปเท ติสฺส เอโหตสตาโท’นญฺญเตฺถ; เตรส, เตวิส, เตตฺติํส–-สํขฺยายเนฺตฺวว-ติรตฺตํ; อสตาโทเตฺวว-ติสตํ; อนญฺญเตฺถเตฺวว-ติวตฺกาฯ

จตฺตาลิสาโท วา-ฯ

ติเสฺสวา โหติ จตฺตาลีสาโท; เตจตฺตาลีส, ติจตฺตาลีส; เตปญฺญาส, ติปญฺญาส; เตสฎฺฐิ, ติสฎฺฐิ; เตสตฺตติ, ตีสตฺตตี; ตฺญสีติ, ติยาสีติ; เตนวุติ, ตินวุติ–-อสตาโทเตฺวว-ติสตํฯ

ทฺวิสฺสา จ-ฯ

อสตาโท’นญฺญเตฺถ จตฺตาลีสาโท ทฺวิเสฺส วา โหติ อาว เทฺวจตฺตาลีสํ, ทฺวาจตฺตาสํ, ทฺวิจตฺตาลีสํ; เทฺวปญฺญาสํ, ทฺวาปญฺญาสํ, ทฺวิปญฺญาสํ; อิจฺจาทิฯ

พาจตฺตาลิสาโท-ฯ

ทฺวิสฺส พา วา โหตจตฺตาลีสาโท’นญฺญเตฺถ; พารส, ทฺวาทส; พาวีสติ, ทฺวาวีสติ; พตฺติํส, ทฺวตฺติํส–-อจตฺตาลีสาโทติ-กิํ? ทฺวิจตฺตาลีสฯ

ทฺวิสติทเสสุ ปญฺจสฺส ปณฺณุปนฺนา -ฯ

วีสติทเสสุ ปเรสุ ปญฺจสฺส ปณฺณุปนฺนา โหนฺติ วา ยถากฺกมํ; ปณฺณุวีสติ, ปญฺจวีสติ;ปนฺนรส, ปญฺจทสฯ

จตุสฺส จุโต ทเส-ฯ

จตุสฺส จุโจ โหนฺติ วา ทสสเทฺท ปเร; จุทฺทส, โจทฺทส, จตุทฺทสฯ

ฉสฺส โส-ฯ

ฉสฺส โส อิจฺจยมาเทโส โหติ ทสสเทฺท ปเร; โสฬสฯ

เอกฎฺฐานมา-ฯ

เอกอฎฺฐานํ อา โหติ ทเส ปเร; เอกาทส, อฎฺฐารสฯ

ร สํขฺยาโต วา-ฯ

สํขฺยาโต ปรสฺส ทสสฺสร โหติ วิภาสา; เอการส, เอกาทส; พารส, ทฺวาทส; ปนฺนรส, ปญฺจทส; สตฺตรส, สตฺตทส; อฏฺฐารส, อฏฺฐาทส--ปนฺนพาเทเสสุ นิจฺจํ, อิธ น โหติ จตุทฺทสฯ

ฉตีหิ โฬ จ-

ฉตีหิ ปรสฺส ทสสฺส โฬ โหติ โร จ; โสฬส, โสรส; เตฬส, เตรสฯ

จตุตฺถตติยานมฑฺฒุฑฺฒติยา-ฯ

อฑฺฒา ปเรสํ จตุตฺถตติยานํ อุฑฺฒติยา โหนฺติ ยถากฺกมํ;'อฑฺฒน จตุโตฺถ' อฑฺฒุโฑฺฒ,'อเฑฺฒน ตติโย' อฑฺฒติโย--กถํ?อฑฺฒเตโยฺยติ-สกเตฺถ เณฺย อุตฺตร ปทวุทฺธิฯ

ทุติยสฺส สห ทิยฑฺฒทิวฑฺฒา-ฯ

อฑฺฒา ปรสฺส ทุติยสฺส สหอฑฺฒสเทฺทน ทิยฑฺฒทิวฑฺฒา โหนฺติ;' อเฑฺฒน ทุติโย' ทิยโฑฺฒ, ทิวโฑฺฒ วาฯ

สเร กท กุสฺสุนฺตรเตฺถ-ฯ

กุสฺสุตฺตรปทเตฺถ วตฺตมานสฺส สราโท อุตฺตรปเท กทา เทโสโหติ; กทนฺนํ, กทสนํ--สเรติ-กึ? กุปุโตฺต; อุตฺตรเตฺถติ-กึ? กุโอโฏฺฐ; ราชาฯ

กาปฺปเตฺถ-ฯ

อปฺปเตฺถ วตฺตมานสฺส กุสฺสกา โหตุตฺตรปทเตฺถ;'อปฺปกํ ลวณํ' กาลวณํฯ

ปุริเสวา-ฯ

กุสฺส ปุริเสกา โหติ วา; กาปุริโส, กุปุริโส--อยมปฺปตฺตวิภาสา--อปฺปเตฺถ ตุปุเพฺพนนิจฺจํโหติ;'อีสํ ปุริโส' กาปุริโสฯ

ปุพฺพาทีหุตฺตรปทสฺสอหสฺส อนฺหาเทโส โหติ; ปุพฺพโนฺห; อปรโนฺห; อชชโนฺห; สายโนฺห; มชฺฌโนฺหฯ

อิติ โมคฺคลฺลาเน วฺยากรเณ วุตฺติยํ สมาสกโณฺฑ ตติโยฯ

ฉฏฺฐิยนฺตา นามสฺมา วา ณปฺปจฺจโย โหตปเจฺจ'ภิเธเย; ณกาโร วุทฺธฺยโตฺถ; เอวมญฺญตฺราปิ,'วสิฏฺฐสฺสาปจฺจํ' วาสิโฏฺฐ, วาสิฏฺฐี วา; โอปคโว, โอปควี วา --เวติ-วากฺย สมาสวิกปฺปตฺถํ ตสฺสาธิกาโร สกตฺถาวธิฯ

วจฺฉาทิโตณานณายนา-ฯ

วจฺฉาทีหิ อปจฺจปฺปจฺจยเนฺตหิ โหตฺตาทีหิจ สเทฺทหิ ณานณายนปฺปจฺจยา วา โหนฺตปเจฺจฯ วจฺฉาโน วจฺฉายโน; กจฺจาโน, กจฺจายโน--ยาคเม-กาติยาโน; โมคฺคลฺลาโน, โมคฺคลฺลายโน; สากฏฺาโน, สากฏฺายโน; กณฺภาโน, กณฺภายโน; อิจฺจาทิฯ

กตฺติกาทีหิ วิธวาทีหิ จ เณยฺยเณรา วา ยถากฺกมํ โหนฺตปเจฺจฯ กตฺติเกโยฺยฯ เวนเตโยฺย; ภาคีเนโยฺย อิจฺจาทิ--เวธเวโร; วนฺธเกโร; นาฬิเกโร; สามเณโร อิจฺจาทิฯ

ณฺย ทิจฺจาทีหิ-ฯ

ทิติปฺปภุตีหิ โณฺย วา โหตปเจฺจฯ เทโจฺจ; อาทิโจฺจ; โกณฺฑโญฺญ; คโคฺคฺย; ภาตโพฺพ; อิจฺจาทิ

อา ณิ-ฯ

อการนฺตโต ณิ วา โหตปเจฺจ ทกฺขิ; โทณิ; วาสวิ; วารุณิจฺจาทิฯ

ราชโต โญฺญ ชาติยํ-ฯ

ราชสทฺทโต โญฺญ วา โหตปเจฺจ ชาติยํ คมฺยมานายํฯ ราชโญฺญ--ชาติยนฺติ กิํ?ราชาปจฺจํฯ

ขตฺตา ยิยา-ฯ ขตฺตสทฺทา เยยา โหนฺตปเจฺจ ชาติยํ ขโตฺย; ขตฺติโย ชาติยเนฺตฺว-ขตฺติฯ

มนฺโต สฺสสณิ-ฯ

มนุสทฺทโต ชาติยํ สฺสสณ โหนฺตปเจฺจฯ มนุโสฺส; มานุโส? อิตฺถิยํ-มนุสฺสา; มานุสี--ชาติยเนฺตฺวว-มาณโวฯ

ชนปทนามสฺมา ขตฺติยา รโญฺญ จ โณ-ฯ

ชนปทสฺส ยํ นามํ ตนฺนามสฺมา ขตฺติยาปเจฺจ รโญฺญว โณ โหติฯ ปญฺจาโล; โกสโล; มาคโธ; โอกฺกาโก--ชนปทนามสฺมาติ-กิํ? ทาสรถิ; ขตฺติยาติ-กิํ?'ปญฺจาลสฺส พฺราหฺมณสฺสาปจฺจํ' ปญฺจาลฯ

ณฺย กุรุสิวีหี-ฯ

กุรุสิวีหปเจฺจ รเญฺญ จ โณฺย โหติ; โกรโพฺย เสโพฺยฯ

ณ ราคา เตน รตฺตํ-ฯ

ราควาจิตติยนฺตโต รตฺตมิเจฺจตสฺมิํ อเตฺถ โณ โหติ'กสาเวน รตฺตํ' กาสาวํ;โกสุมฺภํ; หาลิทฺทํ--ราคาติ กิํ? เทวทเตฺตน รตฺตํ วตฺถํ; อิธ กสฺมา นโหติ? นีลํ ปีตนฺติ--คุณวจนตฺตา วินาปิ เณน ณตฺถสฺสาภิธานโตฯ

นกฺขเตฺตนินฺทุยุเตฺตน กาเล-ฯ

ตติยนฺตโต นกฺขตฺตา เตน ลกฺขิเต กาเล โณ โหติ; ตํ เจ นกฺขนฺตมินฺทุยุตฺตํ โหติฯ ผุสฺสี, รตฺตี; ผุโสฺส, อโห--นกฺขเตฺตเนติ-กึ? คุรุนา ลกฺขิตา รตฺติ; อินฺทุ ยนฺเตฺตเนติ-กึ? กตฺติกาย ลกฺขิโต มุหุโตฺต; กาเลติ-กึ? ผุเสฺสนลกฺขิตา อตฺถสิทฺธิ--อชฺชกตฺติกาติ กตฺติกา ยุเตฺต จเนฺท กตฺติกาสโทฺท วตฺตเตฯ

สาสฺส เทวตา ปุณฺณมํสิ-ฯ

เสติ ปฐมนฺตา อสฺสาติ ฉฎฺฐเตฺถ โณ ภวติ ยํ ปฐมนฺตํ สา เว เทวตา ปุณฺณมาสี วาฯ'สุค โต เทวตา อสฺสา'ติ โสคโต; มาหิโนฺท; ยาโม; วารุโณ; ผุสฺสี ปุณฺณมาสี อสฺส สมฺพนฺธินี'ติ ผุโสฺส, มาโฆ; มาโฆ; ผคฺคุโน; จิโตฺต; เวสาโข;เปฎฺฐมุโล; อาสาโฬฺห; สาวโณ; โปฎฺฐปา โท; อสฺสยุโช; กตฺติโก; มาคสิโร--ปุณฺณมาสีติ-กึ, ผุสฺสิ ปญฺจมี อสฺส--ปุณฺณมาสีว คตก มาสสมฺพนฺธินี น โหติ;'ปุโณฺณ มา อสฺสนฺติ' นิพฺพจนา--อโต เอว นิปาตนา โณ, สาคโม จ, มาสสุตียาว นปปญฺจทสรตฺตาโท วิธิฯ

ตมธีเต ตํ ชานาติ กณิกา จ-ฯ

ทุติยนฺตโต ตมธีเต ตํ ชานาตีติ เอเตสฺผเตฺถสุโณ โหติ โก ณิโกวฯ' วฺยากรณมธีเต ชา นาติ วา' เวยฺยากรโณ; ฉานฺทโส; กมโก; ปทโก; เวนยิโก; สุตฺตนฺติโก--ทฺวิตคฺคหณํ ปฺเคว วิธานตฺถํ ชานนสฺสจ อเชฺฌนวิสยภาวทสฺสนตฺถํ ปสิมฺพฺปสํคหตฺถญฺจฯ

ตสฺส วิสเย เทเสฯ-ฯ

ฉฐิยนฺตา วิสเย เทสรูเป โณ โหติฯ'วสาตีนํ วิสโย เทโส'วาสาโต--เทเสติ กึ? จกฺขุสฺส วิสโย รูปํ, เทวทตฺตสฺส วิสโย'นุวาโกฯ

นิวาเส ตนฺนาเม-ฯ

ฉฎฺฐิยนฺตา นิวาเส เทเส ตนฺนาเม โณ โหติ;'สิวีนํ นิวาโส เทโสเสโพฺย; วาสาโตฯ

อทูรภเว-ฯ

ฉฎฺฐิยนฺตา อทูรภเว เทเสตนฺนาเม โณ โหติ;'วิทสาย อทุรภวํ' เวทิสํฯ

เตนติพฺพเตฺต-ฯ

ตติยนฺตา นิพฺพเตฺต เทเสตนฺนาเม โณ โหติ; กุสเมฺพน นิพฺพตฺตา โกสมฺพี, นครี; กากนฺ ที, มากนฺที,'สหเสฺสน นิพฺพตฺตา' สาหสฺสี, ปริขา--เหตฺมฺหิ กตฺตริกรเณ จ ยถาโยคํ ตติยาฯ

ตมิธตฺถิ-ฯ

ตนฺติ ปฐมนฺตา อิธาติ สตฺตมฺยเตฺถ เทเส ตนฺนาเม โณ โหติ, ยนฺตํ ปฐมนฺตมตฺถิ เจ;'อุ ทุมฺพรา อสฺมึ เทเส สนฺตี'ติ โอทุมฺพโร, พาทโร, พพฺพโชฯ

ตตฺร ภเว-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา ภวเตฺถ โณ โหติ;’อุทเก ภโว’โอทโก, โอรโส, ชานปโท, มาคโธ, กาปิลวตฺถโว, โกสโมฺพฯ

อชฺชาทีหิ ตโต-ฯ

ภวเตฺถ อชฺชาทีหิ ตโน โหติ;’อชฺช ภโว’ อชฺชตโน, สฺวาตโน, หิยฺยตฺตโนฯ

ปุราโต โณ จ-ฯ

ปุรา อิจฺจสฺมา ภวเตฺถ โณ โหติ ตโน จ; ปุราโณ, ปุราตโนฯ

อมาตฺถโจฺจ-ฯ อมาสทฺทโต อโจฺจ โหติ ภวเตฺถ; อมโจฺจฯ

มชฺฌาทิตฺวิโม-ฯ

มชฺฌาทีหิ สตฺตมฺยเนฺตหิ ภวเตฺถ อิโม โหติ; มชฺฌิโม, อนฺติโม–-มชฺกฺชฺธอนฺต เหฏฺฐา อุปริ โอร ปาร ปจฺฉา อพฺภนฺตร ปจฺจนฺตฯ

กเณฺณยฺยเณยฺยกยิยา-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา เอเต ปจฺจยา โหนฺติ ภวเตฺถ; กณ-’กุสินารายํ ภโว’ โกสินารโก, มาคธโก, อารญฺญเก, วิหาโร–-เณยฺย-คงฺคโยฺย, ปพฺพเตโยฺย, วาเนเยฺยา–-เณยฺยก-โกเลยฺยโก, พาราณเสยฺยโก, จเมฺปยฺยโก; มิถิเลยฺยโกติ-เอยฺยโก–-ย-คโมฺม, ทิโพฺพ; อิยคามิโย, อุทริโย, ทิวิโย, ปญฺจาลิโย, โพธปกฺขีโย, โลกิโยฯ

ณิโก-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา ภวเตฺถ ณิโก โหติ; สารทิโก, ทิวโส; สารทิกา, รตฺติฯ

ตมสฺส สิปฺปํ สีลํ ปณฺยํ ปหรณํ ปโยชนํ-ฯ

ปฐมนฺตา สิปฺปาทิวาจกา อเสฺสติ ฉฏฺฐเตฺถ ณิโก โหติ;’วีณาวาทนํ สิปฺปมสฺส’ เวณิโก, โมทงฺคิโก, วํสิโก;’ปํสุกูลธารณํ สีลมสฺส’ ปํสุกูลิโก, เตจีวริโก;’คโนฺธปณฺยมสฺส’ คนฺธิโก, เตลิโก, โคฬิโก’จาโป ปหรณมสฺส’ จาปิโก, โตมริโก, มุคฺคริโก;’อุปธิปฺป โยชนมสฺส’ โอปธิกํ, สาติกํ, สาหสฺสิกํฯ

ตํ หนฺตรหติ คจฺฉตุญฺฉติ จรติ-ฯ ทุติยนฺตา หนฺตีติ เอวมาทิสฺวเตฺถสุ ณิโก โหติ; ปกฺขีหิ-’ปกฺขิโน หนฺตี’ติ ปกฺขิโก, สากุณิโก, มายุริโก–-มเจฺฉหิ- มจฺฉิโก, เมนิโก–-มิเคหิ มาควิโก, หาริณิโก, - สูกริโกติ- อิโก;’สตมรหตี’ติ สาติกํ, สนฺทิฏฺฐิกํ;’เอหิ ปสฺส วิธึ รหตี’ติ เอหิปสฺสิโก, สาหสฺสิโก–-สหสฺสิโยตีธ อิโย;’ปรทารํ คจฺฉตี’ติ ปารทาริโก, มคฺคิโก, ปญฺญาสโยชนิโก;’ พทเร อุญฺฉตี’ติ พาทริโก, สามากิโก;’ธมฺมํ จรตี’ติ ธมฺมิโก, อธมฺมิโกฯ

เตน กตํ กีตํ พทฺธมหิสงฺขตํ สํสฏํ หตํ หนฺติ ชิตํ ชยติ ทิพฺพติ ขณติ ตรติ จรติ วหติ ชิวติ-ฯ

ตติยนฺตา กตาทิสฺวเตฺถสุ ณิโก โหติ;'กาเยน กตํ' กายิกํ, วาจสิกํ, มานสิกํ;'วาเตนกโต อาพาโธ' วาติโก–-'สเตน กีตํ' สาติกํ, สาหสฺสิกํ, มูลโตว-เทวทเตฺตน กีโตติ น โหติ ตทตฺถาปฺปตีติยา–-'วรตฺตาย พโทฺธ' วารตฺติโก, อายสิโก, ปาสิโก; –-'ฆเตน อภิสงฺขตํ สํสฏฐํ วา' ฆาติกํ, โคฬิกํ, ทาธิกํ, มาริจิกํ–-'ชาเลน หโต หนฺตีติ วา' ชาลิโก, พาฬิสิโก–-'อโกฺขหิ ชิต'มกฺขิกํ, สาลากิกํ–-'อเกฺขหิ ชยติ ทิพฺพติ วา' อกฺขิโก–-'ขณิตฺติยา ขณตี'ติ ขาณิตฺติโก, กุทฺทาลิโก-เทวทเตฺตน ชิตมงฺคุลฺยา ขณตีติ น โหติ ตทตฺถา นวคมา–-'อุฬุเมฺปน ตรตี'ติ โอฬุมฺปิโก; อุฬุมฺปิโกติ-อิโก; โคปุจฺฉิโก; นาวิโก–-'สกเฏน จรตี'ติ สากฏิโกฯ รถิโก–-ปรปฺปิโกติ อิโก-'ขเนฺธน วหตี'ติ ขนฺธิโก, อํสิโก; สีสิโกติ-อิโก–-'เวตเตน ชีวตี'ติ ขนฺธิโก, อํสิโก; สีสิโกติ-อิโก–-'เวตเนน ชีวตี'ติ เวตนิโก, ภติโก, กยิโก, วิกฺกยิโก; กยวิกฺกยิโกติ-อิโกฯ

ตสฺส สํวตฺตติ-ฯ

จตุตฺถฺยนฺตา สํวตฺตติ อสฺมึ อเตฺถ ณิโก โหติ;'ปุนพฺภวาย สํวตฺตตี'ติ โปโนภวิโก, อิตฺถิยํ-โปโนภวิกา;'โลกาย สํวตฺตตี'ติ โลกิโก,' สฺฏฐุ อโคฺค'ติ สโคฺค,'สคฺคาย สํวตฺตตี'ติ โสวคฺคิโก, สสฺสาว ิก ตทมินาทิ ปาฐา–-'ธนาย สํวตฺตตี'ติ ธญฺญํ-โยฯ

ตโต สมฺภุตมาคตํ-ฯ

ปญฺจมฺยนฺตา สมฺภุตมาคตนฺติเอเตสฺวเตฺถสุ ณิโก โหติ;'มาติโต สมฺภุตมาคตนฺติ วา' มตฺติกํ, เปตฺติกํ–-ณฺยริยณฺรฺยาปิ ทิสฺสนฺติ–-'สุรภิโต สมฺภุตํ' โสรภฺยํ;'ถนโต สมฺภุตํ' ถญฺญํ;'ปิติโต สมฺภุโต' เปตฺติโย, มาติโย, มตฺติโย; มโจฺจ วาฯ

ตตฺถ วสติ วิทิโต ภโตฺต นิยุโตฺต-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา วสตีเตฺววมาทิสฺวเตฺถสุ ณิโก โหติ;'รุกฺขมูเล วสตี'ติ รุกฺขมุลิโก,อารญฺญิโก, โสสานิโก;'โลเก วิทิโต' โลกิโก;'จตุมหาราเชสุ ภตฺตา' จาตุมฺมหาราชิกา;;ทฺวาเร นิยุโตฺต' โทวาริโก; ทโสฺสก ตทมินาทิปาฐา,ภณฺฑาคาริโก;-อิโก นวกมฺมิโก–-กิโย-ชาติกิโย, อนฺธกิโยฯ

ตสฺสิทํ-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตา อิทมิจฺจสฺมึอเตฺถ ณิโก โหติ;'สงฺฆสฺส อิทํ' สงฺฆิกํ, ปุคฺคลิกํ, สกฺยปุตฺติโก, นาถปุตฺติโก, เชนทตฺติโก–-กิเย-สกิโย, ปรกิโย; นิเย-อตฺตนิยํ;เก-สโก, ราชกํ, ภทฺธํฯ

โณ-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตา อิทมิจฺจสฺมึ อเตฺถ โณ โหติ;'กจฺจายนสฺส ิทํ' กจฺจายนํ, วฺยากรณํ; โสคตํ, สาสนํ; มาหิสํ, มํสาทิฯ

ควาทีหิ โย-ฯ

ควาทีหิ ฉฎฺฐิยเนฺตหิ อิทมิจฺจสฺมึ อเตฺถ โย โหติ;’คุนฺนํ อิทํ’คพฺยํ, มํสาทิ; กพฺยํ, ทพฺพํฯ

ปิติโต ภาตริ เรยฺยณ-ฯ

ปิตุสทฺทา ตสฺส ภาตริ เรยฺยณ โหติ;’ปิตุภาตา’ เปเตฺตโยฺยฯ

มาติโต จ ภคินิยํ โฉ-ฯ

มาติโต ปิติโต จ เตสํ ภคินียํ โฉ โหติ;’มาตุ ภคินิ’ มาตุจฺฉา;’ปิตุภคินี’ ปิตุจฺฉา–-กถํ มาตุโลตฺ?’มาตุลาทิตฺวานี’ติ นิปาตนาฯ

มาตาปิตุสฺวามโห-ฯ

มาตาปิตูหิ เตสํ มาตาปิตุสฺวามโห โหติ;’มาตุมาตา’ มาตามหี;’มาตุปิตา’ มาตามโห;’ปิตุมาตา’ ปตามหี;’ปิตุปิตา’ ปิตามโห–-น ยถาสํขฺยํ ปเจฺจกาภิสมฺพนฺธาฯ

นหิเต เรยฺยณ-ฯ

มาตาปิตุหิ หิเต เรยฺยณ โหติ; มเตฺตโยฺย, เปเตฺตโยฺยฯ

นินฺทาญฺญาตปฺปปฏิภาครสฺสทยาสญฺญาสุ โก-ฯ

นินฺทาทีสฺวเตฺถสุ นามสฺมา โก โหติ; นินฺทายํ-มุณฺฑโก, สมณโก; อญฺญาเต-’กสฺสายํ อโสฺส’ติ อสฺสโก–-

ปโยคสามตฺถิยา สมฺพนฺธิวิเสสานวคโม’วคมฺยเต–-อปฺปเตฺถ-เตลกํ, ฆตกํ–-ปฏิภาคเตฺถ-’หตฺถิ วิย’ หตฺถิโก, อสฺสโก, พลิวทฺทโก–-รเสฺส-มานุสโก, รุกฺขโก, ปิลกฺขโก–-ทยายํ-ปุตฺตโก, วจฺฉโก–-สญฺญายํ-’โมโรวิย’ โมรโกฯ

ตมสฺส ปริมาณํ ณิโก จ-ฯ

ปฐมนฺตา อเสฺสติ อสฺมึ อเตฺถ ณิโก โหติ โก จ, ตํ เจ ปฐมนฺตํ ปริมาณํ ภวติ;’ปริมิยเต’เตเน’ติ ปริมาณํ–-’โทโณ ปริมาณมสฺส’ โทณิโก, วีหิ; ขารสติโก, ขารสหสฺสิโก, อาสีติโก, วโย; อุปฑฺฒกายิกํ, พิโมฺพหนํ; ปญฺจกํ,ฉกฺกํฯ

สเตเตหิ ตฺตโก-ฯ

ยาทีหิ ปฐมเนฺตหิอเสฺสติ ฉฎฺฐเตฺถตฺตโก โหติ, ตํ เว ปฐมนฺตํ ปริมาณํ ภวติ;’ยํ ปรมาณมสฺส ยนฺตกํ, ตตฺตกํ, เอตฺตกํ; อาวตเก-ยาวตโก, ตาวตโกฯ

สพฺพา จาวนฺตุ-ฯ

สพฺพโต ปฐมเนฺตหิ ยาทีหิ จ อเสฺสติ ฉฎฺฐเตฺถ อาวนฺตุ โหติ, ตํ เว ปฐมนฺตํ ปริมาณํ ภวติ;’สพฺพํ ปริมาณมสฺส’ สพฺพาวนฺตํ, ยาวนฺตํ, ตาวนฺตํ, เอตาวนฺตํฯ

กิมฺหา รติริวรีวตกริตฺตกา-ฯ

กิมฺหา ปฐมนฺตา อเสฺสติ ฉฏฺฐฺเตฺถ รติรีวรีวตกริตฺตกา โหนฺติ, ตํ เจ ปฐมนฺตํ ปริมาณํ ภวติ;’กึ สํขฺยานํ ปริมาณเมสํ’ กติ, เอเต; กิว, กีวตกํ, กิตฺตกํ–-รีวโนฺต สภาวโต อสํโขฺยฯ

สํชาตํ ตารกาทิตฺวิโต-ฯ

ตารกาทีหิ ปฐมเนฺตหิอเสฺสติ ฉฏฺฐฺเตฺถอิโต โหติ, เต เว สํชาตา โหนฺติ;’ตารกาสํชาตา อสฺส’ ตารกิตํ, คคนํ; ปุปฺผิโต, รุโกฺข; ปลฺลวิตา, ลตาฯ

มาเน มโตฺต-ฯ

ปฐมนฺตา มานวุตฺติโต อเสฺสติ อสฺมึ อเตฺถ มโตฺตโหติ;’ปลํ อุมฺมานมสฺส’ ปลมตฺตํ,’ห โตฺถ ปมาณมสฺส’ หตฺถมตฺตํ,’สตํ มานมสฺส’ สตมตฺตํ,’โทโณ ปริมาณมสฺส’ โทณมตฺตํ–-อเภ โทปวารา โทโณติปิ โหติฯ

ตโคฺฆ วุทฺธํ-ฯ

อุทฺธมานวุตฺติโต อเสฺสติ ฉฏฺฐฺเตฺถ ตคฺฆา โหตีมฺโตฺต จ; ชณฺณุตคฺฆํ, ชณฺณุมตฺตํฯ

โณ จ ปุริสา-ฯ

ปุริสา ปฐมนฺตา อุทฺธมานวุตฺติโต โณ โหติ มตฺตาทโย จ; โปริสํ, ปุริสมตฺตํ, ปุริสตคฺฆํฯ

อยุภวีตีหํเส-ฯ

อุพวิตีหิ อวยววุตฺตีหิ ปฐมเนฺตหิ อเสฺสติ ฉฏฺฐฺเตฺถ อโย โหติ;’ อุโภ อํสา อสฺส’ อุภยํ, ทฺวยํ, ตยํฯ

สํขฺยาย สจฺจุตีสสทสนฺตาธกาสฺมึ สตสหเสฺสโฑ-ฯ

สตฺยนฺตาย อุตฺยนฺตาย อีสนฺตาย อาสนฺตาย ทสนฺตาย จ สํขฺยาย ปฐมนฺตาย อสฺมินฺติ สตฺตมฺยเตฺถ โฑ โหติ, สา เจ สํขฺยา อธิกา โหติ, ยทสฺมินฺติ ตํ เจ สตํ สหสฺสํสต

สหสฺสํ วา โหติ;’วีสติ อธิกา อสฺมึ สเต’ติ วีสํสตํ, เอกวีสํสตํ, สหสฺสํ สตสหสฺสํ วา–-ตึสํสตํ, เอกตึสํ สตํ –-อุตฺยนฺตาย -นวุตํสตํ, สหสฺสํ สตสหสฺสํ วา –-อีสนฺติย-จตฺตารีสํสตํ, สหสฺสํ สตสหสฺสํ วา–-อาสนฺตาย-ปญฺญาสํสตํ สหสฺสํ สตสหสฺสํ วา–-ทสนฺตาย-เอกาทสํ สตํ, สหสฺสํ สตสหสฺสํ วา–-สจฺจุตีสาสทสเนฺตติ กึ?ฉาธิกา อสฺมึ สเต; อธิเกติ กึ? ปญฺจทสหีนา อสฺมึ สเต; อสฺมินฺติ กึ? วีสตฺยธิกา เอตสฺมาสตา; สตสหเสฺสติ กึ? เอกาทสอธิกา อสฺสํ วีสติยํฯ

ตสฺส ปูเรเณกาทสาทิโต วา-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตาเยกาทสาทิกาย สํขฺยาย โฑ โหติ ปูรณเตฺถ วิภาสา; สา สํขฺยาปูรียเตเยนตํ ปูรณํ’เอกาทสนฺนํ ปูรโณ’เอกาทโส, เอกาทสโม; วีโส, วีสติโม; ตึโส, ตึสติโม; จตฺตาลีโส, ปญฺญาโสฯ

ม ปัจาทิกตีหิ-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตาย ปัจาทิกาย สํขฺยายกติสฺมา จ โม โหติ ปูรณเตฺถ; ปญฺจโม, สตฺตโม, อฏฺฐโม; กติโม, กติมีฯ

สตาทีนมิ จ-ฯ

สตาทิกาย สํขฺยาย ฉฏฺฐิยนฺตาย ปฺรณเตฺถ โม โหติ, สตาทินมิจานฺตาเทโส; สติโม, สหสฺสิโมฯ

ฉา ทฺธทฺธมา -ฯ

ฉสทฺทาฏฺฐฏฺฐมาโหนฺติ ตสฺส ปูรณเตฺถ; ฉโฏฺฐ, ฉฏฺฐโม; อิตฺถีย-ฉฏฺฐิ ฉฏฺฐมิ–-กถํ,ทุติยํ ตติยํ จตฺตฺถนฺติ? ทุติยสฺส-จตฺตฺถตติยานนฺติ-นิปาตนาฯ

เอกา กากฺยสหาเย-ฯ

เอกสฺมา อสหายเตฺถ กอากิ โหนฺติ วา; เอกโก, เอกากิ, เอโกฯ

วจฺฉาทีหิ ตนุเตฺต ตโร-ฯ

วจฺฉาทีนํ สภาวสฺส ตนุเตฺต คมฺยมาเนตโร โหติ; สฺสุตฺตสฺส ตนุเตฺต-วจฺฉตโร; อิตฺถิยํ-วจฺฉตรี; โยพฺพนสฺสตนุตฺต ็-โอกฺขตโร; อสฺสภาวสฺส ตนุเตฺต-อสฺสตโร; สามตฺถิยสฺส ตนุตฺต ็-อุสภตโรฯ

กิมฺหา นิธารเณ รตรรตมา-ฯ

กึสทฺทา นิทฺธารเณ รตรรตมา โหนฺตี; กตโร ภวตํ เทวทโตฺต; กตโร ภวตํ กโฐ; กตโม ภวตํ เทวทโตฺต; กตโม ภวตํ กโฐ; ภารทฺวาชานํ กตโม’สิ พฺรเหฺมฯ

เตน ทเตฺต ลิยา-ฯ

ตติยนฺตา ทเตฺต’ภิเธเย ล ิยา โหนฺติ;’เทเวนทโตฺต; เทวโล; เทวิโย; พฺรหฺมโล; พฺรหฺมโย–-สิวา-สีวโล; สีวิโย; สิสฺส ทีโฆฯ

ตสฺส ภาวกเมฺมสุ ตฺตตาตฺตนณฺยเณยฺย ณิยณิยยา-ฯ

ฉฏฺฐิยนฺตา ภาเว กเมฺม จ ตฺตาทโย โหนฺติ พหุลํ; น จ สเพฺพ สพฺพโต โหนฺติ,อญฺญญฺญตฺร ตฺตตาหิ–-’ภวนฺติ เอตสฺมาพุทฺธิสทฺทา’ติ ภาโว, สทฺทสฺส ปวตฺตินิตฺตํ–-’นีลสฺสปฏสฺส ภาโว’ นีลตฺตํ, นีลตาติ คุโณ ภาโว–-’นีลสฺสคุณสฺส ภาโว นีลตฺตํ, นีลตาตี นีลคุณชาติ; โคตฺตํ โคตาติ, โคชาติ–-ปาจกตฺตํ ทณฺฑิตฺตํ วิสาณิตฺตํ ราชปุริสตฺตนฺติ กฺริยาทิสมฺพนฺธิตฺตํ–-เทวทตฺตตฺต จนฺทตฺตํ สูริยตฺตนฺตีตทวตฺถาวิเสสสามญฺญํ–-อากาสตฺตํ อภาจตฺตนฺติ อุปจริตเภทสามญฺญํ–-ตฺตน-ปุถุชฺชนตฺตนํ; เวทนตฺตนํ; ชายตฺตนํ ชารตฺตนํ–-ณฺย-อาลสฺยํ พฺรหฺมญฺญํ จาปลฺยํ เนปุญฺญํเปสุญฺญํ รชฺชํ อาธิปจฺจํ ทายชฺชํ เวสมฺมํ; เวสมนฺติ เกจิ, สขฺยํ วาณิชฺชํ–-

เณยฺย-โสเจยฺยํ, อาธิปเตยฺยํ--ณ-คารวํ ปาฏวํ อชฺชวํ มทฺทวํ--อิย-อธิปติยํ ปณฺฑิติยํ พหุสฺสุติยํนคฺคิยํ สูริยํ --ณิย-อาลสิยํ กาลุสิยํ มนฺทิยํ ทกฺขิยํ โปโรหิติยํ เวยฺยตฺติยํ--กถํ, รามณียกนฺติ-สกเตฺถ กนฺตาเณน สิทฺธํ--กมฺมํ กฺริยา; ตตฺถฯ'อลสสฺส กมฺมํ' อลสตฺตํ, อลสตา, อลสตฺตนํ; อาลสฺยํ อาลสิยํวา--'สกเตฺถ'ติฯ สกเตฺถ'ปิ ยถาภุจฺจํการุญฺญํ ปตฺตกลฺลํ อากาสานญฺจํ, กายปาคุญฺญตาฯ

พฺย วทฺธทาสา วา-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตา วทฺธา ทาสา จ โพฺย วาโหติ ภาวกเมฺมสุ; วทฺธพฺยํ, วทฺธตา; ทาสพฺยํ; ทาสตา--กถํ, วทฺธวนฺติ เณ วาคโมฯ

นณ ยุวา โข จวสฺส-ฯ

ฉฏฺฐียนฺตา ยุวสฺทา ภาวกเมฺมสุนณ วา โหติ, วสฺสโพ จ; โยพฺพนํ; วาเตฺวว-ยุวตฺตํ, ยุวตาฯ

อณฺวาทิตฺวิโม-ฯ

อณุอาทีหิ ฉฏฺฐียเนฺตหิ ภาเว วา อิเม โหติ; อณิมา; ลฆิมา; มหิมา;กสิมา--วาเตฺวว-อณุตฺตํ; อณุตาฯ

ภาวา เตน นิพฺพเตฺต-ฯ

ภาววาจกา สทฺทา เตน นิพฺพเตฺต'ภิเธเย อิโม โหติ;'ปาเกน นิพฺพตฺตํ' ปากิมํ; เสกิมํฯ

ตรตมิสฺสิกิยิฏฺฐาติสเย-ฯ

อติสเย วตฺตมานโต โหเนฺตเต ปจฺจยา;'อติสเยน ปาโป' ปาปตโร; ปาปตโม, ปาปิสฺสิโก, ปาปิโย, ปาปิโฏฺฐ--อิตฺถิยํ-ปาปตรา--อติสยนฺตาปิ อติสยปฺปจฺจโย;'อติสเยน ปาปิโฏฺฐ' ปาปิฏฺฐตโรฯ

ตนฺนิสฺสิเต โลฺล-ฯ

ทุติยนฺตา ลฺลปฺปจฺจโย โหติ นิสฺสิตเตฺถ;'เวทนิสฺสิตํ' เวทลฺลํ;' ทุฐุนิสฺสิตํ' ทุฏฺฐุลฺลํ--อิเลฺล-สงฺขาริลฺลํฯ

ตสฺส วิการาวยเวสุ ณฺณิกเณยฺยมยา-ฯ

ปกติยา อุตฺตรมวตฺถนฺตรํ วิกาโร--ฉฏฺฐียนฺตา นามสฺมา วิกาเร'วยเว จ ณาทโยโหนฺติ พหุลํ; ณ-อายสํ, พนฺธนํ; โอทุมฺพรํ, ปณฺณํ; โอทุมฺพรํ, ภสฺมํ; กาปาต◌ํ, มํสํ; กาโปตํ, สตฺถิ --ณิก-กปฺปาสิกํ, วตฺถํ; เณยฺย-เอเณยฺยํ,มํสํ; เอเณยฺยํ, สตฺถิ; โกเสยฺยํ, วตฺถํ--มย-ติณมยํ; ทารุมยํ, นฬมยํ; มตฺติกามยํ--'อณฺญสฺมินฺติ'ฯ คุนฺนํกรีเส'ปิ มโย; โคมยํฯ

ชตุโต สฺสณฺวา-ฯ

ฉฎฺฐิยนฺตา นามสฺมาชตฺโต วิการวยเวสฺสฺสณฺวา โหติ;’ชตฺโน วิกาโร’ ชาตฺสฺสํชาตฺมยํ–-‘‘โลโป‘‘ติฯ พหุลํ ปจฺจยโลโป’ปิ ผลปฺปฺผมูเลสฺวิการาวยเวสฺ;’ ปิยาลสฺส ผลานิ’ ปิยาลานิ;’มลฺลิกาย ปุปฺผานิ’ ปลฺลิกา;’อุสีรสฺส มูลํ’อุสีรํ–-ตํสเทฺทนวา ตทภิธานํฯ

สมูเห กณฺณณิกา-ฯ

ฉฎฺฐิยนฺตา สมูเห กณฺณณิกา โหนฺติ; โคตฺตปฺปจฺจยนฺตา กณ-ราชญฺญกํ; มานุสฺสกํ–-อุกฺขาทีหิ-โอกฺขกํ; โอฎฺฐกํ; โอรพฺภกํ; ราชกํ; ราชปุตฺตกํ; หตฺถิกํ; เธนุกํ–-ณ-กากํ; ภิกฺขํ; ณิก-อจิตฺตา-อาปูปิกํ; สํกุลิกํฯ

ชนาทีหิ ตา-ฯ

ชนาทีหิ ฉฎฺฐิยเนฺตหิ สมูเห ตา โหติ; ชนตา; คชตา; พนฺธุตา; คามตา; สหายตา; นาครตา–-ตานฺตา สภาวโต อิตฺถิลิงฺคา–-มทนียนฺติ-กรเณ’ธิกรเณ วา อนีเยนสิทฺธํ –-ธุมายิตตฺตนฺติ-กฺตานฺตา นามธาตฺโต เตตฺตน สิทฺธํฯ

อิโย หิเต-ฯ

ฉฎฺฐิยนฺตา หิเต อิโย โหติ; อุปาทานิยํ–-อญฺญตฺราปิ’สมานาท◌ิเร สยิโต’ โสทริโยฯ

จกฺขวาทิโต โสฺส-ฯ

ฉฎฺฐิยเนฺตหิ จกฺขุอาทีหิ หิเต โสฺสโหติ; จกฺขูสฺสํ; อายุสฺสํฯ

โณฺย ตตฺถ สาธุ-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา ตตฺถ สาธูติ อสฺมิํ อเตฺถ โณฺยฺย โหติ; สโพฺภ; ปาริสโชฺช–-สาธูติ-กุสโล โยโคฺค หิโต วา–-อญฺญตฺราปิ-’รถํ วหนฺตี’ติ รจฺฉาฯ

กมฺมา นิยญฺญา-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา กมฺมสททา ตตฺถ สาธูติ อสฺมิํ อเตฺถ นิยญฺญา โหนฺติ;’ กเมฺม สาธุ’ กมฺมนิยํ; กมฺมญฺญํฯ

กถาทิตฺวิโก-ฯ

กถาทีหิ สตฺตมฺยเนฺตหิ ตตฺถ สาธูติ อสฺมิํ อเตฺถ อิโก โหติ; กถิโก; ธมฺมกถิโก; สงฺคามิโก; ปวาสิโก; อุปวาสิโกฯ

ปถาทีหิ เณโยฺย-ฯ

ปถาทีหิ สตฺตมฺยเนฺตหิ ตตฺถ สาธูติ อสฺมิํ อเตฺถ เณโยฺย โหติ; ปาเถยฺยํ; สาปเตยฺยํฯ

ทกฺขิณายารเห-ฯ

ทกฺขิณาสทฺทโต อรหเตฺถ เณโยฺย โหติ;’ทกฺขิณํ อรหตี’ติ ทกฺขิเณโยฺยฯ

ราโย ตุมนฺตา-ฯ

ตุมนฺตโต อรหเตฺถ ราโยโหติ; ‘‘ฆาเตตายํ วา ฆาเตตุํ, ชาเปตายํ วา ชาเปตุํ, ปพฺพาเชตายํ วา ปพฺพาเชตุํ‘‘ฯ

ตเมตฺถสฺสตฺถิติ มนฺตุ-ฯ

ปฐมนฺตา เอตฺถ อสฺส อตฺถิติ เอเตสฺวเตฺถสุ มนฺตุ โหติ;’คาโม เอตฺถ เทเส อสฺส วา ปุริสสฺส สนฺตีติ’ โคมา–-อตฺถิติ วตฺตมานกาโลปาทานโต ภุตาหิ ภวิสฺสนฺตีหิ วา โคหิ น โคมาฯ กถํ โคมา อาสิ โคมา ภวิสฺสตีติ? ตทาปิ วตฺตมานาหิเยว โคหิ โคมา; อาสิ ภวิสฺสตีติ ปทนฺตรา กาลนฺตรํ; อิติกรณโต วิสยนิยโมฯ

ปหูเต จ ปสํสายํ นินฺทายญฺจาติสายเน นิจฺจโยเค จ สํสเคฺค โหนฺติเม มนฺตฺอาทโยฯ

โคอโสฺสติ-ชาติสทฺทานํ ทพฺพาภิธานสามตฺถิยา มนฺตฺวา ทโย นโหนฺติ; ตถา คุณสทฺทานํ เสโต ปโฏติ; เย สตฺตุ คุณสทฺทานํ ทพฺพาภิธานสามตฺถิยํ นตฺถิ เตหิ โหเนฺตว–-พุธิมา รูปวา รสวา คนฺธวา เอสฺสวา สทฺทวา; รสีรสิโก; รูปิ รูปิโก; คนฺธี คนฺธิโกติฯ

วนฺตฺววณฺณา-ฯ

ปฐมนฺตโต อวณฺณนฺตา มนฺตฺวเตฺถ วนฺตุ โหติ; สีลวา; ปญฺญวา–-อวณฺณาติ-กึ? สติมา; พนฺธุมาฯ

ทณฺฑาทิตฺวิกอี วา-ฯ

ทณฺฑาทีหิ อิกอี โหนฺติ วา มนฺตฺวเตฺถ; พหุลํ วิธานา กฺโตวิ เทฺว โหนฺติ; กฺโตเจกเมกํวฯ ทณฺฑโก, ทณฺฑิ, ทณฺฑวา; คนฺธิโก, คนฺธี, คนฺธวา; รูปิโก, รูปี, รูปวา–-อุตฺตมิเณว ธนา อิโก () ธนิโก; ธนี ธนวาโญฺญ –-อสนฺนิตฺญตฺถา () อตฺถิโก อตฺถิ; อญฺญตฺร อตฺถวา

–-ตทนฺตา จ;() ปุญฺญตฺถิโก, ปุญฺญตฺถิ–-วณฺณนฺตา อีเยว() พฺรหฺมวณฺณี เทววณฺณี–-หตฺถทเนฺตหิ ชาติยํ () หตฺถี; ทนฺตี; อญฺญตฺร หตฺถวา; ทนฺตวา–-วณฺณโต พฺรหฺมจาริมฺหิ; () วณฺณี, พฺหฺมจารี; วณฺณวาโญฺญ–-โปกฺขราทิโต เทเส() โปกฺขรณี อุปฺปลินี กุมุทินี ภิสินี มุฬาลินี สาลุกินี –-กฺวาววาเทเส’ปิ-ปทุมนี, ปทุมินีปณฺณํ; อญฺญตฺร โปกฺขรวา, หตฺถิ–-นาวายิโก () นาวิโก; –-สุขทุกฺขา อี() สุข ทุกฺขี–-(สิขาทิหี วา)() สิขิ สิขาวา มาลี มกาลาวา สีลิ สีลวา พลี พลวา –-พลา พาหูรุปุพฺพา จ() พาหุพลี; อูรุพลีฯ

ตปาทีหิ สฺสี-ฯ

ตปาทิโต มนฺตฺวเตฺถ วา สฺสิ โหติ; ตปสฺสิ, ยสสฺสี, เตชสฺสี, มนสฺสี, ปยสฺสี –-วาเตฺวว-ยสวาฯ

มุขาทิโต โร-ฯ

มฺขาทีหิ มนฺตฺวตฺถ โร หฺ◌ิโอติ; มฺขโร, สฺสิโร อูสโร, มธุโร, ขโร, กฺชโร, นคโร –-ทนฺตสฺสุ จ อุตฺตตทเนฺต () ทนฺตุโรฯ

ตุณฺฑฺยาทีหิ โภ-ฯ

ตุณฺฑิอาทีหิ มนฺตฺวเตฺถ โภ วา โหติ; ตุณฺฑิโภ, สาฬิโภ,วลิโภ, วาเตฺวว-ตุณฺฑิมาฯ

สทฺธาทิตฺว-ฯ

สทฺธาทีหิ มนฺตฺวเตฺถ อ โหติ วา; สโนฺทฺธ, ปโญฺญ; อิตฺถิยํ-สทฺธา; วาเตฺวว-ปญฺญวาฯ

โณ ตปา-ฯ

ตปา โณ โหติ มนฺตฺวเตฺถ; ตาปโส; อิตฺถิยํ-ตาปสีฯ

อาลฺวาหิชฺฌาทีหิ-ฯ อภิชฺฌาทีหิ อาลุ โหติมนฺตฺวเตฺถ; อภิชฺฌาลุ, สีตาลุ, ธชาลุ, ทยาลุ–-วาเตฺวว-ทยาวาฯ

ปิจฺฉาทิตฺวิโล-ฯ

ปิจฺฉาทีหิ อิโล โหติ จา มนฺตฺวเตฺถ; ปิจฺฉิโล, ปิจฺฉวา; เผณิโล, เผณวา; ชฏิโล, ชฏาวา;–-กถํ วาวาโลติ? นินฺทายมิลสฺสาทิโลเป ‘‘ปโร กฺวจี‘‘ติฯ

สิลาทิตา โว-ฯ

สีลาทิหิ โว โหติ วา มฺ◌ินฺตฺวเตฺถ; สีลโว, สีลวา; เกสโว, เกสวา–-อณฺณา นิจฺจํ;() อณฺณโว–-คาณฺฑิ ราชีหิ สญฺญายํ; () คาณฺฑิวํ, ธนุ; ราชิวํ, ปงฺกชํฯ

มายาเมธาหิ วี-ฯ

เอเตหิ ทฺวีหิ วี โหติ มนฺตฺวเตฺถ; มายาวิ, เมธาวีฯ

สิสฺสเร อามฺยุวามี-ฯ

สสทฺทา อามฺยุวามี โหนฺติสฺสเร’ภิเธเย มนฺตฺวเตฺถ;’สมสฺสตฺถิติ’ สามี, สฺวามีฯ

ลกฺขฺยา โณ อ จ-ฯ

ลกฺขีสทฺทาโณ โหต มนฺตฺวเตฺถ; อ จนฺตสฺส; ณกาโร’ว สโว; ลกฺขโณฯ

องฺคา โน กลฺยาเณ-ฯ

กลฺยาเณ คมฺยมานฺญงฺคสฺมาโนโหติ มนฺตฺวเตฺถ; องฺคนาฯ

โส โลมา-ฯ

โลมา โสโหติ มนฺตฺวเตฺถ; โลมโส; อิตฺถิยํ-โลมสาฯ

อิมิยา-ฯ

มนฺตฺวเตฺถ อิมิ◌ิยา โหนฺติ พหุลํ; ปุตฺติโม, กิตฺติโม, ปุตฺติโย, กปฺปิโย, ชฏิโย,หานภาคิโย, เสนิโยฯ

โต ปญฺจมฺยา-ฯ-

ปญฺจวฺยนฺตา พหุลํ โต โหติ วา; คามโต อาคจฺฉติ, คามสฺมาอาคจฺฉติ; โจรโต ภายติ, โจเรหิ ภายติ; สตฺถโตปริหีโน, สตฺถา ปริหีโนฯ

อิโตเตโตฺตกุโต-ฯ

โตมฺหิ อิมสฺส ฏิ นิปจฺจเต เอตสฺส ฏ เอต กึสทฺทสฺส กุตฺตจ; อิโต, อิมสฺมา; อโต, เอโตฺต, เอตสฺมา; กุโต, กสฺมาฯ

อภฺยาทีหิ-ฯ

อภิอาทีหิ โต โหติ; อภิโต, ปริโต, ปจฺฉโต, เหฏฺฐโตฯ

อาทฺยาทีหิ-ฯ

อาทิปฺปภุตีหิ โต วา โหติ; อาโท, อาทิโต; มชฺฌโต, อนฺตโต, ปิฏฺฐิโต, ปสฺสโต, มุขโต–-ยโตทกํ ตทา ทิตฺตํ, ยํ อุทกํ ตเทวาทิตฺตนฺติ อโตฺถฯ

สพฺพาทิโต สตฺตมฺยา ตฺรตฺถา-ฯ

สพฺพาทีหิ สตฺตมฺยเนฺตหิ ตฺรตฺถา วา โหนฺติ; สพฺพตฺร, สพฺพตฺถ, สพฺพสฺมึ; ยตฺร, ยตฺถ, ยสฺมึ–-พหุลาธิการา น ตุมฺหาเมฺหหิฯ

กเตฺถตฺถ กุตฺราตฺรเกฺวหิธ-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต; กสฺมึ กตฺถ, กุตฺร, กฺว; เอตสฺมึ เอตฺถ, อตฺร; อสฺมึ อิห, อิธฯ

ธิ สพฺพา วา-

สตฺตมฺยนฺตโต สพฺพสฺมาธิ วา โหติ; สพฺพธิ; สพฺพตฺถฯ

ยา หึ-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา ยโต หึ วา โหติ; ยหึ, ยตฺรฯ

ตา หํ จ-ฯ

สตฺตมฺยนฺตา ตโต วา หํ โหติ หิญฺจ; ตหํ, ตหึ, ตตฺรฯ

กุหิํกหํ-ฯ

กิํสทฺทา สตฺตมฺยนฺตา หิํหํ นิปจฺจเนฺต กิสฺส กุกา จ; กิหิํ, กหํ, กถํ กุหิทฺวนฺติ? จนํ อิติ นิปาตนฺตรํ; กิหิทฺวีติ-เอตฺถ วิสโทฺทวิยฯ

สเพฺพกญฺญยเตหิ กาเล ทา-ฯ

เอเตหิ สตฺตมฺยเนฺตหิ จตฺตมาเนหิ กาเล ทา โหติ; สพฺพสฺมิํ กาเล สพฺพทา; เอกทา, อญฺญทา, ยทา, ตทา–-กาเลติ-กิํ? สพฺพตฺถเทเสฯ

กทากุทาสทาธุเนทาติ-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต; ตสฺมิํ กาเล กทา, กุทา; สมฺพสฺมิํ กาเล สทา; อิมสฺมิํ กาเล อธุนา, อิทานิฯ

อชฺชสชฺชวปรเชฺชฺวตรหิกรหา-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต; เอกติปฺปจฺจโย อาเทโส กาล วิเสโสติ สพฺพเมตํ นิปาตนาลพฺภติ; อิมสฺส โว โชฺช จาหนิ นิปจฺจเต; อสฺมิํ อหนิ อชฺช–-สมานสฺส สภาโวชฺชุ จาหนิ–-สมาเน อภนิ สชฺชุ–-อปรสฺมา ชฺชุ–-อปรสฺมิํ อหนิอปรชฺชุ–-อิมเสฺสโตกาเล รหิ ว–-อิมสฺมิํ กาเล เอตรหิ–-กิํสทฺทสฺส โก รห จานชฺชตเน–-ตสฺมิํ กาเล กรหฯ

สพฺพาทีหิ ปกาเร ถา-ฯ

สามญฺญสฺส เภทโก วิเสโส ปกาโร, ตตฺถ วตฺตมาเนหิ สพฺพาทีหิ ถา โหติ สเพฺพน ปกาเรน สพฺพถา; ยถา, ตถาฯ

กถมิตฺถํ-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต ปกาเร; กิมิเมหิ ถํ ปจฺจโย, ก◌ิจฺจ เตสํ ยถากฺกมํ; กถมิตฺถํฯ

ธา สงฺขฺยาหิ-ฯ

สงฺขฺยาวาจีหิ ปกาเร ธา ปโร โหติ;’ทฺวีหิ ปกาเรหิ เทฺว วา ปกาเรกโรติ’ วิธากโรติ; พหุธา กโรติ;’เอกํ ราสิํ ปญฺจปฺปการํ กโรติ’ ปญฺจธา กโรติ?ปญฺจปฺปการเมกปฺปการํ กโรติ’ เอกธากโรติฯ

เวกาชฺฌํ-ฯ

เอกสฺมา ปกาเร ชฺฌํ วา โหติ; เอกชฺกฺวงฺกโรติ; เอกธา กโรติฯ

ทฺวิตีเหธา-ฯ

ทฺวีติหิ ปกาเร เอธาวา โหติ; เวธา, เตธา; ทฺวิธา, ติธาฯ

ตพฺพติ ชาติโย-ฯ

ปการวติ ตํสามญฺญวาจกา สทฺทาชาติโย โหติ; ปฏุ ชาติโย, มุทุชาติโยฯ

วารสํขฺยาย กฺขตฺตุํ-

วารสมฺพนฺธินิยา สํขฺยาย กฺขตฺตุํ โหติ;’เทฺว วาเร ภุญฺชติ’ ทฺวิกฺขตฺตุํ ทิวสสฺส ภุญฺชติ; วารคฺคหณํ กึ? ปญจ ภิญฺชติ; สงฺขฺยายาติ-กึ? ปหูเต วาเร ภุญฺชติฯ

กติมฺหา-ฯ

วารสมฺพนฺธินิยา กติสํขฺยาย กฺขตฺตุํ โหติ;’กติ วาเร ภุญฺชนิ’กติกฺขตฺตุํ ภุญฺชติฯ

พหุมฺภา ธา จ ปจฺจาสตฺติยํ-ฯ

วารสมฺพนฺธินิยา พหุสํขฺยาย ธาโหติ กฺขตฺตุญฺจ; วารานเญฺจ ปจฺจาสตฺติ โหติ; พหุธา ทิวสสฺส พุญฺชติ พหุกฺขตฺตุํ–-ปจฺจาสตฺติยนฺติ กึ? พหุกฺขตฺตุํ มาสสฺส ภุญฺชติฯ

สกึ วา-ฯ

เอกํ วารมิจฺจสฺมึ อเตฺถ สกินฺติ วา นิปจฺจเต;’เอกํ วารํ ภุญฺชติ’–-วาติ กึ?เอกกฺขตฺตุํ ภุญฺชติฯ

โส วิจฺฉาปฺปกาเรสุ-ฯ

วีจฺฉายํ ปกาเร จ โส โหติ พหุลํ; วีจฺฉายํ-ขณฺฑโส, พิลโส; ปกาเร-ปุถุโส,สพฺพโสฯ

อภิตตพฺภาเว กราสภุโยเค วิการา จี-ฯ

อวตฺถาวโต วตฺถนฺตเรนาภุตสฺส ตายาวตฺถาย ภาเว กราสภุหิ สมฺพเนฺธสติ วิการวาจกา จี โหติ;’อธวลํ ธวลํ กโรติ’ ธวลี กโรติ; อธวโล ธวโล สิยา ธวลี สิยา; อธวโล ธวโล ภวติ ธวลี ภวติ–-อภตตพฺภาเวติ-กึ? ฆฏํ กโรติ, ทธิอตฺถิ, ฆโฏ ภวติ–-กราสภุโยเคติ กึ? อธวลา ธุวออิโล ชายเต–-วิการาติ-กึ? ปกติยา มา โหตุ; สุวณฺณํ กุณฺฑลี กโรติฯ

ทิสฺสนฺตเญฺญ’ปิ ปจฺจยา-ฯ

วุตฺตโต’เญฺญ’ปิ ปจฺจยา ทิสฺสนฺติ วุตฺตาวุตฺตเตฺถสุ;’วิวิธา มาตโร’ วิมาตโร,’ตาสํ ปุตฺตา’ เวมาตีกา-ริกณ;’ปถํ คจฺฉนฺตีติ’ ปถาวิโน-อาวี;’ อิสฺสา อสฺส อตฺถิติ’ อิสฺสุกี-อุกี?’ธุรํ วหนฺตีติ’ โธรยฺหา-ยฺหณฯ-

อญฺญสฺมึ-ฯ

วุตฺตโต’ญฺญสฺมิมฺปิ อเตฺถ วุตฺตปฺปจฺจยา ทิสฺสนฺติ;’มคธานํ อิสฺสโร’ มาคโธ-โณ;’กาสีติ สหสฺสํ, ตมคฺฆตีติ กาสิโย-อิโยฯ

สกตฺถ-ฯ

สกเตฺถ’ปิ ปจฺจยา ทิสฺสนฺติ; หีนโก, โปตโก, กิจจยยํฯ

โลโป-ฯ

ปจฺจยานํ โลโป’ปิ ทิสฺสติ; พุเทฺธ รตนํ ปณีตํ, จกฺขุํ สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยยน วาติ ภาวปฺปจฺจย โลโปฯ

สรานมาทิสฺสายุวณฺณสฺสาโญ ณานุพเนฺธ-ฯ

สรานมาทิภุตา เย อการิวณฺณุวณฺณา เตสํ อาโญ โหนฺติ ยถากฺกมํ ณานุพเนฺธ; ราฆโว, วิ้นเตโยฺย, เมนิโก, โอฬุมฺปิโก, โทหคฺคํ–-ณานุพเนฺธติ-กิํ? ปฺราตโนฯ

สํโยเค กฺวจิ-ฯ

สรานมาทิภุตา เย อยุวณฺณา เตสํ อาโญ โหนฺติ กฺวจิ เทว สํโยควิสเย ณานุพเนฺธ;เท โจฺจ, โกณฺฑโญฺญ –-กฺวจีติ-กิํ? กตฺติเกโยฺยฯ

มเชฺฌ-ฯ

มเชฺฌ วตฺตมานานมฺปิ อยุวณฺณานํ อาโญ โหนฺติ กฺวจิ; อฑฺฒเตยฺยา, วาเสโฎฺฐฯ

โกสฺช้ชาชฺชวปาริสชฺชสุภชฺชมทฺทวาริสฺสาสภาชญฺญ เถยฺยพาหุสจฺจา-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต ณานุพเนฺธ;’กุสีตสฺส ภาโว’ โกสชฺชชํ;’ อุชุโน ภาโว’ อปฺปวํ;’ปริสาสุ สาธุ’ ปาริสโชฺช;’สุหทโยจ’ สุหโชฺช,’ตสฺส ปน ภาโว โสหชฺชํ;’มุทุโน ภาโว’มทฺทวํ;’อิสิโน อิทํ, ภาโว วา’ อาริสฺสํ;’อุสภสฺส อิทํ, ภาโว วา’ อาสภํ;’อาชานียสฺส ภาโว’ โส เอว วา’ อาชญฺญํ;’เถนสฺส ภาโว, กมฺมํ วา’ เถยฺยํ;’พหุสฺสุตสฺส ภาโว’ พาหุสจฺจํ–-เอเตสุ ยมลกฺขณิกํ ตํ นิปาตนาฯ

มนาทีนํ สก-ฯ

มนาทีนํ สก โหติ ณานุพเนฺธ;’มนสิ ภวํ’ มานสํ;’ทุมฺมนโส ภาโว’ โทมนสฺสํ; โสมนสฺสํฯ

อุวณฺณสฺสาวงิ โหติ; ราฆโว, ชามฺพวํฯ

ยมฺหิ โคสฺส จ-ฯ

ยการาโท ปจฺจย ค้โอสฺสุวณฺณสฺส จ อวงิ โหติ; คพฺยํ, คาตโพฺยฯ

โลโป’วณฺณิวณฺณานํ-ฯ

ยการาโท ปจฺจเย อวณฺณิวณฺณานํ ลาโป โหติ, ทายชฺช้ชํ, การุญฺญํ, อาธิปจฺจํ, เทปฺปํ–-พหกุลํวิธานํ กฺวจิ น โหติ; กิจฺจยํฯ

รานฺพเนฺธ’นฺตสราทิสฺส-ฯ

อโนฺต สโร อาทิ ยสฺสาวยวสฺส ตสฺส โลโป โหติ รานฺพเนฺธ; กิตฺตกํ, เปเตฺตยฺยํฯ

กิสมหตมิเม กสฺมหา-ฯ

กิสสฺส มหโต อิเม กสฺมหา โหนฺติ ยถากฺกมํ; กสิมา, มหิมาฯ

อายุสฺสายส มนฺตฺมฺหิ-ฯ

อายุสฺส อายสาเทโส โหติ มนฺตฺมฺหิ; อายสฺมาฯ

โช วุทฺธสฺสิยิเฏฺสุ-ฯ

วุทฺธสฺส โช โหติ อิยิเฏฺฐสุ; เชโยฺย, เชโฏฺฐฯ

พาฬฺหนฺติกปสตฺถานํ สาธเนทสา-ฯ

อิเยเฏฺฐสุ พาฬฺหนฺติกปสตฺถานํ สาธเนทสา โหนฺตี ยถากฺกมํ; สาธิโย, สาธิโฏฺฐ; เนทิโย, เนทิโฏฺฐ; เสโยฺย, เสโฏฺฐ

กณฺกนาปฺปยุวานํ-ฯ

อิเยเฏฺฐสุ อปฺปยุวานํ กณฺกนา โหนฺติ ยยถากฺกมํ; กณิโย, กณิโฏฺฐ; กนิโย, กนิโฏฺฐฯ

โลโป วีมนฺตุวตฺตุนํ-ฯ

วีมนฺตุวนฺตุนํ โลโป โหติ อิยิเฏฺฐสุ?’อติสเยน เมธาวี’ เมธิโย, เมธิโฏฺฐ;’อติสเยนสติมา’สติโย, สติโฏฺฐ;’อติสเยน คุณวา’ คุณิยา, คุณิโฏฺฐฯ

เส สฺติออิสฺส ติสฺส-ฯ

เส ปเร สตฺยนฺตสฺส ติการสฺส โลโป โหติ; วีสํ สตํ, ติํสํ สตํฯ

เอตเสฺสฏ ตฺตเก-ฯ

ตฺตเก ปเร เอตสฺส เอฏ เหนาติ; เอตฺตกํฯ

ณิกสฺสิโย วา-ฯ

ณิกสฺสวา อิโย โหติ; สกฺยปุตฺติโย, สกฺยปุตฺติโกฯ

อธาตุสฺส เก’สฺยาทิโต เฆ’สฺสี-ฯ

เฆ ปเร อธาตุสฺส โย กกาโร ตโต ปุพฺพสฺส อการสฺส พกหุลํ อิ โหติ, สเว โฆน สฺยาทิโต ปโร โหติ; พาลิกา, การิกา–-อธาตุสฺสาติ-กิํ? สกา; เกติ-กิํ?นนฺทนา; อสฺยาทิโตติ-กิํ? พหุปริ

พฺพาชกา, มธุรา –-พหุจมฺมิกาติ กกาเรน สฺยาทิโน พฺยวหิตตฺตา สิทฺธํ–-เฆติ-กึ? พาลโก; อสฺสาติ-กึ? พหุกตฺตุกา,สาลาฯ

อิติ โมคฺคลฺลาเน วฺยากรเณ วุตฺติยํ ณาทิกโณฺฑ จตุโตฺถฯ

ติชมาเนหิ ขสา ขมาวีมํสาสุ-ฯ

ขนฺติยํ ติชา วีมํสายํ มานา จ ขสปฺปจฺจยา โหนฺติ ยถากฺกมํ; ติติกฺขา, วีมํสา–-ติติกฺขติ, วีมํสติฯ ขมาวีมํสา สุติ-กึ? เตชนํ, เตโช, เตชยติ, มานนํ, มาโน, มาเนติฯ

กิตา ติกิจฺฉาสํสเยสุ โช-ฯ

ติกิจฺฉายํ สํสเย จ วตฺตมานา กิตา โช โหติ–-ติกิจฺฉา, วิจิกิจฺฉา–-ติกิจฺฉติ, วิจิกิจฺฉติ–-อญฺญตฺรนิเกโต, สํเกโต, เกตนํ, เกโต, เกตยติฯ

นินฺทายํ คุปพธา พสฺสโภ จ-ฯ

นินฺทายํ วตฺตมาเนหิ คุปพเธหิ โช โหติ; พสฺส โภ จ–-ชิคุจฺฉา, พีภจฺฉา–-ชิคุจฺฉติ, พีภจฺฉติ–-อญฺญตฺรโคปนํ, โคเป, โปเปติ, พธโกฯ

ตุํสฺมา โลโป วิจฺฉายํเต-ฯ

ตุมนฺตโต อิจฺฉายมเตฺถ เต ขสฉา โหนฺติพหกุลํ; โลโป จ ตุํปจฺจยสฺสโหติ สุตตฺตา–-พุภุกฺขา, ชิคึสา, ชิฆจฺฉา–-พุภุกฺขติ, ชิคึสติ, ชิฆจฺฉติ–-อิธกสฺมา น โหติโภตฺตุมิจฺฉตีติ? ปทนฺตเรนาภิธานาฯ ตุํสฺมาติ-กึ? โภชนมิจฺฉติฯ อิจฺฉายนฺติ กึ? ภุญฺชิตุํ คจฺฉติฯ กถํ กุลํ ปิปติสตีติ? ยถา กุลํ ปติตุมิจฺฉตีติวากฺยํ โหติ, เอวํ วุตฺติปิ เหสฺสติ; วากฺยเมวจรหิ กถํ โหติ? โลกสฺส ตถา วจนิจฺฉายฯ

อีโย กมฺมา-ฯ

อิจฺฉากมฺมโต อิจฺฉายมเตฺถ อียปฺปจฺจโย โหติ;'ปุตฺตมิจฺฉติ' ปุตฺตียติ–-กมฺมาติ-กึ? ออสิเนจฺฉติ; อิธ กสฺมา น โหติ รโญฺญ ปุตฺตมิจฺฉตีติ? สาเปกฺขตฺตา; น หิ อญฺญมเปกฺขมาโน อเญฺญนสเหกตฺถิภาวมนุภวิตุํ สโกฺกติ; อิธาปิ จรหิ น สิยา อตฺตโนปุตฺตมิจฺฉตีติ; เนเวตฺถ ภวิตพฺพํ; น หิ ภวติ อตฺตโนปุตฺติยตีติ; กถํ จรหิ วุตฺตสฺส อตฺตติยตาวคมฺยเต? อญฺญสฺสาสุตตฺตา, อิจฺฉาย จ ตพฺพิสยตฺตาฯ

อุปมานาจาเร-ฯ

กมฺมโต อุปมานา อาวารเตฺถ อีโย โหติ;'ปุตฺตมวา จรติ' ปุตฺตียติ มาณวกํ; อุปมานาติ กึ? ปุตฺตมาจรติฯ

อาธารา-ฯ

อาธารตุปมานาอาวารเตฺถ อีโย โหติ;'กุฏิยมิวาจรติ' กุฏิยติ ปาสาเท, ปาสาทียติ กุฏิยํฯ

กตฺตุตาโย-ฯ

กตฺตตุปมานา อาจารเตฺถ อาโย โหติ;’ปพฺพโตวา จรติ’ปพฺพตายติฯ

จฺยเตฺถ-ฯ

กตฺตุโต อภุตฺตตพฺภาเว อาโย โหติ พหุลํ; ภุสายติ, ปฏปฏายติ, โลหิตายติ–-กตฺตุโต เตฺวว-ภุสํกโรตีติ; อิห กสฺมา น โหติ ภุสิ ภวตีติ? วุตฺตตฺถตายฯ

สทฺทาทีติ กโรติ-ฯ

สทฺทาทีหิ ทุติยเนฺตหิ กโรตีติ อสฺมึ อเตฺถ อาโย โหติ; สทฺทายติ, เวรายติ, กลหายติ, ธูปายติฯ

นโมตฺวโสฺส-ฯ

นโม อิจฺจสฺมา กโรตีติ อสฺมึ อเตฺถ อโสฺส โหติ; นมสฺสติ ตถาคตํฯ

ธาตฺวเตฺถ นามสฺมิ-ฯ

นามสฺมา ธาตฺวเตฺถ พหุลมิ โหติ;’หตฺถินา อติกฺกมติ’อติ หตฺถยติ;’ วีณาย อุปคายติ’ อุปวีณยติ;’ทฬฺหํ กโรติ’ วินยํ ทฬฺหยติ;’ วิสุทฺธา โหติ’ รตฺติ วิสุทฺธยติ;’กุสลํ ปุจฺฉติ’กุสลยติฯ

สจฺจาทีหาปิ-ฯ

สจฺจาทีหิ ธาตฺวเตฺถ อาปิ โหติ; สจฺจาเปติ, อตฺถาเปติ, เวทาเปติ, สุกฺขาเปติ สุขาเปติ, ทุกฺขาเปติฯ

กฺริยตฺถา-ฯ

อยมธิกาโร อา สตฺถปริสมตฺติยา;’กฺริยา อโตฺถ ยสฺสโส กฺริยโตฺถ’,ธาตุฯ

จุราทิโต ณิ-ฯ

จุราทีหิ กฺริยเตฺถหิ สกเตฺถ ณิ ปโร โหติ พหุลํ; ณกาโร วุทฺธฺยโตฺถ–-เอวมญฺญตฺราปิ–-โจรยติ, ลาฬยติฯ กถํ รชฺชํ กาเรตีติ? โยควิภาคโตฯ

ปโยชกพฺยาปาเร ณาปิ จ-ฯ

กตฺตารํ โย ปโยชยติ ตสฺส พฺยาปาเร กฺริยตฺถา ณิณาปี โหนฺติ พหุลํ; กาเรติ, การาเปติ–-นนุ จ กตฺตาปิ กรณาทีนํปโยชโกติ ตพฺยาปาเร?ปิ ณิณาปี ปาปุณนฺติ? ปโยชกคฺคหณสามตฺถิยา น ภวิสฺสนฺติ, จุราทีหิ วิสุํ วจนสามตฺถิยา จ–-อาโต ภิโยฺย ณาปิเยว, ณิเย วฺวณฺณโต, ทฺวยเมวเญฺญหิฯ

โกฺย ภาวกเมฺมสฺวปโรเกฺขสุ มานนฺตตฺยาทิสุ-

ภาวกมฺมวิหิเตสุ ปโรกฺขาวชฺชิเตสุ มานนฺตตฺยาทิสุ ปเรสฺโกฺย โหติ กฺรยตฺถา–-นฺตคฺคหณมุตฺตรตฺถํ; กกาโร อวุทฺธฺยโตฺถ; เอวมุตฺตรตฺราปิ–-ฐิยมานํ, ฐิยเต; สูยมานํ, สูยเต–-อปโรเกฺขสูติ-กึ? พภุว เทวทเตฺตน; พิภิท กุสูโลฯ ภิชฺชเต กุสูโล สยเมวาติภิชฺชเตติ สวนา กมฺมตาวคมฺยเต, สยเมวาติ สวนโต กตฺตุตา; กตฺตุตาวจนิจฺฉายนฺตฺ-ภินฺทติกุสฺโล อตฺตานนฺติ ภวติ; เอวมญฺญมฺปิ ยถาคมมนุคนฺตพฺพํฯ ‘‘อปโรเกฺขสุ มานนฺตตฺยาทิสู’ติ-อยมธิกาโร อา‘‘ตนาทิโตฺว‘‘อปิ์วเอเต ตฺยาทโย ตฺยาทิสุ ปรภุเตสุ กตฺตุกมฺมภาววิหิเตสุ กฺยลาทีนํ วิธานโต เตเสฺวว วิญฺญยนฺตีติ-อกมฺมเกหิ ธาตุหิ กตฺตุภาเวสุ สกมฺมเกหิ กตฺตุกเมฺมสุกมฺมาวจนิจฺฉายํ ภาเวว ภวนฺตีติ เวทิตพฺพา–-ยสฺสปนธาตุสฺส กฺริยา กมฺมมเปกฺขเต โสสกมฺมโก? ยสฺส ตุ กฺริยา กตฺตุมตฺตมเปกฺขเต โส อกมฺมโกติ ญาตพฺพํฯ

กตฺตริ โล-ฯ

กตฺตริ โล-ฯ

กฺริยตฺถโต อปโรเกฺขสุ กตฺตฺวิตมานนฺตตฺยาทิสุ โล โหติ; ลกาโร ‘‘ญิลเสฺส’ติฯ วิเสสนโตฺถ–-ปจมาโน, ปจโนฺต; ปวติฯ

มญฺจ รุธาทีนํ-ฯ

รุธาทิโต กตฺตฺวิหิตมานาทิสุ โล โหติ; มํ วานฺต สรา ปโร; มกาโร’นฺพโนฺธ; อกาโร อุจฺจารณโตฺว–-รุนฺธมาโน, รุนฺธโนฺต, รุนฺธติฯ

ณณาปฺยาปีหิ วา-ฯ

ณิณาปฺยาผีหิ กตฺตฺวิหิตมานาทิสุ โล โหติ วิภาสา; โจรยโนฺต, โจเรโนฺต; การยนฺตา, กาเรโนฺต; การาปิ์ยโนฺต, การาเปโนฺต; สจฺจาปยโนฺต, สจฺจาเปโนฺต; โจรยติ, โจเรติ; การยติ, กาเรติ; การาปยติ, การาเปติ; สจฺจาปยติ, สจฺจาเปติ–-วจตฺถิตวิภาสโตฺถ’ยํ วา สโทฺท; เตน มาเน นิจฺจํ; โจรยมาโน, การยมาโน, การาปยมาโน, สจฺจาปยมาโนฯ

ทิปาทีหิ ยยก-ฯ

ทิวาทีหิ ลวีสเย ยก โหติ; ทิพฺพโนฺต; ทิพฺพติฯ

ตุทาทีหิ โก-ฯ

ตุทาทีหิ ลวีสเย โก โหติ; ตุทมาโน, ตุทโนฺต; กุทติฯ

ชฺยาทีหิ กฺนา-ฯ

ชิอาทีหิ ลวิสเย กฺนา โหติ; ชินโนฺต, ชินาติ–-กถํ ชยโนฺต, ชยตีนิ? ภุวาทิปาฐาฯ

กฺยาทีหี กฺณา-ฯ

กีอาทีหิ ลวิสเย กฺณา โหติ; กิณโนฺต, กิณาติฯ

สฺวาทีหิ โกฺณ-ฯ

สุอาทีหิ ลวิสเย โกฺณ โหติ; สุณมาโน, สุณนฺต, สุโณติ; กถํ สุณาตีติ? กฺยาทิปาฐาฯ

ตนาทิโตฺว-ฯ

ตนาทิโต ลวิสเย โอ โหติ; ตโนติฯ

ภาวกเมฺมสุ ตพฺพานียา-ฯ

ตพฺพอนียา กฺริยตฺถา ปเร ภาวกเมฺมสุ พหุลมฺภวนฺติ; กตฺตพฺพํ, กรณียํ; กตฺตโพฺพ กโฎ; กรณีโย–-พหุลา

ธิการา กรณาทิสฺวปิ ภวนฺติ–-สินานียํ, จุณฺณํ; ทานีโย, พฺราหฺมโณ; สมาวตฺตนีโย, คุรุ; ปวจนีโย, อุปชฺฌาโย; อุปฏฺฐานีโย, สิโสฺสฯ

ฆฺยณ-ฯ

ภาวกเมฺมสุ กฺริยตฺถา ปโร ฆฺยณ โหติ พหุลํ; วากฺยํ, การิยํ, เวยฺยํ, เชยฺยํฯ

อาเสฺส จ-ฯ

อาโต ฆฺยณ โหติ ภาวกเมฺมสุ อาสฺส เอ จ; เทยฺยํฯ

วทาทีหิ โย-ฯ

วทาทีหิ กฺริยเตฺถหิ โย โหติ พหุลมฺหาวกเมฺมสุ; วชฺชํ, มชฺชํ, คมฺมํ–-ภุชาเนฺต () โภโชฺช, โอทโน; โภชฺชา, ยาคุ; โภคฺคมญฺญํฯ

กิจฺจฆจฺจภจฺจภพฺพเลยฺยา-ฯ

เอเต สทฺทา ยปฺปจฺจยนฺตา นิปจฺจเนฺตฯ

คุหาทีหิ ยก-ฯ

คุหาทีหิ กฺริยเตฺถหิ ภาวกเมฺมสุ ยก โหติ; คุยฺหํ, ทุยฺหํ, สิโสฺส; สิทฺธา เอเวเต ตพฺพาทโย เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสฺวปิ คมฺยมาเนสุ สามเญฺญน วิธานโต–-โหตา ขลุ กโฎ กตฺตโพฺพ, กรณีโย, การิโย, กิโจฺจ-เอวํ ตฺวยา กโฎ กตฺตโพฺพ; โหตา กโฎ กตฺตโพฺพ, โหโต หิ ปโตฺต กาโล กฏกรเณ–-เอวํ อุทฺธมฺมุหุตฺติเก’ปิ วตฺตมานโต เปสาทิสุ สิทฺธา เอว–-ตถา อรเห กตฺตริ สตฺติวิสิเฏฺฐ จ ปตียมาเน อาวสฺสกาธมิณตาวิสิเฏฺฐว ภาวาโท สิทฺธา–-อุทฺธ มุหุตฺติกโต-โภตา กโฎ กตฺตโพฺพ; โภตา รชฺชํ กาตพฺพํ, ภวํ อรโห; โภตา ภาโร วหิตโพฺพ, ภวํ สโตฺต; โภตา อวสฺสํ กโฎ กตฺตโพฺพ; โภตา นิโกฺข ทาตโพฺพฯ

กตฺตริ ลตุณกา-ฯ

กตฺตริ การเก กฺริยตฺถา ลตุณกา โภนฺตี; ปฐิตา, ปาฐโก–-พหุลมิเตฺวว-ปาเทหิ หรียตี’ติ ปาทหารเก;’คเลจุปฺปตี’ติ คเลโจปโก–-สโทฺธ เอว ลตฺอรเห สีลสาธุ ธเมฺมสุ จ สามญฺญวิหิต ตตฺตา; ภวํ พลุ กญฺญาย ปริคฺคยิตา, ภวเมตํ อรหติ; สีลาทิสฺ-ขลฺวปิ อุปาทาตา กุมารเก; คนฺ ตาเขโล; มุณฺฑยิตาโร สาวิฎฺฐายนา วธุํ กตปริคหํฯ

อาวี-ฯ

กฺริยยตฺถา อาวี โหติ พหุลํ กตฺตริ; ภยทสฺสาวี–-อปฺปวีสยตาญาปนตฺถํ ภินฺนโยคกรณํ; สามญฺญวิหิตตฺตา สีลาทิสุ จ โหเตวฯ

อาสิํสายมโก-ฯ อาสิํสายํ คมฺยมานายํ กฺริยตฺถา อโก โหติ กตฺตริ;’ชีวตุติ’ ชีวโก; นนฺท ตุติ’ นนฺทโก;’ภวตุติ’ ภวโกฯ

กรา ณโน-ฯ

กรโต กตฺตริ ณโน โหติ;’กโรตี’ติ การณํ; กตฺตรีติ-กิํ? กรณํฯ

หาโต วีหิกาเลสุ-ฯ

หาโต วีหิสิํ กาเล จณโน โหตี กตฺตริ; หายนา นาม วีหโย; หายโน สํวจฺฉโร; วีหิกาเล สูติ - กิํ? หาตาฯ

วีทา กุ -ฯ

วิทสฺมา กู โหติ กตฺตริ; วิทู, โลกวิทูฯ

วิโต ญาโต-ฯ

วิปุพฺพา ญาอิจฺจสฺมา กุ โหติ กตฺตริ; วิญฺญู; วิโตติ-กิํ? ปโญฺญฯ

กมฺมา-ฯ

กมฺมโต ปรา ญาอิจฺจสฺมา กู โหติ กตฺตริ; สพฺพญฺญู, กาลญฺญูฯ

กฺวจณ-ฯ

กมฺมโต ปรา กฺริยตฺถา กฺวจิ อณ โหติ กตฺตริ; กุมฺภกาโร, สรลาโว, มวฺตชฺฌาโย–-พหกุ ลาธิการา อิห น โหติ, อาทิจฺจํ ปสฺสติ, หิมวนฺตํ สุโณติ, คามํ คจฺฉติฯ กฺวจีติ กิํ? กมฺมกโรฯ

คมา รู-ฯ

กมฺมโต ปรํ คมา รู โหติ กตฺตริ; เวทคู, ปารคูฯ

สมานญฺญภวนฺตยาทิตุปมานา ทิสา กเมฺม รีริกฺขกา-ฯ

สมานาทีหิ ยาทีหิโจปมาเนหิ ปรา ทิสา กมฺมการเก รีริกฺขกา โหนฺติ;’ สมาโน วิย ทิสฺสตี’ติ สที, สทิโกฺข, สทิโส; อญฺญาที, อญฺญาทิโกฺข, อญฺญาทิโส; ภวาที, ภวาทิโกฺข, ภวาทิโส; ยาที, ยาทิโกฺข, ยาทิโส; ตฺยาที, ตฺยฺยาทิโกฺข, ตฺยาทิโส –-สมานาทีหีติ กึ? รุโกฺข วิย ทิสฺสติฯ อุปมานาติ กึ? โส ทิสฺสติ กเมฺมติ กึ? โส วิย ปสฺสตี–-รการา อนฺตสราทิโลปตฺถาฯ กกาโร เอการาภาวโตฺถฯ

ภาวการเกสฺวฆณฺฆกา-ฯ

ภาเว การเก จ กฺริยตฺถา อฆณฺฆกา โหนฺติ พหุลํ; อปคฺคโห, นิคฺคโห, กโร, คโร, จโย, ชโย, รโว, ภโว, ปโจ, วโจ, อนฺนโท, ปฺรินฺทโท, อีสกฺกโร, ทุกฺกโร, สุกโร–-ฆณ-ภาเว-ปาโก-วาโค, ภาโวฯ การเก’ปิ สญฺญายํ ตาว-’ปชฺชเต’เนเน’ติ ปาโท;’รุชตี’ติ โรโค;’วีสตีติ เวโส;’สรติ กาลนฺตร’นฺติ สาโร, ถิรโตฺถ;’ทรียเนฺต เอเตภี’ติ ทารา;’ชีรยติ เอเตนา’ติ ชาโร–-อสญฺญายมฺปิ-ทาโย, ทโตฺต; ลาโภ, ลโทฺธ–-ฆ-วโกนิปโก–-ก-ปิโย, ขิโป, ภุโช, อายุธํฯ

ทาธาตฺวิ-ฯ

ทาธาหิ พหุลมิ โหติภาวการเกสุ; อาทิ, นิธิฯ วาลธิฯ

วมาทีหถุ-ฯ

วมาทิหิ ภาวการเกสฺวถุ โหติ; วมถุ, เวปถุฯ

กฺวิ-ฯ

กฺริยตฺถา กฺวิ โหติ พหุลํ ภาวการเกสุ–-กกาโร กานุ พนฺธการิยโตฺถ–-อภิภุ, สยมฺภุ, ภตฺตคฺคํ, สลากคฺคํ, สภา, ปภาฯ

อโน-ฯ .

กฺริยตฺถา ภาวการเกสฺวโน โหติ; คมนํ, ทานํ, สมฺปทานํ, อปาทานํ, อธิกรณํ, จลโน, ชลโน, โกธโน, โกปโน, มณฺฑโน, ภุสโนฯ

อิตฺถิยมณกฺติกยกฺยา . จ-ฯ

อิตฺถิลิเงฺค ภาเว การเก จ กฺริยตฺถา ออาทโย โหนฺต โน จ พหุลํ–-อ-ติติกฺขาฯ วีมํสา, ชิคุจฺฉา, ปิปาสา, ปุตฺตียา, อีหา, ภิกฺขา, อาปทา, เมธา, โคธา–-ณ-การา, หารา, ตารา, ธารา, อารา–-กฺติ-อิฏฺฐิ, สิฏฺฐิ, ภิตฺติ, ภตฺติ, ตนฺติ, ภุติ –-ก- อุหา, รุชา, มุทา,–-ยก-วิชฺชา, อิชฺชา–-ย-เสยฺยา, สมชฺชา, ปพฺพชฺชา, ปริจริยา, ชาคริยา–-อน-การณา, หารณา, เวทนา, วนฺทนา, อุปาสนาฯ

ชาหาห-ฯ

ชาหา อิเจฺจเตหิ นิ โหติตฺถิยํ; ชานิ, หานิฯ

กรา ริริโย-ฯ

กรโต ริริโย โหติตฺถิยํ;’กรณํ’ กิริยา–-กถํ กฺริยาติ?’กฺริยาย’นฺติ นิปาตนาฯ

อิกิตี สรูเป-ฯ

กฺริยตฺถสฺส สรูเป’ภิเธเย กฺริยตฺถา ปเร อิกิตี โหนฺติ; วจิ, ยุธิฯ ปจติฯ–-อกาโร กกาโรติ อาทิสุ การสเทฺทน สมาโส, ยถา เอวกาโรติฯ

สีลาภิกฺขญฺญาวสฺสเกสุ ณิ-ฯ

กฺริยตฺถา ณี โหติ สีลาทิสุ ปตียมาเนสุ; อุณฺหโภชิ, ขีรปายี, อวสฺสการี, สตตฺทายีฯ

ถาวริตฺตรภงฺคุรภิทุรภาสุรภสฺสรา-ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺต สีเล คมฺยมาเนฯ

กตฺตริ ภุเต กฺตวนฺตุกฺตาวี-ฯ

ภุตเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา กฺตวนฺตุกฺตาวี โหนฺตี กตฺตริ; วิชิตวา, วิชิตาวี; ภุเตติ อธิกาโร ยาว อาหารตฺถาติฯ

โกฺต ภาวกเมฺมสุ-ฯ

ภาเว กเมฺม จ ภุเต โกฺต โหติ; อาสิตํ ภวตา; กโต กโฎ ภวตาฯ

กตฺตรี จารเมฺห-ฯ

กฺริยารเมฺภ กตฺตริ โกฺต โหต, ยถาปตฺตญฺจ; ปกโต ภวํ กฎํ; ปกโต กโฎ ภวตา; ปสุโตฺต ภวํ; ปสุตฺตํ ภวตาฯ

ฐาสวสสิลิสฌิรุหชรชนีหิ-ฯ

ฐาทีหิ กตฺตริ โกฺต โหติ ยถาปตฺตญฺจ; อุปฎฺฐิโต คุรุมฺภวํ, อุปฎฺฐิโต คุรุ โภตา; อุปาสิโต คุรุมฺภวํ, อุปาสิโต คุรุ โภตา; อนฺวุสิโต คุรุมฺภวํ, อนฺวุสิโต คุรุ โภตา; อาสิลิโฎฺฐ คุรุมฺภวํ, อาสิลิโฎฺฐ คุรุ โภตา;

อธิสยิโต ขโฎปิกํ ภวํ, อธิสยิตา ขโฎปิกา โภตา; อารุโฬฺห รุกฺขํ ภวํ, อารุโฬฺห รุโกฺข ภาตา; อนุชิโณฺณ วสลิํ เทวทโตฺต, อนุชิณฺณา วสลี เทวทเตฺตน; อนุชาโต มาณวโก มาณวิกํ, อนุชาตา มาณวิกา มาณวเกนฯ

คมนตฺถากมฺมกาธาเร จ-ฯ

คมนตฺถโต อกมฺมกโต จ กฺริยตฺถา อาธาเร โกฺต โหติ กตฺตริ จ ยถาปตฺตญฺจ; อิทเมสํ ยาตํ, อิห เต ยาตํ, อิหเตหิ ยาตํ, อยํ เตหิ ยาโต ปโถ, อิทเมสมาสิตํ, อิห เต อาสิตา, อิห เตหิ อาสิตํ, เทโว เจ วโฎฺฐ สมฺปนฺนา สาลโยติ -การณ สามคฺคิสมฺปตฺติ เอตฺถาภิมตาฯ

อาหารตฺถา-ฯ

อโชฺฌหารตฺถา อาธาเร โกฺต โหติ ยถาปตฺตญฺจ; อิทเมสํ ภุตฺตํ, อิทเมสํ ปีตํ, อิห เตหิ ภุตฺตํ, อิห เตหิ ปีตํ, โอทโน เตหิ ภุโตฺต, ปีตมุทกํ--อกตฺตโตฺถ โยควิภาโค; กถํ ปีตา คาโวติ?’ปีตเมสํ วิชฺชตี’ติปีตา?พาหุลกา วา--ปสฺสิโนฺนติ ยา เอตฺถ ภุตกาลตา ตนฺร โกฺต; เอวํ รญฺญมฺมโต, รญฺญมิโฎฺฐ,รญฺญมฺพุโทฺธ, รญฺญํ ปูชิโต--เอวํ สีลิโต, รกฺขิโต, ขโนฺต, อากุโฎฺฐ, รุโฎฺฐ, รุสิโต, อภิวฺยาหโฎ, ทยิโต, หโฎฺฐ, กโนฺต, สํยโต,อมโต--กฎฺฐนฺติ ภุตตายเมว; เหตุโน ผลํ ตฺวตฺร ภาวิฯ

ตุํตาเยตเว ภาเว ภวิสฺสติ กฺริยายํ ตทตฺถายํ-ฯ

ภวิสฺสติอเตฺถ วตฺตมานโต กฺรยตฺถา ภาเว ตุํตาเย ตเว โหนฺติ กฺริยายํ ตทตฺถายํ ปตียมานายํ; กาตุํ คจฺฉติ; กตฺตาเย คจฺฉติ; กาตเว คจฺฉติ--อิจฺฉติ โภตฺตุํ กาเมติ โภตฺตุนฺติ อิมินาว สิทฺธํปุนพฺพิธาเนตฺวิหาปิ สิยา อิจฺฉโนฺต กโรตีติ--เอวํ สโกฺกติโภตฺตุํ, ชานาติ โภตฺตุํ, คิลายติ โภตฺตุํ, ฆฎเต โภตฺตุํ, อารภเต โภตฺตุํ, ลภเต โภตฺตุํ, ปกฺกมติ โภตฺตุํ, อุสฺสหตี โภนฺตุํ, อรหติ โภตฺตุํ, อตฺถิ โภตฺตุํ, วิชฺชติ โภตฺตุํ, วฎฺฎติ โภตฺตุํ, กปฺปติ โภตฺตุนฺติ--ตถา ปารยติ โภตฺตุํ, ปหุ โภตฺตุํ, สมโตฺถ โภตฺตุํ, ปริยโตฺต โภตฺตุํ, อลํ โภตฺตุนฺติ; ภวติสฺส สพฺพตฺถ สมฺภวา--ตถา กาโล โภตฺตุํ, สมโย โภตฺตุํ, เวลา โภตฺตุนฺติ--ยถา-โภตฺตุมโน, โสตุํ โสโต, ทฎฺฐุํ จกฺขุฯ ยุชฺฌิตุํ ธนุ, วตฺตุํ ชโฬ, คนฺตุํ มโน, กตฺตุมลโสติ--อุจฺจารณนฺตุ วตฺตายตฺตํ--ภาเวติ กึ? กริสฺสามิติ คจฺฉติ; กฺริยายนฺติ กึ? ภิกฺขิสฺสํ อิจฺจสฺส ชฎา; ตทตฺถายนฺติ กึ คจฺฉิสฺสโต เต ภวิสฺสติ ภตฺตํ โภชนายฯ

ปฎิเสเธ’ลํขลูนํ ตูนกฺตฺวานกฺตฺวา วา-ฯ

อลํขลุสทฺทานํ ปฎิเสธตฺถานํปโยเค ตุนาทโย วา โหนฺติ ภาเว; อลํ โสตุน, ขลุ โสตุน; อลํ สุตฺวาน, ขลุ สุตฺวาน; อลํ สุตฺวา, ขลุ สุตฺวา; ลํ สุเตน, ขลุ สุเตน--อลํ ขลูนนฺติ กึ? มา โหตุ; ปฎิเสเธติ กึ? อลํกาโรฯ

ปุเพฺพกกตฺตุกานํ-ฯ

เอโก กตฺตา เยสํ วฺยาปารานํ เตสุโย ปุโพฺพ ตทตฺถโต กฺริยตฺถา ตุนาทโย โหนฺติ ภาเว; โสตุน ยาติ, สุตฺวาน, สุตฺวาวา--เอกกตฺตุกานนฺติ กึ ภุตฺตสฺมึ เทวทเตฺต ยญฺญทโตฺต วชติ; ปุพฺพาติ กึ? ภุญฺชติ จ ปจติ จ--อปฺปตฺวา นทึ ปพฺพโต, อติกฺกมฺม ปพฺพตํ นทีติ ภุธาตุสฺส สพฺพตฺถ สมฺภวา เอกกตฺตุกตา ปุพฺพกาลตา จ คมฺยเตฯ ภุตฺวา ภุตฺวา คจฺฉตีติ อิมินาว สิทฺธมาภิกฺขญฺญนฺตุ ทิพฺพจนาวคมฺยเต--กถํ ชีวคาหํ อคาหสิ, กายปฺปจาลกํ คจฺฉนฺตีติอาทิ? ฆณเนฺตน กฺริยาวิเสสเนน สิทฺธํ; ยถา โอทนปากํ สยตีติฯ

โนฺต กตฺตริ วตฺตมาเน-ฯ

จตฺตมานเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา โนฺต โหติ กตฺตริ; ติฎฺฐโนฺตฯ

มาโน-ฯ

วตฺตมานเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา มาโน โหติ กตฺตริ; ติฎฺฐมาโนฯ

ภาวกเมฺมสุ -ฯ

วตฺตมานเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา ภาเว กเมฺม จ มาโน โหติ; ฐียมานํ, ปจฺจมาโน โอทโนฯ

เต สฺสปุพฺพานาคเต-ฯ

อนาคตเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยนฺถา เต นฺตมานา สฺสปุพฺพา โหนฺติ; ฐสฺสโนฺต, ฐสฺสมาโน, ฐิสิสฺสมานํ, ปจฺจสฺสมาโน โอทโนฯ

ณฺวาทโย-ฯ

กฺริยตฺถา ปเร พหกุลํ ณฺวาทโย โหนฺติ; จารุ, ทารุฯ

ขชยานเมกสฺสโรทิ เทฺว-ฯ

ขฉสปฺปจฺจยนฺตานํ กฺริยตฺถานํ ปฐมเมกสฺสรํ สทฺทรูปํ เทฺว ภวติ; ติติกฺขา, ชิคุจฺฉา, วีมํสาฯ

ปโรกฺขายญฺจ-ฯ

ปโรกฺขายํ ปฐมเมกสฺสรํ สทฺทรูปํ เทฺว ภวติ; ชคาม–-จกาโร อวุตฺตสมุจฺจยโตฺถ; เตนญฺญตฺราปิ ยถาคมํฯ

ชหาติ, ชหิตพฺพํ, ชหิตุํ, ททฺทลฺลติ, วงฺกมติ–-โลลุโป, โมมุโหติ โอตฺตํ’ตทมินาทิ’ ปาสาฯ

อาทิสฺมา สรา-ฯ

อาทิภุตา สรา ปรเมกสฺสรํ เทฺว โหติ; อสิสิสติ–-อาทิสฺมาติ กึ? ชชาคาร; สราติ กึ? ปปาจฯ

น ปุน-ฯ

คํ ทฺวิภุตํ น ตํ ปุน ทฺวตฺตมาปชฺชเต; ติติกฺขสติ, ชิคุจฺฉิสติฯ

ยถิฎฐํ สฺยาทิโน-ฯ

สฺยาทฺยนฺตสฺส ยถิฎฐเมกสฺสรมาทิภุตมญฺญํ วา ยถาคมํ ทฺวิตฺตมาปชฺชเต; ปุปุตฺติยิสติ, ปุติตฺตียิสตี, ปุตฺตียิยิสติฯ

รโสฺส ปุพฺพสฺส-ฯ

จิเตฺต ปุพฺพสฺสลโร รโสฺส โหติ; ททาติฯ

โลโป’นาทิพฺยญฺชนสฺส-ฯ

ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺสาทิโต’ญฺญสฺสพฺยญฺชนสฺส โลโป โหติ; อสิสิสติฯ

ขชเสสฺวสฺสิ -ฯ

ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺส อสฺส อิ โหติ ขฉเสสุ; ปิปาสติ–-ขฉ เสสูติ กึ? ชหาติ; อสฺสาติ กึ? พุภุกฺขติฯ

คุปิสฺสุสฺส -ฯ

ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺส คุปิสฺส อุสฺส อิ โหติ ขฉเสสุ; ชิคุจฺฉติฯ

จตุตฺถทุติยยานํ ตติยปฐมา-ฯ

ทฺวิเตฺต ปุเพฺพสํ จตุตฺถทุติยานํ ตติยปฐมา โหนฺติ; พุภุกฺขติฯ จิเจฺฉทฯ

กวคฺคหานํ จวคฺคชา-ฯ

ทฺวิเตฺต ปุเพฺพสํ กวคฺคหานํ ววคฺคชาโหนฺติ ยถา กฺกมํ; จุโกป, ชหาติฯ

มานสฺสวี ปรสฺส จ มํ-ฯ

ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺสมานสฺส วี โหติ, ปรสฺสจ มํ; วีมํสติฯ

กิตสฺสาสํสเยติ วา-ฯ

สํสยโต’ญฺญสฺมึ จตฺตมานสฺสทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺส กิตสฺสวาติ โหติ; ติกิจฺฉติฯ จิกิจฺฉติ–-อสํสเยติ กึ? วิจิกิจฺฉติฯ

ยุวณฺณานโมฺญปฺปจฺจเย-ฯ

อิวณฺณุวณฺณนฺตานํ กฺริยตฺถานํ โญ โหนฺติ ยถากฺกมํ ปจฺจเย; เจตพฺพํ, เนตพฺพํ, โสตพฺพํ, ภวิตพฺพํฯ

ลหุสฺสุปนฺตสฺส-ฯ

ลหุภุตสฺส อุปนฺตสฺส ยุวณฺณสฺส โญ โหนฺติ ยถากฺกมํ; เอสิตพฺพํ, โกสิตพฺพํ–-ลหุสฺสาติกึ? ธูปิตา; อุปนฺตสฺสาติ-กึ? รุนฺธติฯ

อสฺสา ณานุพเนฺธ -ฯ

ณการานุพเนฺธ ปจฺจเย ปเร อุปนฺตสฺส อการสฺส อาโหติ; การโกฯ

น เต กานุพนฺธนาคเมสุ-ฯ

เต โญอา กานุพเนฺธ นาคเม จ น โหนฺติ; จิโต, สุโต, ทิโฎฺฐ, ปุโฎฺฐ–-นาคเม วนาทินาฯ–-จินิตพฺพํ, วินิตุํ; สุณิตพฺพํ, สุณิตุํ; ปาปุณิตพฺพํ, ปาปุณิตุํ; ธุนิตพฺพํ, ธุนิตุํ, ธุนนํ, ธุนยิตพฺพํ, ธุนาเปตพฺพํ, ธุนยิตุํ,ธุนาเปตุํ, ธุนยนํ, ธุนาปนํ, ธุนยติ, ธุนาเปติ; ปีเนตพฺพํ, ปีนยิตุํ, ปีนนํ, ปีนิตุํ, ปีนยติ; สุโนติ; สิโนติ; ทุโนติ; หิโนติ; ปหิณิตพฺพํ, ปหิณิตุํ, ปหิณนํฯ

วา กฺววิ-ฯ

เต กฺวจิ วา น โหนฺติ กานุพนฺธนาคเมสุ; มุทิโต โมทิโต; รุทิตํ, โรทิตํฯ

อญฺญตฺราปิ-ฯ

กานุพนฺธนาคมโต’ญฺญสฺมิมฺปิ เต กฺวจิ น โหนฺติ; ขิปโก, ปนฺทนํ, วธโกฯ

เปฺย สิสฺสา-ฯ

สิสฺส อาติ ปฺยาเทเส; นิสฺสายฯ

โญนมยวา สเร-ฯ

สเร ปเร โญนมยวา โหนฺติ; ชโย, ภโว--สเรติ กึ? เชติ; อนุโภติฯ

อายาวา ณานุพเนฺธ-ฯ

โญนมายาวา โหนฺติ สราโทณานุพเนฺธ; นายยติ, ภาวยติฯ สยาเปตฺวาติอาทิสุรสฺสตฺตํฯ

อาสฺสาณาปิมฺหิ ยุก-ฯ

อาการนฺตสฺส กฺริยตฺถสฺส ยุก โหติ ณาปิโต’ญฺญสฺมึ ณานุพเนฺธ; ทายโก--ณานุพเนฺธ เตฺวว? ทานํฯ อณาปิมฺหีติ กึ? ทาปยติฯ

ปทาทีนํ กฺวจิ-ฯ

ปทาทีนํ ยุก โหติ กฺวจิ; นิปชฺชิตพฺพํ, นิปชฺชิตุํ, นิปชฺชนํ, ปมชฺชิตพฺพํ, ปมชฺชิตุํ, ปมชฺชนํ--กฺวจีติ กึ? ปาโทฯ

มํ วา รุธาทีนํ-ฯ

รุธาทีนํ กฺวจิ มํ วา โหติ; รุนฺธิตุํ, รุชฺฌิตุํ--กฺวจิเตฺวว? นิโรโธฯ

กฺวมฺหิ โลโป’นฺตพฺยญฺชนสฺส-ฯ

อนฺตพฺยญฺชนสฺส โลโป โหติ กฺวมฺหิ;’ภตฺตํ ฆสนฺติ, คณฺหนฺติ วาเอตฺถา’ติ ภตฺตคฺคํฯ

ปรรูปมยกาเร พฺยญฺชเน-ฯ

กฺริยตฺถานมนฺตพฺยญฺชนสฺส ปรรูปํ โหติ ยการโต’ญฺญสฺมึ พฺยญฺชเน; เหตฺตพฺพํ; พฺยญฺชเนติ กึ? ภินฺทิตพฺพํฯ อยกาเรติ กึ? ภิชฺชติฯ

มนานํ นิคฺคหีตํ-ฯ

มการนการนฺตานํ กฺริยตฺถานํ นิคฺคหีตํ โหตยยกาเร พฺยญฺชเน; คนฺตพฺพํ, ชงฺฆาฯ พฺยญฺชเนเตฺวว? คมนํ; อย กาเรเตฺวว? คมฺยเตฯ

น พฺรูโสฺส-ฯ

พฺรูสฺส โอ น โหติ พฺยญฺชเน; พฺรูมิฯ พฺยญฺชเนเตฺวว? อพฺรวิฯ

กคา จชานํ ฆานุพเนฺธ-ฯ

ฆานุพเนฺธ จการชการนฺตานํ กฺริยตฺถานํ กคา โหนฺติ ยถากฺกมํ; วากฺยํ, ภาคฺยํฯ

หนสฺส ฆาโต ณานุพเนฺธ-ฯ

หนสฺส ฆาโต โหติ ณานุพเนฺธ; อาฆาโตฯ

กฺวิมฺหี โฆ ปริปจฺจสโมหิ-ฯ

ปธฺยาทีหิ ปรสฺสหนสฺสโฆ โหติ กฺวิมฺหิ; ปลิโฆ, ปฏิโฆ, อฆํ-รสฺสตฺตํ นิปาตนา;สโงฺฆ, โอโฆฯ

ปรสฺส ฆํ เส-ฯ

ทฺวิเตฺต ปรสฺส หนสฺส ฆํ โหติ เส; ชิฆํสาฯ

ชิหรานํ คิํ-ฯ

ทฺวิเตฺต ปเรสํ ชิหรานํ คิํ โหติ เส; วิชิคิํสา, ชิคิํสาฯ

ธาสฺส โห-ฯ

ทฺวิเตฺต ปรสฺส ธาสฺส ห โหติ; ทหติฯ

ณิมฺหิ ทีโฆ ทุสสฺส-ฯ

ทุสสฺสทีโฆ โหติ ณิมฺหี; ทูสิโต–-ณิมฺหีติ กิํ? ทุโฏฺฐฯ

คุหิสฺส สเร-

คุหิสฺส ทีโฆ โหติ สเร; นิคุหนํ–-สเรติ กิํ? คุยฺหํฯ

มุหพหานญฺจ เต กานุพเนฺธ’เตฺว-ฯ

มุหพหานํ คุหิสฺส จ ทีโฆ โหติ ตการาโท กานุพเนฺธตฺวานตฺวาวชฺชิเต; มูโฬฺห, พาเฬฺหา, คุโฬฺห–-เนติ กิํ? มุยหติฯ กานุพเนฺธติ กิํ? มุ-หิตพฺพํฯ อเตฺวติ กิํ? มุยฺหิตฺวาน, มุยฺหิตฺวา, กานุพเนฺธเตฺวติ อยมธิกาโร ยาว สาสสฺสสิเสฺว‘‘ติฯ

วหสฺสฺสฺส-ฯ

วหสฺส◌ิสฺส ทีโฆ โหติ เต กานุพเนฺธ ตฺวานตฺวาวชฺชิเต; จูโฬฺหฯ

ธาสฺส หิ-ฯ

ธา ธารเณนิมสฺส หิ โหติ เต กานุพเนฺธ ตฺวานตฺวา วชฺชิเต; นิหิโต, นิหิตวาฯ

หมาทิรานํ โลโป’นฺตสฺส -ฯ

หมาทีนํ รการนฺตานํ วานฺตสฺสโลโป โหติ เต กานุพเนฺธ ตฺวานตฺวาวชฺชิเต; คโต, ขโต, หโต, มโต, ตโต, สญฺญโต, รโต, กโต--เตเตฺวจ? คมฺยเตฯ กานุพเนฺธเตฺววฯ คนฺตพฺพํฯ อเตฺว เตฺวว? คนฺตฺวาน, คนฺตฺวาฯ

วจาทินํ วสฺสุฏ วา-ฯ

วจาทีนํ วสฺส วา อุฏ โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; อุตฺตา, วุตฺตํ; อุตฺถํ, วุตฺถํ; อเตฺวเตฺวว? วตฺวาน, วตฺวาฯ

อสฺสุ-ฯ

วจาทีนมสฺส อุ โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; วุตฺตํ, วุตฺถํฯ

วทฺธสฺส วา-ฯ

วทฺธสฺส อสฺส วา อุ โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; วุโทฺธ, วโทฺธ--อเตฺวตฺวว? วทฺธิตฺวาน; วทฺธิตฺวาฯ กถํ วุตฺตีติ?’วุตฺติ มเตฺต’ติฯ นิปาตนา; วตฺตีติ โหเตว ยถาลกฺขณํฯ

ยชสฺสยสฺส ฏิยี-ฯ

ยชสฺส ยสฺส ฏิยี โหนฺตี กานุพเนฺธ’เตฺว; อิฏฺฐํ, สิฏฺฐํ, อเตฺวเตฺวว? ยชิตฺวาน, ยชิตฺวาฯ

ฐาสฺสิ-ฯ

ฐาสฺสิ โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; ฐิโตฯ อเตฺวเตฺวว? ฐตฺวาน, ฐตฺวาฯ

คาปานมิ โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; คีตํ, ปีตํฯ อเตฺวเตฺวว? คายิตฺวา; นิจฺจํ ยาคโม; ปาสฺส ตุ ปีตฺวานิ พหุลาธิการาฯ

ชนิสฺสา-ฯ

ชนิสฺส อา โหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; ชาโตฯ อเตฺวเตฺวว? ชนิตฺวาฯ

สาสสฺสสิสฺวา-ฯ

สาสสฺส วา สิโสฺหติ กานุพเนฺธ’เตฺว; สิฏฺฐํ, สตฺถํ; สิโสฺส, สาสิโยฯ อเตฺวเตฺวว? อนุสาสิตฺวานฯ

กรสฺสาตเว-ฯ

กรสฺสอา โหติ ตเว; กาตเวฯ

ตุํตุนตเพฺพสฺวา-ฯ

ตุมาทิสุ วา กรสฺสา โหติ; กาตุํ, กตฺตุํ, กาตุน, กตฺตุน; กาตพฺพํ, กตฺตพฺพํฯ

ญสฺส เน ชา-ฯ

ญธาตุสฺส ชา โหติ นกาเร; ชานิตุํ, ชานโตฺตฯ เนติ กิํ? ญาโตฯ

สกาปานํ กุกฺกุ เณ-ฯ

สกอาปานํ กุกฺกุ อิเจฺจเต อาคมา โหนฺติ ณกาเรฯ สกฺกุณโนฺต, ปาปุณโนฺต; สกฺกุโณติ, ปาปุโณติฯ เณติ กิํ? สโกฺกติ, ปาเปติฯ

นิโต จิสฺส โช-ฯ

นิสฺมา ปรสฺส จิสฺส โฉ โหติ; นิจฺฉโยฯ

ชรสทานมิม วา-ฯ

ชรสทานมนฺตสรา ปโร อีม โหติ วิภาสา; ชีรณา, ชีรติ, ชีราเปติ; นิสีทิตพฺพํ, นิสีทนํ, นิสีทิตุํ, นิสีทติ–-วาติ กิํ? ชรา, นิสชฺชา;’อีม เวติ โยควิภาคา อเณฺญสมฺปิ?อภิรถ, สํโยคาทิโลโป’ตฺถสฺสฯ

ทิสสฺส ปสฺสทสฺสทสฺททกฺขา-ฯ

ทิสสฺส ปสฺสาทโย โหนฺติ วิภาสา; วิปสฺสนา, วิปสฺสิตุํ, วิปสฺสติ; สุทสฺสี, ปิยทสฺสี, ธมฺมทสฺสี, สุทสฺสํ, ทสฺสนํ, ทเสฺสติ; ทฏฺฐพฺพํ, ทฏฺฐา, ทฏฺฐุํ, ทุทฺทโส, อทฺทส; อทฺทา, อทฺทํ; อทฺทกฺขิ, ทกฺขิสฺสติ–-วาเตฺวว? ทิสฺสนฺติ พาลาฯ

สมานา โร รีริกฺขเกสุ -ฯ

สมานสทฺทโต ปรสฺส ทิสสฺส ร โหติ วา รีริกฺขเกสุ; สรี, สที; สริโกฺข, สทิโกฺข; สริโส, สทิโสฯ

ทหสฺส ทสฺสโฑ-ฯ

ทหสฺส ทสฺสโฑ โหติ วา; ฑาเนหา, ทาโห; ฑหติ, ทหติฯ

อนฆณฺสฺวาปรีหิ โฬ-ฯ

อาปรีหิ ปรสฺส ทหสฺส ทสฺส โฬ โหตนฺฒณฺสุ; อาฬาหนํ, ปริฬาโหฯ

อตฺยาทิเนฺตสฺวตฺถิสฺส ภุ-ฯ

ตฺยาทินฺนวชฺชิเตสุ ปจฺจเยสุ อส ภฺวิจฺจสฺส ภุ โหติ; ภวิตพฺพํฯ

อาเทสวิธานมสสฺสาปฺปโยคตฺถเมตสฺมึ วิสเย–-เอเตน กตฺถจิ กสฺสจิ ธาตุสฺสาปฺปโยโค’ปิ ญาปิโต โหติ–-อตฺยาทิเนฺตสูติ กึ? อตฺถิ, สเนฺตฯ อตฺถิสฺสาติ กึ? อสฺสติสฺส มา โหตุฯ

ออาสฺสอาทิสุ -ฯ

ออาโท อาอาโท สฺสอาโท จ อตฺถสฺส ภุ โหติ; พภฺว, อภวา, อภวิสฺสา, ภวิสฺสติฯ

นฺตมานานฺติยิยุํสฺวาทิโลโป-ฯ

นฺตาทีสฺวตฺถิสฺสาทิโลโป โหติ; สเนฺต, สมาโน, สนฺติ, สนฺตุ, สิยา, สิยุํ–-เอเตสฺวิติ กึ? อตฺถิฯ

ปาทิโต ฐาสฺส วา ฐโค กฺวจิ-ฯ

ปาทีหิ กฺริยาวิเสสโชตเกหิ สเทฺทหิ ปรสฺส ฐาสฺส กฺวจิ ฐโห วา โหติ; สณฺฐหเนฺต, สนฺติฏฺฐเนฺต; สณฺฐหติ, สนฺติฏฺฐติ–-ป ปรา อป สํอนุ อว โอ นิ ทุ วิ อธิ อปิ อติ สุ อุอภิปติ ปริ อุป อา ปาทิ; กฺวจีติ กึ? สณฺฐิติฯ

ทาสฺสิยงิ-ฯ

ปาทิโต ปรสฺส ทาสฺส อิยงิ เหนาติ กฺวจิ; อนาทิสิตฺวา, สมาทิยติ; กฺวจีเตฺวว? อาทายฯ

ปาทิโต ปรสฺสกรสฺส กฺวจิข โหติ; สงฺขาโร, สงฺขรี ยติ –-กรสฺสาติ อวตฺวา กโรติสฺสาติ วจนํ ติมฺหิ จ วิกรณุปฺปตฺติ ญาเปตุํฯ

ปุรสฺมา-ฯ

ปุร อิจฺจสฺมา นิปาตา ปรสฺส กรสฺสข โหติ; ปุรกฺขตฺวา, ปุเรกฺขาโร, เอตฺตํ ตทมินาทิปาฐาฯ

ติโต กมสฺส-ฯ

นิสฺมา ปรสฺส กมสฺส กฺวจิ ข โหติ; ปุรกฺขตฺวา, ปุเรกฺขาโร, เอตฺตํ ตทมินาทิปาฐาฯ

นิโต กมสฺส-ฯ

นิสฺมา ปรสฺส กมสฺส กฺวจิ ข โหติ; นิกฺขมติ; กฺวจิเตฺวว? นิกฺกโมฯ

ยฺวณฺณานมิยงฺวงิ สเร-ฯ

อิวณฺณุวณฺณนฺตานํ กฺริยตฺถานมิยงฺวงิ โหนฺติ สเร กฺววิ;เวทิยติ, พฺรุวนฺติ; สเรติ กึ? นิเวเทติ, พฺรูติ; กฺวจีเตฺวว? ชยติ, ภวติฯ

อญฺญาทิสฺสาสฺสี เกฺย-ฯ

ญาทิโต’ญฺญสฺส อาการนฺตสฺส กฺริยตฺถสฺส อี โหติ เกฺย; ทิยติ; อญฺญาทิสฺสาติ กึ? ญายติ, ตายติฯ

ตนสฺสา วา-ฯ

ตนสฺส อา โหติ วา เกฺย; ตายเต, ตญฺญเตฯ

ทีโฆ สรสฺส-ฯ

สรนฺตสฺส กฺริยตฺถสฺสทีโฆ โหติ เกฺย; จียเต, สูยเตฯ สานนฺตรสฺส ตสฺส โฐ-ฯ

สการนฺตโต กฺริยตฺถา ปรสฺสานนฺตรสฺสตการสฺส ฐ โหติ; กุโฏฺฐ, ตุฏฺฐวา, ตุฏฺฐพฺพํ, ตุฏฺฐี; อนนตรสาติ กึ? ตุสฺสิตฺวาฯ

กสสฺสิม จ วา-ฯ

กสสฺมา ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส ฐ โหติ, กสสฺส วา อิม จ; กิฏฺฐํ, กฏฺฐํ–-อนนฺตรสฺสาเตฺวว? กสิตพฺพํฯ

ธโสฺตตฺรสฺตา -ฯ

เอเต สทฺทา นิปจฺจเนฺตฯ

ปุจฺฉาทิโต-ฯ

ปุจฺฉาทีหิ กฺริยเตฺถหิ ปรสฺสานนฺตรสฺส ตการสฺสฐ โหติ; ปุโฏฺฐ, ภโฏฺฐ, ยิโฏฺฐ–-อนนฺตรสฺสาเตฺวว? ปุจฺฉิตฺวาฯ

สาสวสสํสสสา โถ-ฯ

เอเตหิ ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส ถ โหติ; สตฺถํ, วุตฺถํ, ปสตฺถํ, สตฺถํ–-กถมนุสิโฏฺฐติ? ‘‘กถนรานํ ฎฐณลา‘‘ติฯ โฐฯ อนนฺตรสฺสาเตฺวว? สาสตุํฯ

โธ ทหเภหิ-ฯ

ธการหการภการเนฺตหิ กฺริยเตฺถหิ ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส ธ โหติ; วุโทฺธ, ทุทฺธํ,ลทฺธํฯ

ทหา โฒ-ฯ

ทหา ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส ฒ โหติ; ทโฬฺหฯ

พหสฺสุม จ-ฯ

พหา ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส โส โหติ, พหสฺสุม จ สสนฺตโยเคน; พฺโฑฺฒฯ

รุหาทีหิ โห ฬ จ -ฯ

รุหาทีหิ ปรสฺสานนฺตรสฺสตสฺส ห โหติ, โฬ จานฺตสฺส; อารุโฬฺห, คุโฬฺห, วุโฬฺห, พาโฬฺห; อนนฺตรสฺสาเตฺวว? อาโรคตุํฯ

มุหา วา-ฯ

มุหา ปรสฺสานนฺตรสฺส ตสฺส ห โหติ วา, โฬ จานฺตสฺส หสนฺติโยเคน; มุโฬฺห, มุโทฺธฯ

ภิทาทิโต โน กฺตกฺกวนฺตุนํ-ฯ ภิทาทิโต ปเรสํ กฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺสโน โหติ; ภิโนฺน, ภินฺนวา, ฉิโนฺน, ฉินฺนวา, ฉโนฺน, ฉนฺนวา, ขิโนฺน, ขินฺนวา, อุปฺปโนฺน, อุปฺปนนวา, สิโนฺน, สินฺนวา, สเนนา, สนฺนวา, ปีโน, ปีนวา, สูโน, สูนวา, ทีโน, ทีนวา, ฑีโน, ฑีนวา, ลีโน, ลีนวา, ลูโน, ลูนวา–-กฺตกฺตวนฺตุนตฺติ กึ? ภิตฺติ; ฉิตฺติ, โภตฺตุํ, เฉตฺตุํฯ

ทาตฺถีโนฺน-ฯ

ทาโต ปเรสํ กฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺส อิโนฺน โหติ; ทิโนฺน, ทินฺนวาฯ

กิราทีหิ โณ-ฯ

กิราทีหิ ปเรสํ กฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺสานนฺตรสฺส ณ โหติ; กิโณฺณ, กิณฺณวา, ปุโณฺณ, ปุณฺณวา, ขีโณ, ขีณวาฯ

ตราทีห ริโณฺณ-ฯ

ตราทีหิ ปเรสํ กฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺสรโณฺณ โหติ; ติโณฺณ, ติณฺณวา, ชิโณฺณ, ชิณฺณวา, จิโณฺณ, จิณฺณวาฯ

โค ภญฺชาทีหิ-ฯ

ภญฺชาทีหิ ปเรสํกฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺสานนฺตรสฺสค โหติ; ภโคฺค, ภคฺควา, ลโคฺค, ลคฺควา, นิมุโคฺค, นิมุคฺควา, สํวิโคฺค, สํวิคฺควาฯ

สุสา โข-ฯ

สุสา ปเรสํ กฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺส โข โหติ; สุเกฺขํ, สุกฺขวาฯ

ปจา โก-ฯ

ปจา ปเรสํ กฺตกฺกวนฺตุนํ ตสฺส โก โหติ; ปโกฺก, ปกฺกวาฯ

มุจา วา-ฯ

มฺจา ปเรสํกฺตกฺตวนฺตุนํ ตสฺส โก วา โหติ; มุโกฺก, มุโตฺต; มุกฺกวา, มุตฺตวา—-สโกฺกติ ณฺวาทิสุ สิทฺธํ—-กฺตกฺตวนฺตุสุ สโตฺต สตฺตวาเตฺวว โหติฯ

โลโป วฑฺฒมา กฺติสฺส-ฯ

วฑฺฒมา ปรสฺสกฺติสฺส ตสฺส โลโป โหติ; วฑฺฒิฯ

กฺวิสฺส-ฯ

กฺริยตฺถา ปรสฺส กฺวิสฺส โลโป โหติ; อภิภุฯ

ณิณาปีนํ เตสุ-ฯ

ณิณาปีนํ โลโป โหติ เตสุ ณิณาปีสุ;’กาเรนฺตํ ปโยชยยติ’กาเรติ, การาเปติฯ

กฺวจี วิกรณานํ-ฯ

วิกรณานํ กฺวจิ โลโป โหต; อุทปาทิ, หนฺติฯ

มานสฺส มสฺส-ฯ

กฺริยตฺถา ปรสฺส มานสฺส มการสฺส โลโป โหติ กฺวจิ; กราโณ; กฺวจติ กึ? กุรฺมาโนฯ

เออิลเสฺส-ฯ

เออิลานเม โหต กฺวจี; คเหตฺวา, อเทนฺติ; กฺวจีเตฺวว? วปิตฺวาฯ

โปฺย วา ตฺวาสฺส สมาเส-ฯ

ตฺวาสฺสวา โปฺย โหต สมาเส; ปกาโร’เปฺย สสฺสา’ติฯ วิเสสนตฺถา; อภิภูย, อภิภวิตฺวา—-สมาเสติ กึ? ปตฺวา; กฺววาสมาเส’ปิ พหกุลาธิการา?ลตํ ทเนฺตหิ ฉินฺทิยฯ

ตฺํยานา-ฯ

ตฺวาสฺส วา ตฺํยานา โหนฺติ สมาเส กฺวจิ; อภิหฐํ, อภิหริตฺวา; อนุโมทิยาน, อนุโมทิตฺวา—-อสมาเส-ปิ พหุลาธิการา? ทฐํ; ทิสฺวา—-เอสมปฺปวิสยตาญาปนโตฺถ โยควิภาโคฯ

หนา รโจฺจ-ฯ

หนสฺมา ปรสฺส ตฺวาสฺส รโจฺจ วา โหติ สมาเส; อหจฺจ, อหนิตฺวาฯ

สาสาธิกรา จจริจฺจา-ฯ

สาสาธีหิ ปรา กรา ปรสฺส ตฺวาสฺส จจริจฺจา วา โหนฺติ ยถากฺกมํ; สกฺกจฺจ, สกฺกริตฺวา, อสกฺกจฺจ, อสกฺกริตฺวา, อธิกิจฺจ, อธิกริตฺวา,

อิโต โจฺจ-ฯ

อิอิจฺจสฺมา ปรสฺส ตฺวาสฺส โจฺจ วา โหติ; อธิจฺจ, อธิยิตฺวา, สเมจฺจ, สเมตฺวาฯ

ทิสา วานวา ส จ-ฯ

ทิสโต ตฺวาสฺส วานวา โหนฺติ วา, ทิสสฺส จ สกาโร ตํ สนฺติโยเคน; สสฺส สวิธานํ ปรรูป พาธนตฺถํ; ทิสฺวาน, ทิสฺวา, ปสฺสิตฺวา–-กถํ นาทฏฺฐา ปรโต โทสนฺติ? ญาปกาตฺวาสฺส วโลโป; เอวํ ลทฺธา(น) ธนนฺติอาทิสุฯ

เออิ พฺยญฺชนสฺส-ฯ

กฺริยตฺถา ปรสฺส พฺยญฺชนาทิปฺปจฺจยสฺส ญิ วา โหติ; ภุญฺชิตุํ, โหตฺตุ; พฺยญฺชนสฺสาติ กึ? ปาจโกฯ

รา นสฺส โณ-ฯ

รานฺตโต กฺริยตฺถา ปรสฺส ปจฺจยนการสฺส โณ โหติ; อรณํ, สรณํฯ

น นฺตมานตฺยฺยาทินํ-ฯ

รานฺตโต ปเรสํ นฺตมานตฺยาทีนํ นสฺส โณ น โหติ; กโรนฺต, กุรฺมาโน; กโรนฺติฯ

คมยมิสาสทิสานํ วา จฺฉงิ-ฯ

เอเตสํ วา จฺฉงิ โหติ นฺตมานตฺยาทิสุ; คจฺฉนฺต, คจฺฉมาโน, คจฺฉติ; ยจฺฉนฺต, ยจฺฉมาโน, ยจฺฉติ; อิจฺฉนฺต, อิจฺฉมาโน, อิจฺฉติ; อจฺฉนฺต, อจฺฉมาโน, อจฺฉติ; ทิจฺฉนฺต, ทิจฺฉมาโน, ทิจฺฉติฯ วาติ กึ? คมิสฺสติ; ววตฺถิต วิหาสเตฺตนเณฺญสุ จ กฺวจิ? อิจฺฉิตพฺพํ, อิจฺฉา, อิจฺฉิตุํ; อจฺฉิตพฺพํ, อจฺฉตุํ; อเณฺญสญฺจ โยควิภาคา? ปเวจฺฉติฯ

ชรมรานมียงิ-ฯ

เอเตสมียงิ วา โหติ นฺตมานตฺยาทิสุ; ชียนฺต, ชีรนฺต; ชียมาโน, ชีรมาโน; ชียติ, ชีรติ; มียนฺต, มรนฺต; มียมาโน, มรมาโน; มียติ, มรติฯ

ฐาปานํ ติฏฺฐปิวา-ฯ

ฐปานํ ติฏฺฐปิวา โหนฺติ วา นฺตมานตฺยาทิสุ; ติฏฺฐนฺต, ติฏฺฐมาโน, ติฏฺฐติ; ปิวนฺต, ปิวติ; วาเตฺวว? ฐาติ, ปาติฯ

คมวททานํ ฆมฺมวชฺชทชฺชา-ฯ

คมาทีนํ ฆมฺมาทโย วา โหนฺติ นฺตมานตฺยฺยาทิสุ; ฆมฺมนฺต, คจฺฉนฺต; วชฺชนฺต, วทนฺต; ทชฺชนฺต, ททนฺตฯ

กรสฺส โสสฺส กุพฺพกฺรุกยิรา-ฯ

กรสฺส สโอการสฺส กุพฺพาทโย วา โหนฺติ นฺตมานตฺยาทิสุ; กุพฺพโนฺต, กยิรโนฺต, กโรโนฺต; กุพฺพมาโน, กุรุมาโน, กยิรมาโน, กราโณ; กุพฺพติ, กยิรติ, กโรติ; กุพฺพเต, กุรุเต, กยิรเต–-วจตฺถิตวิภาสตฺตา วาธิการสฺส ภิโยฺย มานปรจฺฉเกฺกสุกฺรุ, กฺววิเทว ปุพฺพจฺฉเกฺก? อคฺฆํ กุรุตุ โน ภวํ; โสสฺสาติ วุตฺตตฺตา กตฺตริ เยวิเมฯ

คหสฺส เฆโปฺป-ฯ

คหสฺส วา เฆโปฺปติ นฺตมานตฺยาทิสุ; เฆปฺปโนฺต, เฆปฺปมาโน, เฆปฺปติ–-วาเตฺวว? คณฺหาติฯ

โณ นิคฺคหิตสฺส-ฯ

คหสฺส นิคฺคหตสฺส โณ โหติ; คณฺหิตพฺพํ, คณฺหิตุํ, คณฺหโนฺตฯ

อิติ โมคฺคลฺลาเน วฺยากรเณ วุตฺติยํ ขาทิกโณฺฑ ปญฺจโมฯ

วตฺตมาเน ติอนฺติสิถมิมตฺญเนฺต เสเวฺหญฺเมฺห-ฯ

วตฺตมานฺญารทฺธาปริสมเตฺต อเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา ตฺยาทโย โหนฺตี; คจฺฉติ, คจฺฉนฺติ, คจฺฉสิ, คจฺฉถ, คจฺฉามิ, คจฺฉาม; คจฺฉเต, คจฺฉเนฺต, คจฺฉเส, คจฺฉเวฺห, คเจฺฉ, คจฺฉเมฺห –-กถํ ปุเร อธโมฺม ทิปฺปติ, ปุรา มรามิติ? วตฺตมานเสฺสว วตฺตุมิฏฺฐตฺตา, ตํสมีปสฺสตคฺคหเณน คหณา; ปุเรปุราสเทฺทหิ วา อนาคตตฺตาวคมฺยเต, ตทา ตสฺส วตฺตมานตฺตา; กาลวฺยตฺตโย วา เอโส; ภวเนฺตว หิ กาลนฺตเร’ปิ ตฺยาทโย พาหุลกา?“สเนฺตสุ ปริคุหามิ มา จ กิญฺจิ อิโต อหํ, กายยสฺส เภทา อภิสมฺปรายํ สหวฺยตํ คจฺฉติ วาสวสฺส, อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ, อติเวลํ นมสฺสิสฺสนฺติ“ฯ

ภวสฺสติ สฺสติสฺสนฺติสฺสสิสฺสถสฺสามิสฺสามสฺสเตสฺสเนฺต สฺสเสสฺสเวฺหสฺสํสฺสาเมฺห-ฯ

ภวิสฺสติ อนารเทฺธ อเตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา สฺสตฺยาทโย โหนฺติ; คมิสฺสติ, คมิสฺสนฺติ, คมิสฺสสิ, คมิสฺสถ, คมิสฺสามิ, คมิสฺสาม; คมิสฺสเต, คมิสฺสเนฺต, คมิสฺสเส, คมิสฺสเวฺห, คมิสฺสํ, คมิสฺสาเมฺหฯ

นาเม ครหาวิมฺภเยสุ-ฯ

นามสเทฺท นิปาเต สติ ครหายํ วิมฺภเย จ คมฺยมาเนสฺสตฺยาทโย โหนฺติ; อิเม หิ นาม กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ; น หิ นาม ภิกฺขเว ตสฺส โมฆปุริสสฺสปาเณสุ อนุทฺทยา ภวิสฺสติ; กถญฺหิ นาม โส ภิกฺขเว โมฆปุริโส สพฺพมตฺติกามยํ กุฏิกํ กริสฺสติ; ตตฺถ นาม ตฺวํ โมฆปุริสมยา วิราคาย ธเมฺม เทสิเต สราคาย เวเตสฺสสิ, อตฺถิ นามตาต สุทินฺน อาภิโทสิกํ กุมฺมาสํ ปริภุญฺชิสฺสสิ, อตฺถิเยวิหาปิ นินฺทาวคโมฯ วิมฺภเย?- อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภูตํ วต โภ สเนฺตน วต โภ ปพฺพชิตา วิหาเรนวิรนฺติ, ยตฺร หิ นาม สญฺญี สมาโน ชาคโร ปญฺจมตฺตานี สกฏสตานิ นิสฺสาย นิสฺสาย อติกฺกนฺตานิ เนว ทกฺขิติ, น ปน สทฺทํ โสสฺสติ; อจฺฉริยํ อโนฺธ นาม ปพฺพตมาโรหิสฺสติ; พธิโร นาม สทฺทํ โสสฺสติฯ

ภุเต อีอุํโอเตฺถมฺภาอาอูเสวฺหํอเมฺภ-ฯ

ภุเต ปริสมตฺตญฺเญฺต วตฺตมานโต กฺริยตฺถา อีอาทโย โหนฺติ; อคมี, อคมุํ, อคโม, อคมิตฺถ, อคมิํ, อคมิมฺหา; อคมา, อคมู, อคมิเส, อคมิวฺหํ, อคม, อคมิเมฺห–-ภุต สามญฺญวจนิจฺฉายมนชฺชตเนปิ? สุโว อโหสิ อานโนฺทฯ

อนชฺชตเน อาอูโอตฺถอมฺหาตฺถตฺถุํเสวฺหอิํมฺภเส-ฯ

อวิชฺชมานชฺชตเน ภุเต’เตฺถ วตฺตมานโต กฺริยตฺถา อาอาทโย โหนฺติฯ

> อาญายฺยา จ อุฏฺฐานา อาญายฺยา จ สํเวสนา,
> เอสชฺชตโน กาโล อหรูภยตฑฺฒรตฺตํ วา;

อคมา, อคมู, อคโม, อคมตฺถ, อคม, อคมมฺหา; อคมิตฺถ, อคมตฺถุํ, อคมเส, อคมวฺหํ, คมิํ, อคมมฺหเส; อญฺญปทโตฺถ กิํ? อชฺช หิโยฺย วา อคมาสิฯ

ปโรเกฺข โอเอตฺถอมฺภตฺถเรโตฺถโวฺหอิเมฺห-ฯ

อปจฺจเกฺข ภุตานชฺชตเน’เตฺถ จตฺตมานโต กฺริยตฺถา ออาทโย โหนฺติ; ชคาม, ชคมุ, ชคเม, ชคมิตฺถ, ชคม, ชคมิมฺห; ชคมิตฺถ, ชคมิเร, ชคมิโตฺถ, ชคมิโวฺห, ชคมิ, ชคมิเมฺหฯ

มูฬฺหวิกฺขิตฺตพฺยาสตฺตจิโตฺตนตฺตนาปิ กฺริยา กตาภินิพฺพตฺติกาเล’นุปลทฺธา สมานา เอเลนานุมียมานา ปโรกฺขาจ วตฺถุโต; เตนุตฺตมวฺสเย’ปิ ปโยคสมฺภโวฯ

เอยฺยาโท วาติปตฺติยํ สฺสาสฺสํสุเสฺสสฺสถสฺสํสฺสมฺหาสฺสถ สฺสิํสฺสเสสฺสเวฺหสฺสิํสฺสามอเส-ฯ

เอยฺยาโท วิสเย กฺริยาติปตฺติยํ สฺสาทโย โหนฺติ วิภาสา; วิธุรปฺปจฺจโยปนิปาตโต การณเวกลฺลโต วา กฺริยายาติ ปตนมนิปฺผตฺติ กฺริยาติปตฺติ; เอเต จ สฺสาทโย สามตฺถิยาตีตานาคเตเสฺวว โหนฺติ, น วตฺตมาเน, ตตฺร กฺริยาติปตฺตฺย สมฺภวาฯ

สเจ ปฐมวเย ปพฺพชฺชํ อลภิสฺสา, อรหา อภวิสฺสา; ทกฺขิเณน เจ อคมิสฺสา, น สกฏํ ปริยาภวิสฺสา- ทกฺขิเณน เจ อคมิสฺสํสุ, อคมิเสฺส, อคมิสฺสถ, อคมิสฺสํ, อคมิสฺสมฺหา, อคมิสฺสถ, อคมิสฺสิํสุ, อคมิสฺสเส, อคมิสฺสเวฺห,อคมิสฺสิํ, อคมิสฺสาม อเส- น สกฏํ ปริยาภวิสฺสาฯ วาติ กิํ? ทกฺขิเณน เจ คมิสฺสติ, น สกฏํ ปริยาภวิสฺสติฯ

เหตุผเลเสฺวยฺยเอยฺยุํเอยฺยาสเอยฺยาถเอยฺยามิเอยฺยามเอถ เอรํเอโถเอยฺยโวฺหเอยฺยํเอยฺยาเมฺห-ฯ

เหตุภุตายํ ผลภุตายญฺจ กฺริยายํ วตฺตมานโต กฺริยตฺถาเอยฺยาทโย วา โหนฺติฯ

สเจ สํขารา นิจฺจา ภเวยฺยุํ, น นิรุเชฺฌยฺยุํ; ทกฺขิเนณน เจ คเจฺฉยฺย, น สกฏํ ปริยาภเวยฺย-ทกฺขิเณน เจ คเจฺฉยฺยุํ, คเจฺฉยฺยาสิ, คเจฺฉยฺยาถ, คเจฺฉยฺยามิ, คเจฺฉยฺยาม; คเจฺฉถ, คเจฺฉรํ, คเจฺฉโถ, คเจฺฉยฺยโวฺห, คเจฺฉยฺยํ, คเจฺฉยฺยาเมฺห- น สกฏํ ปริยาภเวยฺย; ภวนํ คมนญฺจ เหตุ, อนิรุชฺฌนํ ปริยาภวนญฺจ ผลํ–-อิห กสฺมา น โหติ?- หนฺตีติ ปลายติ, วสฺสตีติ

ธาวติ, หนิสฺสตีติ ปลายิสฺสตีติ? อิติสเทฺทเนว เหตุเหตุมนฺตตายย โชติตตฺตา วาติ กึ ทกฺขิเณน เจ คมิสฺสติ, น สกฏํ ปริยา ภวิสฺสติฯ

ปณฺหปตฺถนาวิธิสู-ฯ

ปโณฺห-สมฺปุจฺฉนํ สมฺปธารณา นิรูปนา การิยนิจฺฉยนํ; ปตฺถนา-ยาวนมิฎฺฐาสึสนญฺจ; วิธานํ วิธิ นิโยชนํ กฺริยาสุ วฺยาปารณา; สา จ ทฺวิธาว?- สาทรานาทรวเสน, วิสยเภเทน ภินฺนายปิ ตทุภยานติวตฺตนโตฯ

เอเตสุ ปณฺหาทิสุ กฺริยตฺถโต เอยฺยาทโย โหนฺติ; ปเณฺห?-กิมายสฺมา วินยมฺปริยาปุเณยฺย,อุทาหุ ธมฺมํ?; คเจฺฉยฺยํ วาหํ อุโปสถํ, น วา คเจฺฉยฺยํ?, ปตฺถนายํ?- ลเภยฺยาหก กมฺภเนฺต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทํ; ปเสฺสยฺยํ ตํ วสฺสสตํ อโรคํฯ วิธิมฺหิ?- ภวํ ปตฺตํ ปเจยฺย, ภวํ ปุญฺญํ กเรยฺย, อิห ภวํ ภุเญฺชยฺย, อิห ภวํ นิสีเทยฺย, มาณวกํ ภวํ อชฺฌาเปยฺย–-อนฺญฺญาปตฺตกาเลสุปิ สิทฺธาว, ตตฺถาปิ วิธิปฺปตีติโต; อนุญฺญายํ?เอวํกเรยฺยาสิฯ ปตฺตกาเล?- กฎํ กเรยฺยาสิ, ปโตฺต เต กาโล กฎกรเณ; ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺย; เอตสฺส ภควา กาโล, เอตสฺส สุคต กาโล, ยมฺภควา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญเปยฺย–-เปสเน’ปิจฺฉนฺติ?- คามํ ตฺวํ ภเณ คเจฺฉยฺยาสิฯ

ตุอตฺตุหิถมิมตํอนฺตํสฺสุโวฺหญามเส-ฯ

ปณฺหาทิเสฺวเต โหนฺติ กฺริยตฺถโต; กฺริยตฺถโต; ยจฺฉตุ, คจฺฉนฺตุ, คจฺฉาหิ, คจฺฉถ, คจฺฉามิ, คจฺฉาม, คจฺฉตํ, คจฺฉนฺตํ, คจฺฉสฺสุ, คจฺฉโวฺห, คเจฺฉ, คจฺฉามเส–-ปเณฺห?- กินฺนุ พลุ โห วฺยากรณมธิยสฺสุ?ฯ ปตฺถนายํ?- ททาหิ เม, ชีวตุ ภวํฯ วิสิมฺหิ?-กฎํ กโรตุ ภวํ, ปุญฺญํ กโรตุ ภวํ, อิห ภวํ ภุญฺชตุ, อิหภวํ นิสีทตุ, อุทฺทิสตุ ภเนฺต ภควา ปาติโมกฺขาฯ เปสเน?- คจฺฉ ภเณ คามํฯ อนุมติยํ?เอวํ กโรหิฯ ปตฺตกาเล?-กาโล’ยํ เต มหาวีร อุปฺปชฺช มาตุกุจฺฉิยํฯ

สตฺตฺยรเหเสฺวยฺยาทิ-ฯ

สตฺติยํ อรหเตฺถ จ กฺริยตฺถาฯ เอยฺยาทโย โหนฺติ; ภวํ ขลุ รชฺชํ กเรยฺย, ภวํ สโตฺต; อรโภฯ

สมฺภาวเน วา-ฯ

สมฺภาวเน คมฺยมาเน ธาตุนา วุจฺจมาเน จ เอยฺยาทโยโหนฺติ วิภาสา; อปิ ปพฺพตํ สิรสา ภิเนฺทยฺยฯ กฺริยาติปตฺติยนฺตุสฺสาทิ?- อสนิยาปิ หโต นาปติสฺสา สมฺภาเวมิ สทฺทหามิอวกเปฺปมิ ภุเญฺชยฺย ภวํ; ภุชิสฺสติ ภวํ, อภุญฺชิ ภวํฯ กฺรยาติปตฺติยนฺตุสฺสาทิ-สมฺภาเวมิ นาภุชิสฺสํ ภวํฯ

มาโยเค อีอาอาทิ-ฯ

มาโยเค สติ อีอาทโย อาอาทโย จ วา โหนฺติ; มาสฺสุปฺนปิ เอวรูปมกาสิ, มา ภวํ อคมาวนํ; วาติ กึ? มา เตกามคุเณ ภมสฺสุ จิตฺตํ, มา ตฺวํ กริสฺสสิ, มา ตฺวํ กเรยฺยาสิ–-อสกกาลโตฺถ’ยมารโมฺภ; พุโทฺธ’ภวิสฺสตีติ ปทนฺตร สมฺพเนฺธน อนาคตกาลตา ปติยเต, เอวํ กโต กโฎเสฺวภวิสฺสติ, ภาวิ กจฺจมาสีติ; ลุนาหิ ลุนาหิเตฺววายํ ลุนาติ, ลุนสฺสุ ลุนสฺสุเตฺววายํ ลุนาตีติ ตฺ

วาทีนเมเวตํ มชฺฌิมปุริ เสกวจนานมาภิกฺขเณฺญ วิพฺพวนํ; อิทํ วุตฺตํ โหติ?-เอวเมส ตุริโต อเณฺญ’ปิ นิโยเชโนฺต วิย กิริยํ กโรตีติ; เอวํ ลุนาถ ลุนาถาเตฺววายํ ลุนาติ, ลุนโวฺห ลุนโวฺห เตฺววายํ ลุนาติ; ตถา กาลตฺตเรสุปิ ลุนาหิ ลุนาหิเตฺววายํ อลุนิ, อลุนา, ลุลาว, ลุนิสฺสตีติ; เอวํ สฺสุมฺหิ จ โยชนียํ—-ตถา สมุจฺจเย’ปิ มฐมฎ, วิหารมเฎเตฺววายมฎติ; มฐมฎสฺสุ, วิหารมฎสฺสุ เตฺววายมฎติ—-พฺยาปารเภเท ตุ สามญฺญวจนเสฺสว พฺยาปกตฺตา อนุปฺปโยโค ภวติ? โอทนํ ภุญฺช, ยาคุมฺปิว, ธานา ขาเทตฺวาวายมโชฺฌหรติฯ

ปุพฺพปรจฺฉกฺกานเมกาเนเกสุ ตุมฺหามฺหเสเสสุ เทฺวเทฺว มชฺฌิมุตฺตมปฐมา-ฯ

เอกเนเกสุตุมฺหามฺหสทฺทวจนีเยสุ ตทญฺญสทฺทวจนีเยสุ จ การเกสุปุพฺพจฺฉกฺกานํ ปรจฺฉกฺกานํ มชฺฌิมุตฺตมปฐมา เทฺว เทฺว โหนฺติ ยถากฺกมํ กฺริยตฺถา; อุตฺตมสโทฺท’ยํ สภาวโต ตติยทฺเก รุโฬฺห—-ตฺวํ คจฺฉสิ, ตุเมฺห คจฺฉถ, ตฺวํ คจฺฉเส, ตุเมฺห คจฺฉเวฺห; ตฺวํคจฺฉสิ, ตุเมฺห คจฺฉถ, ตฺวํ คจฺฉเส, ตุเมฺห คจฺฉเวฺห; อหํคจฺฉามิ, มยํ คจฺฉาม,อหํ คเจฺฉ, มยํ คจฺฉาเมฺห; โส คจฺฉติ, เต คจฺฉนฺติ, โส คจฺฉเต, เต คจฺฉเนฺตฯ

สามตฺถิยา ลทฺธนฺตา อปฺปยุชฺชมาเนสุปิ ตุมฺหามฺหเสเสสุ ภวนฺติ—-คจฺฉสี, คจฺฉถ, คจฺฉเส, คจฺฉเวฺห; คจฺฉามิ, คจฺฉาม, คเจฺฉ, คจฺฉาเมฺห; คจฺฉติ,คจฺฉนฺติ, คจฺฉเต, คจฺฉเนฺตฯ

อาอีสฺสาทิสฺวญ วา-ฯ

อาอาโท อีอาโท สฺสาอาโท จ กฺริยตฺถสฺส วา อญ โหติ, ญกาโร’นุพโนฺธ—-อคมา, คมา; อคมี, คมี; อคมิสฺสา, คมิสฺสาฯ

ออาทิสฺวาโห พฺรูสฺส-ฯ พฺรูสฺส อาโห โหติ ออาทิสุ; อาห, อาหุฯ

ภุสฺส จุก-ฯ

ออาทิสุ ภุสฺส จุก โหติ; กกาโร’นุพโนฺธ; อุกาโร อุจฺจารณโตฺถ; พภุวฯ

ปุพฺพสฺส อ-ฯ

ออาทิสุ ทฺวิเตฺต ปุพฺพสฺส ภุสฺสอ โหติ; พภุวฯ

อุสฺสํสฺวาหา วา-ฯ

อาหาเทสา ปรสฺส ํสฺสอํสฺวา โหติ; อาหํสุ อาหุฯ

ตฺยนฺตีนํ ฎฎู-ฯ

อาหา ปเรสํ ติอนฺตีนํ ฎฎู โหนฺติ; ฎการา สพฺพาเทสตฺถา; อาห, อาหุฯ อโตเยว จ ญาปกา ติอนฺติสุ จ พฺรูสฺสาโหฯ

อีอาโทวจโสฺสม-ฯ

อีอาทิสฺวจสฺส โอม โหติ; มกาโร’นุพนฺธา; อโวจ; อีอาโทติ กึ? อวจฯ

ทาสฺส ทํ วา มเมสฺวทฺวิเตฺต-ฯ

อทฺวิเตฺต วตฺตมานสฺส ทาสฺส ทํ วา โหติ มิเมสุ; ทมฺมิ,เทมิ; ทมฺม, เทมฯ อญฺจิเตฺตติ กึ? ททามิฯ ททามฯ

กรสฺส โสสฺสกุํ-ฯ

กรสฺส สโอการสฺส กุํ วา โหติ มิเมสุ; กุมฺมิ, กุมฺม; กโรมิ, กโรมฯ

กา อีอาทิสุ-ฯ

กรสฺส สโอการสฺสกา โหติ วา อีอาทิสุ; อกาสิ, อกริ; อกํสุ, อกรึสุ; อกา, อกราฯ

หาสฺสจาหงิ เสฺสน-ฯ

กรสฺสโสสฺสหาสฺสจ อาหงิ วา โหติ เสฺสน สห; กาหติ, กริสฺสติ; อกาหา, อกริสฺสา;หาหตี, หายิสฺสติ; อาหาหา, อหายิสฺสาฯ

ลภวสจฺฉิทภิทรุทานํ จฺฉงิ-ฯ

ลภาทีนํ จฺฉงิ วา โหติ เสฺสน สห; อลจฺฉา, อลภิสฺสา, ลจฺฉติ, ลภิสฺสติ; อวจฺฉา, อวสิสฺสา; วจฺฉติ, วสิสฺสติ; เจฺฉจฺฉา, อจฺฉินฺทิสฺสา; เฉจฺฉติฯ ฉินฺทิสฺสติ; เหจฺฉา, ภินฺทิสฺสา; เภจฺฉติ,ภินฺทิสฺสติ; อรุจฺฉา, อโรทิสฺสา; รุจฺฉติ, โรทิสฺสติฯ อญฺญสฺมิมฺปิ ฉิทสฺส วา จฺฉงิ โยควิภาคา?- อเจฺฉจฺฉุํ, อจฺฉินฺทึสุฯ อเญฺญสํ ว?-คจฺฉํ, คจฺฉิสฺสํฯ

ภุชมุจวจวิสานํ กฺขงิ-ฯ

ภุชาทีนํ กฺขงิ วา โหติ เสฺสน สห; อโภกฺขา, อภุญฺชิสฺสา; โภกฺขติ, ภุชิสฺสติ; อโมกฺขา, อมุญฺจิสฺสา; โมกฺขตึ มุญฺจิสฺสติ; อจกฺขา, อวจิสฺสา; จกฺขติฯ วจิสฺสติ; ปาเวกฺขา, ปาวิสิสฺสา; ปเวกฺขติ, ปวิสิสฺสติฯ วิสสฺสาญฺญสฺมิมฺปิ วา กฺขงิ โยควิภาคา?-ปาเวกฺขิ, ปาวิสิฯ

อาอีอาทิสุ หรสฺสา-ฯ

อาอาโทอีอาโท จ หรสฺสอา โหติจา; อหา, อหรา; อภาสิ, อภริฯ

คมิสฺส-ฯ

อาอาโทอีอาโท จ คมิสฺสา โหติ วา; อคา, อคมา; อคา,อคมิฯ สํสสฺส จ ฉงิ-ฯ

สํสสฺส จ คมิสฺส จ ฉงิ วา โหติ อาอีอาทิสุ; อฑญฺฉา, อฑํสา; อฑญฺฉิ,อฑํสิ; อคญฺฉา, อคจฺฉา, อคญฺฉิ, อคจฺฉิฯ

หูสฺสเหเหหิโหหี สฺสจฺจาโท-ฯ

หูสฺส หฺญาทโย โหนฺติ สฺสจฺจาโท; เหสฺสติ, เหหิสฺสติ, โหหิสฺสติฯ

ณานาสฺ รโสฺส-ฯ

กณกนาสุ กฺริยตฺถสฺสรโสฺส โหติ; กิณาติ, ธุนาติฯ

อาอีอูมฺหาสฺสาสฺสมฺหานํ วา-ฯ

เอสํ วา รโสฺส โหติ; คม, คมา; คมิ, คมี; คมุ; คมิมฺห, คมิมฺหา; คมิสฺส, คมิสฺสา; คมิสฺสมฺห, คมิสฺสมฺหาฯ

กุสรุเหหิสฺส ฉิ-ฯ

กุสา รุหา จ ปรสฺส อีสฺส ฉิ วา โหติ; อโกฺกจฺฉิ, อโกฺกสิ; อภิรุจฺฉิ, อภิรุหิฯ

ออีสฺสอาทีนํ พฺยญฺชนสฺสิญฺ-ฯ

กฺริยตฺถา ปเรสํ ออาทีนํ อีอาทินํ สฺสอาทีนว พฺยญฺชนสฺสิญฺ โหติ วิภาสา; พภุวิตฺถ,อภวิตฺถ, อภวิสฺสา, อนุภวิสฺสา, อนุภวิสฺสติ, อนุโภสฺสติ, (หริสฺสติ) หสฺสติฯ เอเตสนฺติ กึ? ภวติ; พฺยญฺชนสฺสาติ กึ? พภุวฯ

พฺรูโต ติสฺสีญฺ-ฯ

พฺรูโต ปรสฺส ติสฺส อีญฺ วา โหติ; พฺรวีติ, พฺรูติฯ

กฺยสฺส-ฯ

กฺริยตฺถา ปรสฺสกฺยสฺส อีญฺวา โหติ; ปจียติ ปจฺจติฯ

เอยฺยาถสฺสญฺอาอีถานํ โอออํตฺถโตฺถโวฺหก-ฯ

เอยฺยาถาทีนํ โออาทโย วา โหนฺติ ยถากฺกมํ; ตุเมฺห ภเวยฺยาโถ, ภเวยฺยาถ; ตฺวํ อภวิสฺส, อภวิเสฺส; อหํ อภวํ, อภว; โส อภวิตฺถ, อภวา; โส อภวิโตฺถ, อภวี; ตุเมฺห ภวถโวฺห, ภวถ--อาสหวริโตว อกาโร คยฺหเต--โถ ปนเนฺต นิเทฺทสา ตฺวาทิสมฺพนฺธีเยว, ตเสฺสว วา นิสฺสีตตฺตา; นิสฺสยยกรณมฺปิ หิ สุตฺตการาวิณฺณํฯ

อุํสฺสิํสฺวํสุ -ฯ

อุมิจฺจสฺส อิํสุอํสุ วา โหนฺติ; อคมิํสุ, อคมํสุ, อคมุํฯ

เอมนฺตา สุํ-ฯ

ญาเทสโต โออาเทสโต จ ปรสฺส อุมิจฺจสฺส สุํ วา โหติ; เนสุํ, นยิํสุ; อโสฺสสุํ, อสฺสุํ--อาเทสตฺตาขฺยา ปนตฺถํ ตฺตคฺคหณํฯ

หูโต เรสุํ-ฯ

หูโต ปรสฺส อุมิจฺจสฺส เรสุํ วา โหติ; อเหสุํ, อหวุํฯ

โอสฺส ปิตฺถโตฺถ-ฯ

โอสฺส ออาทโย วา โหนฺติ; ตฺวํ อภว, อภวิ, อภวิตฺถ, อภวิโตฺถ, อภโวฯ

สิ-ฯ

โอสฺส สิ วา โหติ; อโหสิ ตฺวํ อหุโวฯ

ทีฆา อีสฺส-ฯ

ทีฆโต ปรสฺส อีสฺส สิ วา โหติ; อกาสิ, อกา; อทาสิ, อทาฯ

มฺหาตฺถานมุญ-ฯ

มฺหาตฺถานมุญฺทฺวา โหติ; อคมุมฺหา, อคมิมฺหา; อคมุตฺถ, อคมิตฺถฯ

อึสฺส จ สิญ-ฯ

อิมิจฺจสฺส สิญ วา โหติ มฺหาตฺถานญฺจ พหุลํ; อกาสึ, อกรึ; ออกาสิมฺหา, อกริมฺหา;อกาสิตฺถ, อกริตฺถฯ

เอยฺยุํสฺสุํ-ฯ

เอยฺยุมิจฺจสฺส อุํ วา โหติ; คจฺฉุํ, คเจฺฉยฺยุํฯ

หิสฺสโต โลโป-ฯ

อโต ปรสฺส หิสฺส โลโป วา โหติ; คจฺฉ, คจฺฉาหิ–-อโตติ กึ? กโรหิฯ

กฺยสฺส เสฺส-ฯ

กฺยสฺส วา โลโป โหติ เสฺส; อนฺธภวิสฺสา, อนฺวภฺยิสฺสา, อนฺภวิสฺสติ, อนฺภฺยิสฺสติฯ

อตฺถิเตยฺยาทิจฺฉนฺตํ สฺสุสฺสสถสํสาม -ฯ

อส-ภฺวีจฺจสฺมา ปเรสํเอยฺยาทิจฺฉนฺนํ สาทโย โหนฺติ ยถากฺกมํ; อสฺส, อสฺสุ, อสฺส, อสฺสถ, อสฺสํ, อสฺสามฯ

อาทิทฺวีนฺนมิยาอิยุํ-ฯ

อตฺถิเตยฺยาทิจฺฉนฺนํ อาทิภูตานํ ทฺวินฺนํ อิยาอิสุํ โหนฺติ ยถากฺกมํ; สิยา, สิยุํฯ

ตสฺสโถ-ฯ

อตฺถิโต ปรสฺส ตการสฺส โถ โหติ; อตฺถ, อตฺถุฯ

สิหิสฺวฎ-ฯ

อตฺถิสฺส อฏ โหติ สิหิสุ; โฏ สพฺพาเทสโตฺถ; อสิ, อหิฯ

มิมานํ วา มฺหิมฺหา จ-ฯ

อตฺถิสฺมา ปเรสํ มิมานํ มฺหิมฺหา วา โหนฺติ, ตํสนฺติโย เคน ตฺถิสฺส อฏ จ; อมฺหิ,อสฺมิ; อมฺห, อสฺมฯ

เอสุ ส-ฯ

เอสุ มิเมสุอตฺถิสฺส สกาโร โหติ; อสฺมิ, อสฺม; ปรรูปพาธนตฺถํฯ

อีอาโท ทีโฆ-ฯ

อตฺถิสฺส ทีโฆ โหติ อีอาทิมฺหิ; อาสิ, อาสุํ, อาสิ, อาสิตฺถ, อาสิํ, อาสิมฺหาฯ

หิมิเมสฺวสฺส-ฯ อการสฺส ทีโฆ โหติ หิมิเมสุ; ปวาหิ, ปวามิ, ปวาม; มฺยฺหามิฯ

สกา ณาสฺส ข อีอาโท-ฯ

สกสฺมา กณาสฺส โข โหติ อี อาทิสุ; อสกฺขิ, อสกฺขิํสุฯ

เสฺส วา-ฯ

สกสฺมา กณาสฺส โข วา โภติ เสฺส; สกฺขิสฺสา, สกฺกุณิสฺสา; สกฺขิสฺสติ, สกฺกุณิสฺสติฯ

เตสุ สุโต เกณากณานํ โรฏ-ฯ

เตสุ อีอาทิเสฺสสุ สุโต ปเรสํ เกณากณานํ โรฏ โหติ; อโสฺสสิ, อสฺุณิ; อโสฺสสฺสา, อสฺุณิสฺสา; โสสฺสติ, สฺุณิสฺสติฯ

ญาสฺส สนาสฺส นาโย ติมฺหิ-ฯ

สนาสฺส ญาสฺส นาโย วา โหติ ติมฺหิ; นายติฯ ชานาติฯ

ญมฺหิ ชํ-ฯ

ญาเทเส สนาสฺส ญาสฺส ชํ วา โหติ; ชญฺญา, ชาเนยฺยฯ

เอยฺยสฺสิยาญา วา-ฯ

ญาโต เอยฺยสฺส อิยาญา โหนฺติ วา; ชานิยา, ชญฺญา, ชาเนยฺยฯ

อีสฺสจฺจาทิสุ กนา โลโป-ฯ

อีอาโท สฺสจฺจาโท จ ญาโต กนา โลโป วา โหติ; อญฺญสิ, อชานิ; ญสฺสติ, ชานิสฺสติฯ

สฺสสฺส หิ กเมฺม-ฯ

ญาโต ปรสฺสสฺสสฺส หิ วา โหติ กเมฺม; ปญฺญายิหิติ, ปญฺญายิสฺสตี,

เอติสฺมา-ฯ

เอติสฺมา ปรสฺสสฺสสฺสหิ โหติ วา; เอหิติ, เอสฺสติฯ

หนา เฉขา-ฯ

หนา สฺสสฺส เฉขา วา โหนฺติ; หเฉฺฉม, หนิสฺสาม; ปฏิหํขามิ, ปฏิหนิสฺสามิฯ

หาโต ห-ฯ

หาโต ปรสฺส สฺสสฺส ห โหติ วา; หาหติ, ฉหิสฺสติฯ

ทกฺขเหหิโหหีหิ โลโป-ฯ

ทกฺขาทีหิ อาเทเสหิ ปรสฺสสฺสสฺส โลโป วา โหติ; ทกฺขติฯ ทกฺขิสฺสติ; สกฺขติ, สกฺขิสฺสติ; เหหิติ, เหหิสฺสติ; โหหิติ, โหหิสฺสติฯ

กยิเรยฺยเสฺสยฺยุมาทีนํ-ฯ

กยิรา ปรเสฺสยฺยุมาทีนเมยฺยสฺส โลโป โหติ; กยิรุํ, กยิราสิ, กยิราถ, กยิรามิ, กยิรามฯ

ฎา-ฯ

กยิรา ปรสฺส เอยฺยสฺสฎา โหติ; โสกยิราฯ

เอถสฺสา-ฯ

กยิรา ปรเสฺสถสฺส อา โหติ; กยิราถฯ

ลภา อึอีนํ ถํถา วา-ฯ

ลภสฺมา อึอีอิเจฺจสํ ถํถา โหนฺติ วา; อลตฺถํ, อลภึ; อลตฺถ, อลภิฯ

คุรุปุพฺพา รสฺสา เร เนฺตนฺตีนํ-ฯ

คุรุปุพฺพสฺมา รสฺสา ปเรสํ เนฺตนฺตีนํ เร วา โหติ; คจฺฉเร, คจฺฉนฺติ; คจฺฉเร, คจฺฉเนฺต; คมิสฺสเร, คมิสฺสนฺติ; คมิสฺสเร, คมิสฺสเนฺต–-คุรุปุพฺพาติ กึ? ปจนฺติฯ รสฺสาติ กึ? โหนฺติ

เอเยฺยยฺยาเสยฺยนฺตํ เฎ-ฯ

เอยฺยาทีนํ เฎ วา โหติ; โส กเร, โส กเรยฺย; ตฺวํ, กเร, ตฺวํ กเรยฺยาสิ; อหํ กเร, อหํ กเรยฺยํฯ

โอวิกรณสฺสุ ปรจฺฉเกฺก-ฯ

โอวิกรณสฺส อุ โหติ ปรจฺฉกฺกวิสเย; ตนฺเตฯ

ปุพฺพจฺฉเกฺก วา กฺวจิ-ฯ

โอวิกรณสฺส อุ โหติ วา กฺวจิ ปุพฺพจฺฉเกฺก; วนฺติ, วโนติฯ

เอยฺยามเสฺสมุ จ-ฯ

เอยฺยามเสฺสมุ วา โหติ, อุ จ; ภเวมุ, ภเวยฺยามุ, ภเวยฺยามฯ

อิติ โมคฺคลฺลาเน วฺยากรเณ วุตฺติยํ ตฺยาทิกโณฺฑ ฉโฏฺฐฯ

สมตฺตา จายํ โมคฺคลฺลานวุตฺติ ฉหิ ภาณวาเรหิฯ

ยสฺส รโญฺญ ปภาเวน ภาวิตตฺตสมากุลํ,
อนากุลํ ทุลทฺธีหิ ปาปภิกฺขูหิ สพฺพโส;

ลงฺกาย มุนิราชสฺส สาสนํ สาธุ สณฺฐิตํ,
ปุณฺณวนฺทสมาโยคา วาริธีว วิวทฺธเต;

ปรกฺกมภุเช ตสฺมิํ สทฺธาพุทฺธิคุโณทิเต,
มนุวํสทฺธชากาเร ลงฺกาทีปํ ปสาสติ;

มาคฺคลฺลาเนน เถเรน ธีมตา สุจิวุตฺตินํ,
รจิตํ ยํ สุวิเญฺญยฺยมสนฺทิทฺธมนากุลํ;

อเสสวิสยวฺยาปิ ชินวฺยปฺปถนิสฺสยํ,
สทฺทสตฺถมนายาสสาธิยํ พุทฺธิวทฺธนํ;

ตสฺส วุตฺติ สมาเสน วิปุลตฺถปฺปกาสนี,
รจิตา ปุน เตเนว สาสนุโชฺชตการินาติ;